

เข้านิเทศโรงเรียนที่เป็นแกนนำของกลุ่มอย่างโรงเรียนนาโคบน ลำชี แล้วให้ในกลุ่มไปแนะนำช่วยเหลือกัน ดูแลกันเอง”

กล่าวโดยสรุปผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์อำเภอมีความเห็นว่าการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ในรอบแรกไม่มีปัญหาร้ายแรงอะไร เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในรอบแรกเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ตัวผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่น ปัญหาในด้านมีเวลาจำกัดในการออกไปศึกษาชุมชน ทักษะศึกษา และการติดต่อวิทยากร ปัญหาผู้ปกครองไม่พอใจเมื่อนักเรียนกลับบ้านเย็นเนื่องจากความห่วงใยในสวัสดิภาพของนักเรียน ปัญหาเอกสารความรู้ สื่ออุปกรณ์ วัสดุสิ้นเปลือง ปัญหาครูผู้สอนไม่เข้าใจเกี่ยวกับการสอนแบบสตอรี่ไลน์ การทำแฟ้มผลงาน และการประเมินผลตามสภาพจริง การใช้เกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน และปัญหาการบูรณาการกับครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ในระดับมัธยมศึกษาและปัญหาการได้รับการนิเทศจากผู้บริหารและศึกษานิเทศก์น้อยครั้ง สำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบสอง ปรากฏว่าประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในรอบแรก ได้รับการแก้ไขเป็นส่วนใหญ่ครูผู้สอนเป็นคนเดิมทำให้มีประสบการณ์ในการสอนรู้แผนการสอนตลอดเห็นภาพรวมที่ชัดเจน ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้สามารถปรับลดให้เกิดความกระชับขึ้น สื่ออุปกรณ์หลายอย่างสามารถนำสื่ออุปกรณ์ที่เคยจัดนิทรรศการมาใช้ได้อย่างดีเพราะมีสถานที่เก็บเพียงพอและเหมาะสมสามารถจัดแสดงได้ถาวรผู้สนใจสามารถเข้าชมได้ตลอดเวลา มีการบูรณาการการสอนระหว่างวิชาต่างๆ อย่างมีระบบมากขึ้น รวมทั้งวิทยากรทราบแนวทางและความต้องการของครูและนักเรียนมากขึ้นกว่าในรอบแรก

2.2.2 ความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรไปใช้

จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอน วิชาอื่นๆที่นำมาบูรณาการ และศึกษานิเทศก์อำเภอ พบว่าผู้บริหาร ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสูตรนี้ว่า การนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนทั้งสองรอบ เป็นสิ่งที่ดี และทำให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียน นักเรียน ครูผู้สอน และชุมชนในหลายด้านด้วยกันดังนี้

1) **ด้านโรงเรียน** การที่คณะผู้วิจัยและโรงเรียนบ้านนาโคบนได้ร่วมมือกันทำการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมทำให้ทางโรงเรียนและคณะผู้วิจัยได้เรียนรู้ร่วมกันถึงแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้คณะครูในโรงเรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้กับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยอาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงแผนงานในอนาคตว่า “ทางโรงเรียนบ้านนาโคบนจะต้องทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยร่วมมือกับกลุ่มโรงเรียนบ้านบึง แต่ที่โรงเรียนบ้านนาโคบนมีหลักสูตรท้องถิ่นก็คล้ายกับมีตัวอย่างอยู่แล้ว ก็ทำให้ง่ายขึ้น เราจะได้ไปพร้อมๆ กันเพราะลักษณะสภาพของท้องถิ่นและโรงเรียนเราใกล้เคียงกัน” แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการการพัฒนาหลักสูตร และเห็นช่องทางการปรับปรุง รวมทั้งการร่วมมือไปกับกลุ่มโรงเรียน ซึ่งคาดว่าทางโรงเรียนบ้านนาโคบนจะเป็นแกนหลักให้กับโรงเรียนใกล้เคียงได้นอกจากนี้อาจารย์ใหญ่ได้มองเห็นว่าการจัดหลักสูตรท้องถิ่นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง

โรงเรียนและชุมชนดีขึ้น “เป็นการนำโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน และนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน...ครูสอนสิ่งที่นักเรียนจะต้องนำไปประกอบอาชีพหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน...เช่นประเด็นของพืชสมุนไพรเราอาจจะนำมาสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ หรือว่าเรื่องของวัฒนธรรมก็สามารถจัดเผยแพร่วัฒนธรรมของท้องถิ่นให้กับคนอื่น ๆ ภายนอกชุมชนได้”

2) ด้านนักเรียน นักเรียนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง มีทักษะในการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ กล้าแสดงออก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ฝึกมารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่างๆ โดยครูผู้สอนมีความเห็นว่าวิชาหลักสูตรท้องถิ่นช่วยขยายประสบการณ์ให้กับนักเรียน จากการที่ครูผู้สอนมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ โดยตรงทำให้นักเรียนได้ความรู้ที่เข้มข้น มีการสอนที่หลากหลายรูปแบบทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่าย และนักเรียนทุกคนมีโอกาสดำเนินการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ได้ฝึกการเก็บรวบรวมข้อมูล และการเป็นตัวแทนกลุ่มนำเสนอความคิดเห็นของกลุ่มต่อที่ประชุมตลอดจนการพัฒนานิสัยในการทำงาน ซึ่งครูผู้สอนได้กล่าวว่า “รู้สึกที่เด็กมีความรับผิดชอบมากขึ้น ทำงานชั้นหลังๆ ได้ตรงเวลามากขึ้น” นอกจากนี้ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่มาบูรณาการก็มีความเห็นสอดคล้องกันถึงพัฒนาการของนักเรียนในด้านต่างๆ ดังนี้

ครูผู้สอนวิชาพืชสมุนไพร: เรื่องประโยชน์คือเด็กได้เปลี่ยนผู้สอน หมายถึงว่าเด็กได้พบผู้คนมากขึ้น และเด็กมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ไม่จำเจครูคนเดิม วิทยากรภายนอกมาและเขาก็มีการสอนหลากหลายรูปแบบและเขาก็สนุก อีกอย่างหนึ่งก็คือเด็กมีความกล้าคิด กล้าพูดมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นกล้าแสดงออก

ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ อังกฤษและพุทธศาสนา: คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี เด็กได้ทักษะกระบวนการ เด็กไม่เคยได้ผ่านตรงนี้มาในเรื่องการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง แต่ตอนนี้เด็กมีความรู้ ความคิดคือเห็นได้ชัดเลยจากงานของเด็ก รวมทั้งงานในวิชาที่สอนเองด้วยแล้วผลงานที่ออกมาเริ่มพัฒนา งามว่าดีมากขึ้น ไม่ดีมาก แต่ว่าดีกว่าเดิมเยอะ คือครูวิชาหลักสูตรท้องถิ่นสอนในการทำงานอย่างนี้ ส่งผลให้งานในวิชาของเราดีขึ้นด้วย

ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย อังกฤษ และศิลปะกับชีวิต: ถ้ากำหนดเป้าหมายให้ชัด เด็กเขาจะตอบสนองได้ดี บางทีดีเกินกว่าที่เราคิดไว้ด้วย เคยสังเกตจากหลายๆ ครั้งจากที่เขาคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง งานที่เด็กทำทำให้เราแปลกใจว่าทำได้ขนาดนี้ เขียวหรือ คือเกินกว่าที่เราคาดหวังไว้เสียอีก

3) ด้านครูผู้สอน ทำให้ครูผู้สอนได้พัฒนาดตนเองให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษาเช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบสตอรี่ไลน์ การทำแฟ้มผลงาน การประเมินผลตามสภาพจริงเป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสอันดีในการทำงานร่วมกันกับครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกันมากขึ้นกว่าเดิมตลอดจนมีความใกล้ชิดกับชุมชนดังเช่นครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นที่มาบูรณาการมีความเห็นดังต่อไปนี้

ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น: หลักสูตรท้องถิ่นดีกับครูผู้สอน เพราะจากที่ไม่ค่อยจะทำอะไรได้ ก็ทำอะไรได้เป็นมากขึ้น อะไรที่เราคิดว่าทำไม่ได้ จริงๆก็พอทำได้ รู้จักพัฒนาตนเองมากขึ้น ตัวครูได้เข้าไปอยู่ในชุมชนมากขึ้น ได้รู้จักชุมชน ได้รู้จักชาวบ้าน รู้จักเยาวชน เด็กรุ่นหลังๆ อย่างน้อยก็รู้จักตัวเขามากกว่าเดิม จากที่รู้จักชื่อ รู้ว่าไปเรียนที่โน่นที่นี้ บางคนเรียนไม่จบบ้าง เราก็คิดว่าเป็นเด็กไม่มีคุณภาพเลย คือรู้สึกว่าได้เรื่อง แต่พอไปเจอและไปสัมผัสก็พบว่าเขามีความรับผิดชอบพอสมควร

ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษและพระพุทธศาสนา: วิชาหลักสูตรท้องถิ่นทำให้ชุมชนกับโรงเรียนได้มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น

4) **ด้านชุมชน** ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างใกล้ชิดมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน และเป็นการขยายความคิดจากเดิมที่ชุมชนเข้าร่วมเพียงการบริจาคเงินช่วยเหลือ ช่วยในด้านแรงงานก่อสร้าง จัดแต่งต้นไม้ จัดสถานที่ แต่ในวิชาหลักสูตรท้องถิ่นชุมชนและผู้ปกครองได้เข้าร่วมในเชิงของการให้ความรู้แก่นักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตัวผู้ปกครอง และมีความสนใจ สังเกตความเป็นไปตระหนักในปัญหาของชุมชน รับรู้การแก้ไขปัญหาของชุมชน และเริ่มเข้าใจว่าตนเองก็มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย เป็นการให้นักเรียนได้สัมผัสความจริงของชุมชน โดยผ่านสายตาของชุมชนซึ่งมีวิทยากรหลายรุ่นอายุทั้งที่เป็นผู้อาวุโส วัยกลางคน และเยาวชนในหมู่บ้าน ดังคำกล่าวของครูผู้สอนพละ สุขศึกษา งานช่าง “ในแง่ของชุมชนผมว่าดีขึ้น อย่างครูวิชาหลักสูตรท้องถิ่นนำเด็กวัยรุ่นในหมู่บ้านเข้ามาช่วยสอน ช่วยทำกิจกรรมคือให้เด็กได้เข้ามาในโรงเรียนบ้าง ให้เขาเข้ามาช่วยสอน ช่วยรับรู้ปัญหาว่าเด็กนักเรียนเป็นอย่างไร ทำให้เกิดความเข้าใจทั้งสองฝ่ายตรงนี้ดีขึ้นเยอะ” จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันโดยผู้ใหญ่บ้านมีความคิดว่าจะรวบรวมประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และเก็บรักษาไว้ในศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการศึกษาของผู้สนใจ วิทยากรซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้มีโอกาสมารวมตัวกันและทบทวนความรู้ เหตุการณ์ต่างๆร่วมกัน เพราะบางเรื่องเกิดการหลงลืมหรือไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์โดยตรงก็ทำให้เกิดการสอบถามเหตุการณ์ต่างๆ ร่วมกัน นอกจากนี้การที่ชุมชนได้จัดทีมวิทยากรทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในเชิงของวิชาชีพเกษตรผสมผสานไปด้วยในตัว ทำให้ลูกหลานเกิดความสนใจในอาชีพ ให้ความช่วยเหลือการประกอบอาชีพของผู้ปกครองมากขึ้น และประการสุดท้ายทำให้เยาวชนในหมู่บ้านเกิดการรวมตัวกันทำกิจกรรมที่รู้สึกว่าคุณมีเวทีแสดงออกอย่างมีคุณค่าและได้รับการยอมรับจากทางโรงเรียนและเด็กนักเรียน มีการทักทายและการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านของคนหลายรุ่นอายุทำให้เกิดการบูรณาการทางสังคมที่ใกล้ชิดมากขึ้นกว่าเดิมอย่างไม่เคยมีมาก่อน

2.3 ปัญหาการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้

2.3.1 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน วิทยากรทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่เป็นปัญหามาก สิ่งที่วิทยากรเห็นว่าเป็นปัญหาในรอบแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของวิทยากรอาจจะไม่เต็มที่เนื่องจากไม่มีประสบการณ์สอนนักเรียนในระดับนี้ การเตรียมตัววิทยากร การประสานงานแจ้งหัวข้อที่จะให้วิทยากรพูดไม่ชัดเจนนัก การที่ครูให้เฉพาะหัวข้อใหญ่ๆ กว้างๆ มาเพียงอย่างเดียวทำให้วิทยากรไม่ทราบว่าจะนำเสนออะไรบ้าง ประกอบกับเวลาที่จัดสรรให้น้อยไป และการวางแผนให้นักเรียนเข้าชุมชนเพียง 1 ครั้งถือว่าน้อยไป ควรให้เวลามากกว่านี้ และควรเข้าชุมชนบ่อยมากกว่านี้ ประเด็นปัญหาต่างๆ ได้มีการปรับปรุงแก้ไขในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบที่สอง สำหรับประเด็นที่วิทยากรได้เสนอเกี่ยวกับปัญหาการเข้ามาเป็นวิทยากรมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1) วิทยากรอาจแสดงบทบาทวิทยากรได้ไม่เต็มที่ โดยมีสาเหตุหลายอย่าง สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากตัววิทยากรที่ไม่มีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทำให้ไม่สามารถสร้างความสนใจของนักเรียน ไม่สามารถอธิบาย ยกตัวอย่างให้ชัดเจน หรือใช้สื่อประกอบไม่สามารถวางแผนการสอนได้ว่าเนื้อหาสาระสำหรับนักเรียนในระดับนี้ควรมีขอบเขตความลึก ความกว้างอย่างไร ควรจัดเรียงหัวข้อย่อยก่อนหลังอย่างไร สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากตัวครูผู้สอนที่ไม่ได้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนแก่วิทยากรเกี่ยวกับหัวข้อย่อยๆ พื้นฐานความรู้ของนักเรียน รวมทั้งการร่วมซักถามเปิดประเด็นหรือสรุปประเด็นร่วมไปกับการบรรยายของวิทยากร ดังเช่น อดีตกำนัน และผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นวิทยากรในหัวข้อประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน กล่าวถึงปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นวิทยากรว่า

อดีตกำนัน: ไม่เป็นปัญหามาก การจัดการศึกษาแบบนี้ บางทีวิทยากรบางคนอาจจะแสดงบทบาทยังไม่เต็มที่เพราะบางทีเรามีการศึกษาน้อย บางทีคิดได้ทีหลัง ขณะบรรยายบางทีก็คิดไม่ถึง อาจจะบรรยายได้ยังไม่ครบหัวข้อ บางทีขยายความไม่ออก บางเรื่องน่าจะบอกน่าจะแนะนำแต่ก็ไม่ได้แนะนำ ลืมนึกถึงไป มานึกขึ้นได้ภายหลัง... ปัญหาก็คงจะอยู่ตรงนี้ ในโอกาสต่อไปคงจะต้องเพิ่มความรู้ของวิทยากร

ผู้ใหญ่บ้าน: วิทยากรบางคนอาจจะนึกไม่ออก บางทีโรงเรียนแจ้งมาให้บอกเรื่องนี้นะ แต่ครูไม่ช่วยเปิดประเด็นหรือขยาย มันคงจะเกิดปัญหาจากทางครูก็ไม่ว่าจะมีอะไรที่น่าจะแนะนำ วิทยากรมีความรู้อยู่ ถ้าหากถามเจาะเป็นเรื่องๆ มาก็คงบอกได้ แต่ถ้าให้ออกไปบอกกับนักเรียนเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นก็อาจจะพูดอะไร

การที่วิทยากรในชุมชนไม่ได้มีความรู้และประสบการณ์ด้านการสอน จึงรู้สึกยากที่จะคัดสรรสำคัญของเรื่องที่ได้รับมอบหมายว่าจะอะไรคือมโนทัศน์สำคัญที่นักเรียนในระดับนี้ควรทราบและนำเข้าสู่เรื่องไม่เป็น ซึ่งวิทยากรใช้คำว่า “ครูไม่ช่วยเปิด หรือขยายประเด็น”

จึงเป็นข้อคิดที่ว่าในบางกรณีที่วิทยากรไม่ชำนาญในการจัดแบ่งเนื้อหา การเปิดและสรุปประเด็น ควรควรทำหน้าที่ถามนำเจาะประเด็นหรือช่วยสรุปเสริมเป็นช่วงๆ เพื่อเป็นการทวนในประเด็นสำคัญ ไม่ปล่อยให้วิทยากรดำเนินการไปฝ่ายเดียว หรือพูดวกวน หรือไปเน้นเกร็ดเล็กน้อยมองข้ามประเด็นสำคัญหลักไป

2) ปัญหาความไม่ชัดเจนของหัวข้อเรื่อง กำหนดเวลาไม่เหมาะสม และวิทยากรไม่ได้พบปะกัน ความไม่ชัดเจนของหัวข้อเรื่องและกำหนดเวลาที่ให้ไว้น้อยเป็นปัญหาที่วิทยากรทุกคนกล่าวถึงมากในรอบแรก เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ด้วยกันทั้งฝ่ายครูและวิทยากร โดยวิทยากรก็ไม่ทราบพื้นฐานของนักเรียน และไม่ทราบว่าวิทยากรแต่ละฐานความรู้จะพูดในรายละเอียดใดบ้างต่างฝ่ายจึงคาดคะเนตามความคิดของตนและไม่ได้ประสานกันอย่างใกล้ชิดนัก รวมทั้งมีปัญหาที่การกำหนดเนื้อหาสาระในช่วงแรกค่อนข้างแน่นโดยมีการกำหนดฐานความรู้ในชุมชนในรอบแรกถึง 5 ฐาน จึงกำหนดเวลาที่ค่อนข้างกระชับ นอกจากนี้การกำหนดตำแหน่งฐานความรู้ในชุมชนแต่ละฐานห่างกันทำให้เสียเวลาเดินทางจากฐานหนึ่งไปอีกฐานหนึ่ง และนักเรียนเหนื่อยเนื่องจากเดินขึ้นเขาไปวัด และยังต้องเดินกลับโรงเรียนอีกด้วย ปัญหาดังกล่าวนี้นักวิทยากรด้านสมุนไพร วิทยากรด้านการศึกษาและการรวมกลุ่มของคนในชุมชนซึ่งทั้งสองคนเป็นผู้นำเยาวชนและเป็นบัณฑิตอาสา และวิทยากรด้านสาธารณสุขชุมชนกล่าวว่า

วิทยากรสมุนไพร: ปัญหาก็คือไม่ทราบว่าน้องๆ ต้องการทราบในประเด็นของอะไร เลยคาดเดาเอาว่าต้องการรู้เรื่องนี้ คาดเดาเอาว่าเรื่องนี้น่าจะเป็นประโยชน์แก่น้องๆ

วิทยากรด้านการศึกษาและการรวมกลุ่ม: โรงเรียนมีการบูรณาการกันหลายวิชา แต่ที่ชุมชนยังไม่ได้บูรณาการกัน ผู้นำชุมชนยังไม่ได้ไปคุยกับหมอ ไม่ได้ไปคุยกับผู้ใหญ่หรือคนอื่นๆ ต่างฝ่ายต่างจัดของตัวไป วิทยากรไม่ได้คุยกันเลย รู้แต่ของตัวเอง ถ้าเป็นไปได้อาจจะประชุมเฉพาะวิทยากรก่อน

วิทยากรสาธารณสุขชุมชน: มีปัญหาเรื่องหัวข้อที่เราจะพูดมันกว้างไป ถ้าจะเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องในชุมชนทุกเรื่อง เวลาที่เรากำหนดมา 15 นาที มันไม่ทัน การที่เราจะพูดให้จบภายในเวลาแค่นั้นมันยังกว้างไป ถ้าจะเอาพื้นฐานของชุมชนก็มีเยอะมาก

ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ในรอบแรกนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขในรอบสองโดยมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างวิทยากร และวิทยากรกับครู มีการจัดฐานความรู้ในชุมชนเหลือ 3 ฐาน ส่วนอีก 2 ฐาน นำไปไว้ในช่วงเข้าชุมชนระยะต่อมาในช่วงประเพณีกินข้าวห่อ ในรอบที่สองมีการประสานงานกันบอกความต้องการให้รายละเอียดขอบเขตที่ชัดเจนขึ้นตลอดจนพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ของนักเรียนว่าได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์อะไรมาแล้วบ้าง ความสนใจของนักเรียนเป็นอย่างไร เพื่อว่าวิทยากรจะได้จัดเตรียมสาระที่ต่อยอดออกไป ไม่สอนสิ่งที่ซ้ำซ้อนกับสิ่งที่นักเรียนทราบมาแล้ว เนื่องจากวิทยากรมักกังวลเรื่องความรู้ในประเด็นที่มอบหมายให้พูดซึ่งมีข้อที่วิทยากรคิดว่านักเรียนควรทราบมีมาก แต่เวลาที่ให้

มีน้อยมากทำให้ไม่สามารถให้รายละเอียดได้ และเป็นการเล่าอย่างเดียวไม่ได้ปฏิบัติ สำหรับ การที่เชิญหมอประจักษ์ศูนย์สาธิตสุขชุมชนให้เข้ามาเป็นวิทยากรโดยใช้ศูนย์สาธิตสุขเป็น แหล่งเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงในการติดต่อกับสถานที่ราชการ การเข้าไปใช้ บริการสาธารณะ ได้รู้จักคุ้นเคยกับการติดต่อไม่ต้องกลัวเกรง เพราะได้เข้ามารู้จักกับเจ้าหน้าที่แล้ว เป็นการสร้างความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนได้ในระดับหนึ่ง

3) ปัญหาการเตรียมตัวของวิทยากร ซึ่งมีหลายสาเหตุ ส่วนหนึ่งมาจากเวลา ที่ครูผู้สอนแจ้งวิทยากรค่อนข้างกระชั้น ไม่ได้บอกหัวข้อย่อยให้ชัดเจนทำให้วิทยากรเตรียมตัว ลำบากโดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของตัววิทยากรโดยตรง เช่นเรื่อง เกี่ยวกับประวัติการศึกษาของโรงเรียนแต่ถ้าหากว่าเรื่องที่พูดเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประสบการณ์ ตรงของวิทยากรเช่น อาชีพในชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชน ฯลฯ จะไม่เป็นปัญหา การเตรียมตัวเท่าใดนัก สำหรับปัญหาในส่วนของการเตรียมตัววิทยากรนี้ ผู้นำเยาวชนที่ได้รับ มอบหมายให้เป็นวิทยากรพูดเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชน และการรวมกลุ่มของคนในชุมชน กล่าวว่

ผู้นำเยาวชน ...เรามีการเตรียมตัวน้อย ไม่ได้เตรียมตัวบ้าง การเตรียมอะไรต่างๆ ยัง ไม่ดีเท่าที่ควร การแจ้งอย่างกระชั้นชิดไปของทางโรงเรียนก็อาจเป็นส่วนหนึ่งบางหัวข้อ เช่น การศึกษาประวัติของโรงเรียนข้อมูลค่อนข้างน้อย ทางโรงเรียนไม่ได้เก็บข้อมูลไว้ ประกอบกับผมมาขอข้อมูลช้า กว่าจะได้ข้อมูลมาก็ช้า คลาดกันไปคลาดกันมากกับครูผู้สอน

จากปัญหาเกี่ยวกับมีข้อมูลหรือสาระที่จะสอนค่อนข้างน้อยทำให้วิทยากรต้อง คิดหากิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนอย่างสนุกไว้ก่อน การจัดการเรียนการสอนจึงเน้นการทำ กิจกรรมให้เด็กเกิดความสุขในการเรียนกับวิทยากรไว้ก่อน โดยหวังว่าต่อไปเวลาที่นักเรียน มีเวลาว่างเข้ามาในหมู่บ้านนักเรียนก็จะมาสอบถามเพิ่มเติมได้ แนวคิดของวิทยากรที่เป็นผู้นำ เยาวชนนี้นับว่าเป็นความคิดที่ดีที่ให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและหัวข้อการเรียนเอาไว้ เป็นลำดับแรก ให้นักเรียนรู้สึกว่เรียนเรื่องนี้แล้วสนุกและมีความคุ้นเคยกับวิทยากร เป็นพื้นฐานไว้ก่อนแล้วความสนใจทางด้านความรู้ก็จะตามมาเองในภายหลัง

อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหานี้ควรร่วมกันทั้งสองฝ่ายโดยวิทยากรควรเผื่อเวลา ในการติดต่อหาข้อมูลในบางประเด็นไว้ด้วย เช่นการพูดเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชน ซึ่งไม่ใช่ หัวข้อที่อาศัยประสบการณ์โดยตรงของวิทยากรเพียงอย่างเดียว บางส่วนควรให้เป็นหน้าที่ของ ครูผู้สอนพูดเองเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติของโรงเรียนโดยตรงที่ครูน่าจะทราบดีกว่า วิทยากรในชุมชน ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลของโรงเรียนในการสอนในครั้งต่อไปได้หมดไป เพราะว่าได้มีการรวบรวมไว้แล้ว วิทยากรสามารถนำมาใช้ในครั้งต่อไปได้ ไม่ต้องเสียเวลาเริ่ม ดันตั้งแต่ศูนย์ใหม่ เท่ากับวิชานี้ทำให้ทางโรงเรียนและชุมชนได้มีข้อมูลประวัติเกี่ยวกับตนเอง มากขึ้น และสามารถนำไปใช้ในโอกาสที่ต้องการต่อไปในอนาคต

4) ปัญหาการสอนที่ยังเป็นทฤษฎีมากกว่าการฝึกปฏิบัติ วิทยากรหลายคน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ในบางเรื่องเช่นอาชีพเกษตรผสมผสาน การตีผึ้ง สมุนไพร น่าจะได้ออกโอกาสนักเรียนได้เห็นกระบวนการทำ และมีโอกาสลงมือทำด้วยตนเองซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ จดจำได้นานกว่า ดังคำกล่าวของวิทยากรด้านอาชีพเกษตรผสมผสาน การตีผึ้ง และสมุนไพรได้กล่าวสอดคล้องกันว่า

วิทยากรเกษตรผสมผสาน: ผมเป็นวิทยากรเรื่องของเกษตร พวกเลี้ยงสัตว์ ปัญหาคงไม่มี แต่มันยังเป็นการบรรยายในทางทฤษฎี มันไม่เห็นภาคปฏิบัติ บรรยายว่าเลี้ยงไก่อย่างนี้ เลี้ยงหมูอย่างนี้คือให้เขารู้ว่าทำได้ทำอะไร เข้าใจ แต่ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติอย่างไร...ถ้าได้ลงไปคลุกคลี ได้ลงไปทำ ไปดูการเลี้ยง การทำคงจะดี เด็กบางคนรู้ (ด้านปฏิบัติ) บ้าง แต่ไม่ได้รู้ทฤษฎี...

...ถ้าหากเขาได้ลงมือทำมันจะดี จะสนุก ได้คลุกคลีอยู่ว่าทำอะไร ต้องมีเวลาประมาณครึ่งวัน มันเรื่องการเกษตร มันต้องดูด้วยของจริงถ้าเราไปสอน (ในห้องเรียน) บางครั้งก็ไม่เห็นของจริง ก็คือรู้แต่ทำไม่ได้ ...อย่างถ้าโรงเรียนติดต่อผมก็จะมีตัวอย่างให้ดูมี ลูกไก่เล็กๆ อย่างนี้น้ำ...หยอดควักขึ้นไก่ หยอดอย่างไร ดัดปากไก่เราต้องทำอย่างนี้นะ ถ้าไม่ดัดมันจะจิกกันอะไรอย่างนี้...

วิทยากรการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์: ปัญหาคือต้นไม้อยู่ในป่า เด็กเข้าไปไม่ได้ ไม่ได้ไปเห็นของจริง ต้องเดินทางไปไกล สอนไปเด็กก็ฟังรู้ แต่ไม่ได้เห็นการปฏิบัติ บางอย่างสาธิตให้ได้เช่นการบีบน้ำหัวอะไรเหล่านี้ ต้องรู้วิธีทำการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์คือรังผมจะไม่เก็บปล่อยเอาไว้อยู่กับต้นเขาเฉพาะหัวน้ำ...การสาธิตการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ในงานกินข้าวห่อก็ยังไม่ใช่ภาพที่ได้คล้ายของจริงประมาณซัก 60 เปอร์เซ็นต์ จะไม่เห็นช่วงส่อไฟ แล้วผึ้งมันตามลูกไฟ ไม่เห็นบรรยากาศ

วิทยากรสมุนไพร: ...บางอย่างอยากจะบอกให้เด็กรู้มากกว่านี้สักหน่อย บางครั้งเราบอกไป บางครั้งรายละเอียดมันไม่ได้บอกคือให้เขาได้รู้จัก ด้วยาแบบนี้ รักษาโรคนี้ แต่เขาไม่เคยเห็นตัวยาละ

จะเห็นได้ว่าถ้าเป็นเรื่องการเกษตร วิทยากรส่วนใหญ่มีความเห็นว่าต้องดูของจริงในพื้นที่ วิทยากรมีความเห็นว่าบรรยายอย่างเดียวไม่เห็นภาพ อธิบายลำบาก แบบ "สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือทำ" วิทยากรผู้นำเยาวชนและเป็นบัณฑิตอาสาและเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้งที่มีการพานักเรียนเข้าศึกษาในชุมชนได้เสริมว่า "...ผมดูแล้ว ถ้าเป็นการเล่าให้ฟัง ดูว่าเด็กจะบันทึกไม่ทัน ถ้าเป็นการปฏิบัติ ก็ยังจำได้เพราะได้ทำได้เห็น" จากปัญหาดังกล่าวครูผู้สอนจึงควรสอนวิธีการจดบันทึกย่อ การเขียนแผนผังความคิดให้นักเรียน เพื่อว่าเวลาออกไปสัมภาษณ์ ทักษะศึกษานอกสถานที่จะได้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ดีขึ้น สำหรับการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ซึ่งต้องเข้าป่าไปนั้นผู้ใหญ่บ้านเสนอว่า "ถ้ามีกล้องถ่ายวิดีโอก็จะช่วยได้โดยไปถ่ายบันทึกมาให้เด็กดู" สำหรับพืชสมุนไพรนั้นวิทยากรที่มาประชุมปรึกษาหารือ

ได้ เสนอแนะว่า “ถ้าจะให้ดี จะต้องมิตัวยามาวาง ทั้งต้นทั้งใบ มีชื่ออะไร สรรพคุณ วิธีการทำอย่างไร ให้ได้เห็นของจริงไปเลย” นอกจากนี้ได้มีการเสนอให้เลือกตัวอย่างสมุนไพรที่มีมากตามพื้นบ้าน แล้วนำมาเฉพาะบางอย่างเอามาศึกษาแบบครบวงจร

5) ปัญหาครูไม่สามารถตรวจสอบได้ก่อนว่าสิ่งที่วิทยากรนำเสนอเป็นอย่างไร จากปัญหาที่วิทยากรหลายคนมีความเห็นร่วมกันว่ายังเป็นการสอนที่เป็นทฤษฎี ไม่มีการสาธิต การปฏิบัติเท่าใดนัก ดังนั้นการสอนในภาคเรียนต่อมาในรอบที่สองของโครงการวิจัยนี้ จึงมีการปรับปรุงแนวการสอนใหม่โดยในหัวข้ออาชีพเกษตรผสมผสานได้เพิ่มกิจกรรมการหยอดผักขึ้นลูกไก่ และการตอนลูกหมูเข้าไปด้วย ผลปรากฏว่านักเรียนได้มีโอกาสดูการผสมวัคซีน การสาธิตการฉีดวัคซีนให้ไก่ที่โตแล้ว และทุกคนมีโอกาสหยอดวัคซีนให้ลูกไก่ เป็นที่สนุกสนานและได้รับความรู้อย่างเต็มที่ แต่การสาธิตการตอนลูกหมู เด็กนักเรียนบางคนรู้สึกหวาดเสียวและสงสารลูกหมูที่ถูกตอนซึ่งร้องด้วยความหวาดกลัวและความเจ็บ แต่วิทยากรและนักเรียนที่เป็นครอบครัวเกษตรกรจะรู้สึกคุ้นเคยและเห็นว่าชีวิตของเกษตรกรจะต้องเผชิญกับการที่ต้องกระทำการในหลายลักษณะเพื่อให้สามารถอยู่ได้และนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาควรเริ่มรับรู้ความจริงของชีวิตได้แล้ว ในเรื่องนี้ครูผู้สอนแม้จะรู้ว่ามี การสาธิตการตอนลูกหมูแต่เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์มาก่อนว่าเป็นอย่างไร ทำให้ไม่อาจพิจารณาตัดสินใจได้ล่วงหน้า จึงต้องปล่อยให้ไปไปตามที่วิทยากรเห็นสมควร เรื่องนี้นับว่าเป็นปัญหาละเอียดอ่อนที่ครูผู้สอนต้องใช้วิจารณญาณและหาประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ โดยการไปสำรวจดูก่อนล่วงหน้ากับเพื่อนอาจารย์ที่สอนบูรณาการร่วมกัน จะได้ร่วมกันพิจารณาให้รอบคอบต่อไป และอาจมีการถามความสนใจ ความสมัครใจของนักเรียนประกอบก่อน

ข้อสังเกตที่เป็นจุดเด่นของวิทยากรในชุมชนนาโคคือ **ประการแรก**วิทยากร ส่วนใหญ่เป็นชาย มีวิทยากรผู้หญิงบ้างในเรื่องการร้องเพลง ดังนั้นการเชิญวิทยากร ควรคำนึงถึงตัวแบบทางสังคม และตัวแบบเพศ เพื่อให้นักเรียนหญิงได้เห็นแบบอย่างที่หลากหลาย และความสามารถของเพศหญิงด้วย **ประการที่สอง** คือการมีวิทยากรที่มีความหลากหลายของอายุ คือมีทั้งผู้นำเยาวชน ผู้ใหญ่วัยกลางคนเช่นผู้ใหญ่บ้าน และผู้อาวุโสของหมู่บ้าน และมีการช่วยเหลือกันเป็นการสร้างทีมวิทยากรที่ดีมีการสืบทอดความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของสมุนไพร **ประการที่สาม**วิทยากรในแต่ละเรื่องจะทราบว่าใครในชุมชนที่เก่งเรื่องเดียวกับตน และรู้จักกัน สามารถไปชวนให้มาช่วยเหลือโรงเรียนได้ ดังเช่นกรณีของวิทยากรเกษตรผสมผสานได้กล่าวว่า “(ผู้รู้ด้านเกษตร) ก็จะมีอาจารย์ศักดิ์ดา เขาจะช่วยให้ เขาเป็นวิทยากรวันนั้น (รอบแรก) ไปทีหนึ่งแล้ว (ไปชวนให้มาช่วย) เขาก็ช่วย เขาเก่งเรื่องยา เก่งมากเพราะบ้านเขามีฟาร์มใหญ่” ทำให้เห็นว่าความไม่เก่งรอบด้านของวิทยากรและการไปหาแนวร่วมมาช่วยนี้ทำให้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น สามารถมองได้สองลักษณะกล่าวคือ มองปัญหาว่าเป็นปัญหา ในขณะที่เดียวกันสามารถมองปัญหาว่าเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้ทราบว่าปัญหาอยู่ที่ใด จะได้แก้ไข และทำให้ดียิ่งขึ้นในการสอนครั้งต่อไป

2.4 ความคิดเห็นต่อการจัดหลักสูตร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรซึ่งได้แก่ผู้นำในชุมชน วิทยากรและผู้ปกครองมีความเห็นว่าการจัดหลักสูตรนี้มีข้อดีมากกว่าข้อเสีย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่เป็นข้อดีและข้อเสียได้ดังนี้

ข้อดี :

1) เป็นประโยชน์โดยตรงต่อตัวนักเรียนที่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นและเป็นผู้สืบทอดความรู้ไปยังคนรุ่นหลัง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นมีความเห็นว่าการใช้สอนอยู่ในโรงเรียนอาจไม่ได้ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ แต่วิชานี้เป็นวิชาที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ชุมชนของตนอย่างจริงจัง มีประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น หัดสังเกตว่าชุมชนมีอะไรดี อะไรเป็นปัญหา หัดวิเคราะห์ และมองเห็นว่าคนรุ่นก่อนคนได้เผชิญกับอะไรมาแล้วบ้าง มีอะไรเหลือเป็นบทเรียนของชุมชนบ้างเป็นการเรียนรู้บทเรียนที่เกิดขึ้นในบริบทของตนเอง ดังที่อดีตกำนันซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ และเป็นกรรมการโรงเรียน กล่าวว่า “เด็ก ๆ ก็จะได้มีความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเรา พร้อมทั้งหลาย ๆ อย่างที่เด็กไม่ได้เรียนอยู่ในหลักสูตรการเรียน พอมีวิชานี้เข้ามาเด็ก ๆ ก็ได้เรียนกว้างขึ้น” ผู้ปกครองนักเรียนมีความเห็นว่า “ผมว่าดีครับที่ได้ทำกิจกรรมนี้ เป็นเรื่องดีมากครับ เป็นการย้อนหลังไป คือถ้าไม่ทำเด็กที่เกิดใหม่ก็ไม่รู้ว่าชุมชนที่นี้เป็นอย่างไร แล้วโรงเรียนนี้ตั้งเมื่อไหร่ เขาก็ไม่รู้ ถ้าเราไม่บอกให้เขารู้” นอกจากนี้นายแพทย์ประจำศูนย์สาธารณสุขและเป็นวิทยากรของโรงเรียนมีความเห็นว่า “เป็นการส่งเสริมให้รู้ถึงวัฒนธรรมประเพณี และถ้านักเรียนคนไหนมีความสนใจเป็นพิเศษอาจจะเป็นผู้สืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ๆ ได้แทนกลุ่มวิทยากรรุ่นนี้”

2) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวดีขึ้น ทั้งครอบครัวที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยงและเชื้อสายอื่น ตลอดจนครอบครัวของนักเรียนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน จากการที่ครูผู้สอนมอบหมายงานให้นักเรียนกลับไปสอบถามประวัติความเป็นมาของชุมชนจากผู้ปกครอง เขียนเรียงความเกี่ยวกับชุมชน ศึกษาคำต่าง ๆ ในภาษากะเหรี่ยงเทียบกับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สมุนไพรพื้นบ้าน ตลอดจนอาชีพในชุมชน ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในอาชีพที่ผู้ปกครองทำอยู่ และสนใจซักถาม เริ่มเข้ามาช่วยเหลือแบ่งเบาภาระพ่อแม่ด้วยความสมัครใจ ดังที่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำเยาวชน และผู้ปกครองได้กล่าวถึงข้อดีของวิชาหลักสูตรท้องถิ่นว่า

ผู้ใหญ่บ้าน: ...มีจุดหนึ่งที่เห็นช่วงหนึ่งตอนที่อาจารย์เขาให้นักเรียนเข้าไปศึกษาว่าภาษากะเหรี่ยงคำนี้แปลว่าอะไร ผมดูแลมันถูกคิดขึ้นในใจ คือรู้สึกดีเพราะเด็กช่วง ม. 1 ก็เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ปกติจะไม่คลุกคลีกับคนแก่คนเฒ่า หรือไปถามพ่อแม่ พี่ป้าน้าอาอะไรนี่นะ ถ้าไม่มีธุระ ไม่มีอะไร เด็กเดี๋ยวนี้ความห่างเหินจะมีมาก ...เด็กเดี๋ยวนี้เป็นกะเหรี่ยงก็จริงแต่พูดไม่เป็นนะ แต่พอมีกิจกรรมนี้ก็ทำให้คนแก่ได้หัวเราะ ได้เฮฮากัน ทำให้มีความอบอุ่นขึ้น ดูเหมือนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น แต่ตรงนั้นมันอาจจะจะเป็นช่วงสั้น ๆ ช่วงหนึ่ง ที่นี้ผมเกิดความคิดว่า ถ้าครอบครัวได้คุยกัน ได้หัวเราะกันมันจะดีกว่าที่เป็น

ท้าวไปพ่อบางทีเดี๋ยวนี้คุยกับลูกก็อย่างนั้น ไม่ค่อยได้มาแบบนี้ แม้แต่พี่ป้าน้าอา
เด็ก ๆ ก็ไม่ค่อยจะเกรงใจเพราะว่าความใกล้ชิดกันมันไม่ค่อยมี

ผู้นำเยาวชน: ...โดยปกติถ้าเด็กที่พ่อแม่สอนให้พูดกะเหรี่ยง เขาจะอายมาก อาจจะไม
ค่อยสนใจด้วย พอมาสู่ในรูปแบบของหลักสูตรท้องถิ่นบิ๊ป ในเชิงการศึกษา กลายเป็น
การบังคับทางอ้อม เขาเลยต้องหันกลับมาแม้แต่เรื่องสมุนไพร อาชีพการเกษตร เด็ก
บอกว่าอาชีพเกษตรเป็นงานหนัก ก็อยากจะทิ้ง พอมาเป็นเรื่องวิชาการศึกษา ก็จะเป็น
การให้เขาได้เรียนรู้และมันใจมากขึ้น

ผู้ปกครอง: หลานผมบางคนจะไม่เข้าใจเลย (งานเกี่ยวกับการเกษตร) พอมีหลักสูตรนี้
เข้ามาเขาก็สนใจมากขึ้น ถามปู่ทำอย่างไร ให้ช่วยอะไรเขาจะถาม

การนำสิ่งพื้นบ้าน เช่นภาษาถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาในโรงเรียนทำให้นักเรียน
เริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น จากเดิมที่กระดากอายก็ค่อยมีความมั่นใจภูมิใจในตนเองเพิ่มขึ้น
ประเด็นนี้สอดคล้องกับที่มีนักเรียนบอกกับผู้ช่วยนักวิจัยว่า “เพื่อน ๆ ที่เป็นกะเหรี่ยงหลายคน
อายุที่เป็นกะเหรี่ยงจะไม่ยอมบอกใคร ๆ ว่าเป็นกะเหรี่ยงและไม่ยอมพูดภาษากะเหรี่ยง” แต่ในตอนนี้
เด็กที่รู้เรื่องภูมิปัญญากะเหรี่ยง การตีผึ้ง อาชีพในชุมชน ฯลฯ กลายเป็นแหล่งความรู้ของ
ห้องเรียนและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้การที่นักเรียนมีโอกาสดูคุยกับญาติพี่น้อง
คนเฒ่าคนแก่และมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ทำให้มีความใกล้ชิดกันแสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่
ไฝหาความรู้จากคนอีกรุ่นหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันคนรุ่นก่อนก็มีโอกาสกล่อมเกลาคณรุ่นใหม่ ได้
ถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกนึกคิดไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งได้ไม่ขาดตอน

3) ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับคนในชุมชนดีขึ้น เมื่อเทียบความสัมพันธ์ของ
โรงเรียนกับชุมชนในอดีตที่ผ่านมากับในปัจจุบัน โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามาแลกเปลี่ยนปรึกษา
หาหรือพูดคุยกันมีน้อยมาก ศิษย์เก่าเมื่อจบไปแล้วก็ไม่ได้กลับเข้ามามีความสัมพันธ์ช่วยเหลือ
อะไรให้กับโรงเรียน โครงการนี้จึงจัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างจริงจังและเห็นเป็นรูปธรรม ดังที่ผู้นำ
เยาวชนได้วิเคราะห์วิจารณ์ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

ผู้นำเยาวชนคนที่หนึ่ง: แต่ก่อนผมมองว่าเด็กจะไม่ได้กลับมาที่โรงเรียนหลังจากที่จบ
ไปแล้ว และจะไม่ได้มาทำประโยชน์ให้กับโรงเรียน พอมีกิจกรรมนี้หลักสูตรนี้เข้ามาทำ
ให้ผมไปอยู่กับเด็ก ๆ (เยาวชนในชุมชน) ได้คุย ได้พาพวกเขาเข้ามา ซึ่งจริงๆแล้วใจเขา
ก็อยากเข้ามา แต่เขาไม่ได้เคยคิดว่าจะได้เข้ามาช่วยงาน เหมือนว่าเขาถูกมองข้าม
อย่างไรไม่รู้ ส่วนใหญ่ (โรงเรียน) จะเรียกใช้ก็เป็นผู้หลักผู้ใหญ่มากกว่า แล้วก็ไม่ได้
เรียกใช้บ่อยด้วย ดูโรงเรียนกับชุมชนจะค่อนข้างห่างกัน นานๆจึงจะเรียกมาใช้ที ซึ่ง
จริงๆ ถ้าเรียกใช้เขา เขาก็พร้อมที่จะเข้ามา พอมีหลักสูตรนี้เข้ามา ถึงได้มาเข้านอกออกใน
โรงเรียนมากขึ้น

ผู้นำเยาวชนคนที่สอง: จริงๆ ถ้าไม่มีโครงการนี้ผมก็ไม่ค่อยจะได้มาใส่ใจเลยมันก็
ดีเหมือนกัน เหมือนบังคับผมไปในตัวเลยให้กลับมาดู

การที่มีการจัดวิชาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นให้มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน จึงเป็นการจัดสาระที่ทำให้ผู้นำของหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านตระหนักว่าหน้าที่อีกส่วนหนึ่งของ ตนคือการหันกลับมาช่วยสืบทอดเรื่องราวที่เป็นประวัติรากเหง้าของชุมชนว่าเป็นมาอย่างไร มีการคลี่คลายอย่างไร เกิดปัญหาอะไรขึ้น และคนในชุมชนได้มีการดำเนินการร่วมกันมาอย่างไร

ข้อเสีย

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นท้องถิ่นมีความเห็นว่าข้อเสียมีเพียงส่วนน้อยดังนี้

1) การนำความรู้ไปใช้โดยไม่เข้าใจชัดเจน เช่น ความรู้เรื่องสมุนไพรซึ่งยังเป็นการ เรียนรู้แค่พื้นฐานเบื้องต้น ถ้านำเอาไปใช้ผิดๆ ถูกๆ ทำไม่ถูก ไม่เข้าใจในการทำ อาจเกิดผลเสีย ได้

2) การมุ่งความสนุกมากกว่าความรู้ นักเรียนบางคนเมื่อออกไปเรียนในชุมชนแล้ว มุ่งแต่เรื่องสนุกมากกว่าความรู้ นักเรียนบางคนมีความรู้จึกมักคุ้นกับวิทยาการเนื่องจากเป็นคน ในพื้นที่และแยกแยะไม่ออกว่าขณะนี้กำลังเรียนอยู่กับวิทยาการ มีการเชววิทยาการบ้าง ทำให้ ไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่

3) นักเรียนบางคนอาจไม่สนใจในเนื้อหาสาระและเกิดการต่อต้านในจิตใจ การ จัดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ที่เป็นชาวไทย เชื้อสายกะเหรี่ยง และการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาจมีผู้ปกครองบางคนไม่ส่งเสริม ไม่เห็นความสำคัญในการเรียนรู้ หรือนักเรียนไม่สนใจในเนื้อหาสาระนี้ อาจเกิดการต่อต้านในจิตใจ

2.5.โครงการหลักสูตรท้องถิ่นควรทำต่อไปหรือไม่

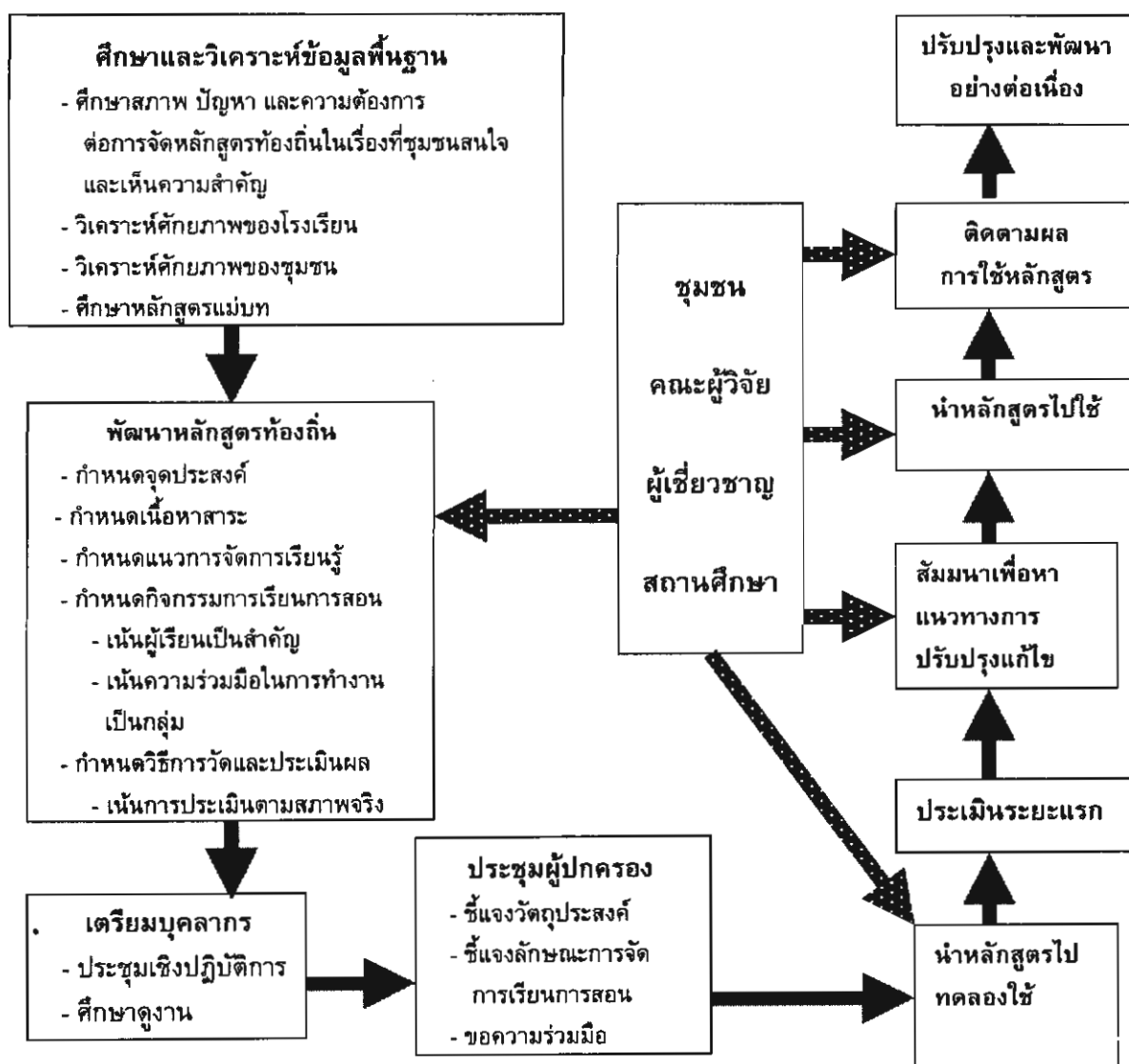
ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดหลักสูตรท้องถิ่นทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรมีการ จัดหลักสูตรต่อไป แต่ทั้งนี้ควรมีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องในประเด็นต่างๆ ตามที่ได้ มีการประเมินหลักสูตรร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย ผู้บริหาร คณะครู วิทยาการ ผู้ปกครองและ นักเรียน ดังที่ได้นำเสนอประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขไว้ในช่วงต้นแล้ว

นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งจัดทำในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ยังสามารถ ขยายเป็นวิชาหลักสูตรท้องถิ่น 2 วิชาหลักสูตรท้องถิ่น 3 ได้ โดยคณะผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถใช้กระบวนการเช่นเดียวกับที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นฉบับนี้

อย่างไรก็ตามการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามงานวิจัยนี้ไปใช้ควรคำนึงถึง กระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบท ความต้องการและศักยภาพของชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรายละเอียดเกี่ยวกับสาระและวิธีการของแต่ละแห่งมีความต้องการ ความพร้อม ศักยภาพ ที่แตกต่างกันจึงไม่มีสูตรสำเร็จเพียงรูปแบบเดียว

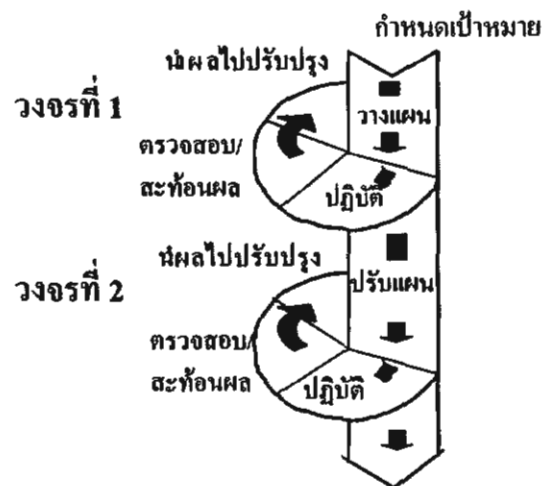
การบริหารจัดการในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ ใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ (2543) ผสมผสานกับ แนวคิดของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2546) เป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ ประกอบด้วย 10 ขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 3) เตรียมความพร้อมของบุคลากร 4) จัดประชุมผู้ปกครอง 5) นำหลักสูตรไปทดลองใช้ 6) ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรรอบแรก 7) จัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข 8) ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แล้วนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปใช้ในรอบที่สอง 9) ติดตามผลการใช้หลักสูตรรอบที่สอง และ 10) โรงเรียนและชุมชนปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร และดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงไว้ในภาพที่ 70

ภาพที่ 70 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้
 1) กำหนดประเด็นที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา 2) วางแผนการปฏิบัติงาน 3) ปฏิบัติงาน
 ตามแผนที่กำหนดไว้ 4) ตรวจสอบ/ประเมินผลการปฏิบัติงาน 5) นำผลการตรวจสอบ/ประเมิน
 ไปปรับปรุงแก้ไขวางแผนการปฏิบัติงานใหม่ และดำเนินการตามขั้นที่ 3 -5 เป็นวงจรที่ต่อเนื่อง
 จนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังแสดงไว้ในภาพที่ 71

ภาพที่ 71 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัย โรงเรียน และชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตร
 ท้องถิ่น โดยดำเนินการเป็นวงจรดังตารางที่ 31

ตารางที่ 31 วงจรการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	PAR รอบที่ 1 พ.ย. 2542-ส.ค.2543* มิ.ย 2544-เม.ย 2545	PAR รอบที่ 2 พ.ค. 2545 - ต.ค.2546	PAR รอบอื่นๆ
1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	1. กำหนดเป้าหมายที่ต้องการปฏิบัติ - การกำหนดว่าจะพัฒนาหลักสูตรอะไรนั้น คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาศักยภาพความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน เนื้อหาที่ควรนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในช่วง พ.ย. 2542 –ส.ค. 2543	-	-
2. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	2. วางแผนการปฏิบัติงาน: พัฒนาหลักสูตรและวางแผนการใช้หลักสูตร - คณะผู้วิจัย ครูผู้สอน ผู้รู้ในชุมชน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและแนวการจัดการเรียนรู้ ในช่วง มิ.ย – ก.ย. 2544 โดยกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหาสาระแนวการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผล และวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้	-	-
3. เตรียมบุคลากร	3. ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ - ผักกอกบรณครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และสามารถวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สามารถใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญ และประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง - พาคู ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลโดยใช้แฟ้มผลงาน และการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน	-	-

* กันยายน 2543 – มิถุนายน 2544 เป็นช่วงที่ สกว. พิจารณารายงานผลการวิจัยจากระยะที่ 1 และพิจารณาข้อเสนอโครงการระยะที่ 2

ตารางที่ 31 (ต่อ)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	PAR รอบที่ 1 พ.ย. 2542-ส.ค.2543 ม.ย 2544-ม.ย 2545	PAR รอบที่ 2 พ.ค. 2545 - ต.ค.2546	PAR รอบอื่นๆ
4. ประชุมผู้ปกครอง	- ประชุมผู้ปกครองและผู้ในชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินตามสภาพจริง ณ โรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนบ้านนาโคบน	-	-
5. นำหลักสูตรไปทดลองใช้	- นำหลักสูตรเรื่อง “เกษตรผสมผสานวงจร” ไปทดลองใช้ ณ โรงเรียนวัดสมานกิจ ตั้งแต่ปลายภาคต้น ปีการศึกษา 2544 เนื่องจากทำเกษตรผสมผสานวงจรนั้นขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่มีการชลประทานจะปล่อยน้ำเข้ามา และนำหลักสูตรเรื่อง “วัฒนธรรมชุมชนนาโค” ไปทดลองใช้ ณ โรงเรียนบ้านนาโคบนในภาคปลาย ปีการศึกษา 2544 ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นการทำงานเป็นทีม เสริมสร้างทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เน้นการประเมินผลตามสภาพจริง และมีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนเมื่อสิ้นภาคเรียน โดยเชิญผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ กิ่งอำเภอ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกันมาร่วมชมนิทรรศการและแสดงความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการของนักเรียน	-	-
6. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรระยะแรก	4. การตรวจสอบสะท้อนผล - การติดตามประเมินการใช้หลักสูตร ศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ นักเรียน โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผู้บริหาร ครูและศึกษานิเทศก์พิจารณาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และผลการทบทวนการนำหลักสูตรไปใช้ และคนในชุมชน พิจารณาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการมีส่วนร่วมและผลกระทบของการนำหลักสูตรไปใช้	-	-

ตารางที่ 31 (ต่อ)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	PAR รอบที่ 1 พ.ย. 2542-ส.ค.2543 มิ.ย 2544-เม.ย 2545	PAR รอบที่ 2 พ.ค. - ต.ค.2545	PAR รอบ อื่นๆ
7. ประชุมสัมมนาเพื่อ ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุง	5. นำผลการตรวจสอบไปปรับแผนการทำงาน หลังจากที่ได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้วหนึ่ง ภาคการศึกษา ได้มีการสนทนากลุ่มกับผู้ปกครอง และคณะครูผู้สอนได้มีส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไป ใช้เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการมี ส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไปใช้ หลังจากนั้นคณะ ผู้วิจัยและคณะครูผู้สอนได้ไปร่วมประชุมเพื่อ พิจารณาถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และร่วมกัน ดำเนินการแก้ไขหลักสูตร และ แผนการสอน เพื่อ นำไปใช้ในปีการศึกษาต่อไป		
8. นำหลักสูตรที่ปรับ แล้วไปใช้		3. นำแผนที่ปรับแล้วไปปฏิบัติ - นำหลักสูตรที่ปรับแล้วเรื่อง "เกษตรผสมผสานครบวงจร" ไปใช้ ณ โรงเรียนวัดสนามกิจ และ หลักสูตรเรื่อง "วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค" ไปใช้ ณ โรงเรียนบ้านนาโคบนในภาคต้น ปีการ ศึกษา 2545 ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้แบบ บูรณาการ เน้นการทำงานเป็นทีม เสริมสร้างทักษะและ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เน้นการ ประเมินผลตามสภาพจริง และมีการจัดการนิเทศการแสดงผลงานของนักเรียนเมื่อสิ้นภาคเรียน โดยเชิญผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่ง อำเภอ ศึกษาในเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกันมาร่วมชมนิทรรศการ และ แสดง ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน	

ตารางที่ 31 (ต่อ)

กระบวนการ พัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น	PAR รอบที่ 1 พ.ย. 2542-ส.ค.2543 ม.ย 2544-ม.ย 2545	PAR รอบที่ 2 พ.ค. - ต.ค.2545	PAR รอบอื่น ๆ
9. ติดตามผลการ ใช้หลักสูตร	-	4. การตรวจสอบสะท้อนผล - การติดตามประเมินการใช้หลักสูตร ศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ นักเรียน โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผู้บริหาร ครูและศึกษานิเทศก์ พิจารณาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร และผลกระทบของการนำหลักสูตรไปใช้ และคนในชุมชน พิจารณาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการมีส่วนร่วม และผลกระทบของการนำหลักสูตรไปใช้	-
10. ปรับปรุงและ พัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง	-	5. นำผลการตรวจสอบไปปรับแผนการทำงาน - หลังจากที่ได้นำหลักสูตรใช้แล้วหนึ่งภาคการศึกษา ได้มีการสนทนากลุ่มกับผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้ปกครอง และคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการมีส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อเป็นข้อมูลให้กับโรงเรียนและชุมชนได้นำไปใช้ในการศึกษาต่อไป	โรงเรียนและชุมชนปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

การบริหารจัดการของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในแต่ละขั้นตอน มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการคือ ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลของการใช้หลักสูตร หลักสูตรที่จัดทำขึ้นมานั้นต้องสอดคล้องกับศักยภาพ และความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นในขั้นตอนของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คณะผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1.1 เชิญโรงเรียนและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาและให้ข้อคิดเห็น ว่าโรงเรียนและชุมชนมีความต้องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับอะไร โรงเรียนและชุมชนมีศักยภาพมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาถึงสภาพและปัญหาของชุมชน สภาพและปัญหาของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความพร้อมของโรงเรียน และชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

1.2 การคัดเลือกคนในชุมชนให้มาร่วมพิจารณาและให้ข้อคิดเห็นนั้น คณะผู้วิจัยได้เลือกผู้นำชุมชนหรือผู้ที่คนในชุมชนยอมรับนับถือ และสามารถชี้นำชุมชนได้ ซึ่งผู้นำชุมชนที่คัดเลือกมานั้นคณะผู้วิจัยได้พิจารณาทั้งผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นผู้ที่คนในชุมชนให้การยอมรับนับถือ เช่น ท่านเจ้าอาวาสวัดสมานกิจ รวมทั้งผู้แทนองค์กรท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนนั้น เช่น คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล แพทย์ประจำศูนย์สาธารณสุข และเกษตรอำเภอ เหตุผลที่คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและความคิดเห็นจากบุคคลเหล่านี้ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพราะเป็นผู้ที่รับผิดชอบโดยตรง นอกจากนั้นข้อยุติที่ได้จากการประชุมสามารถนำไปปฏิบัติและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เพราะแนวคิดและข้อเสนอแนะทั้งหลายได้มาจากกลุ่มบุคคลที่ชุมชนให้การยอมรับและเชื่อถือ จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี

2. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การบริหารจัดการในขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินการโดยเชิญผู้บริหารโรงเรียน ศิษยานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ ครูผู้สอน ผู้รู้ในชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาสาระที่นำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มาร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัยหลายครั้ง เพื่อจัดทำหลักสูตรและแนวการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น วิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรและแนวการสอน ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนช่วยสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรโดยเอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ให้ใช้สถานที่ของโรงเรียนในการจัดการประชุม อำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมอาหารว่างและอาหาร

กลางวันสำหรับคณะผู้เข้าร่วมประชุม โดยโครงการวิจัยเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย กลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้นได้มาร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกันยกเว้นศึกษานิเทศก์อำเภอปากท่อ ซึ่งในช่วงเวลานั้นมีศึกษานิเทศก์อำเภออยู่คนเดียว จึงไม่สามารถทั้งภาระงานประจำมาร่วมประชุมได้

3. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการเตรียมบุคลากร

การบริหารจัดการในขั้นตอนของการเตรียมบุคลากร มีการดำเนินการดังนี้

3.1 คณะผู้วิจัยจัดการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร ทักษะการวิเคราะห์หลักสูตร การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลตามสภาพจริงให้กับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดเตรียมบุคลากรในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการส่งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเข้าร่วมการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ผมสนับสนุน (การประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน) ครูเขาเต็มที่อยู่แล้ว เมื่อก่อนเขาไม่อยากไปกันหรอก แต่เดี๋ยวนี้ให้เสียเงินเองยังอยากไปเลย” ผู้บริหารโรงเรียนมองเห็นความสำคัญของการส่งบุคลากรในโรงเรียนเข้าร่วมการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นและเรื่องอื่นๆ ที่หน่วยงานต่างๆ ได้จัดขึ้น ในส่วนของตัวครูผู้สอนเองก็ได้ให้ความสำคัญและมีความสนใจที่จะพัฒนาตนเองมากขึ้นถึงแม้ว่าในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจจะทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของงบประมาณบ้างก็ตาม

3.2 คณะผู้วิจัยได้พาผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น และครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการไปศึกษาดูงานในโรงเรียน 4 แห่งคือ 1) โรงเรียนรุ่งอรุณ เพื่อศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) โรงเรียนผไทอุดมเพื่อศึกษาดูงานเกี่ยวกับการประเมินผลตามสภาพจริงโดยใช้แฟ้มผลงาน 3) โรงเรียนชุมชนหนองโพและ 4) โรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง เพื่อศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.3 โรงเรียนมีการเตรียมบุคลากรดังนี้

3.3.1 โรงเรียนวัดสมานกิจ

1) ส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมศึกษาดูงาน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจมีแนวทางการพิจารณาการส่งบุคลากรเข้าร่วมศึกษาดูงานโดยพิจารณาจากภาระรับผิดชอบ ดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ก็จะดูก่อนนะว่าเรื่องนี้ใครรับผิดชอบ หรือเคยเข้าฟังเรื่องนี้มาแล้วก็จะส่งคนนั้นไป แต่ถ้าเป็นเรื่องใหม่ก็จะถามก่อนว่าใครสนใจ แต่ผมจะไม่ส่งไปคนเดียวนะผมจะส่งไปเป็นคู่จะได้ช่วยกัน” ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำหลักสูตรท้องถิ่นมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นอาจารย์ใหญ่จะให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูที่สอนบูรณาการไป” ตามที่ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวทาง ในการพิจารณาอนุมัติให้บุคลากรไปศึกษาศึกษาดูงานโดยดูจากภาระความรับผิดชอบ เพราะจะทำให้

เกิดประโยชน์ได้โดยตรงและสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และการที่ผู้บริหารมีนโยบายส่งไปครั้งละ 2 คน หรือ 3 คน เนื่องจากการส่งไปคนเดียวอาจรับข้อมูลได้ไม่ทั้งหมดและยังสามารถช่วยกันทำงานได้อีกด้วย นอกจากนี้หากกรณีที่คนใดคนหนึ่งไม่อยู่ก็ยังมีอีกคนที่สามารถทำงานแทนกันได้ ในด้านของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเห็นด้วยกับนโยบายในการส่งครูในโรงเรียนไปอบรม/ศึกษาดูงานของอาจารย์ใหญ่ เพราะเท่าที่ผ่านมามีครูที่ร่วมอบรมด้วยกันจะกลับมาทำงานด้วยกัน ดังที่ครูสอนหลักสูตรท้องถิ่นกล่าวกับผู้ช่วยวิจัยว่า “ในส่วนตัวของพี่แล้วพี่ว่าดีเพราะจะได้มาช่วยกันทำงานแล้วที่ผ่านมามีเมื่อไปอบรมกันมาแล้วเราก็ไม่เคยทิ้งกันช่วยกันมาตลอด”

2) ผู้บริหารโรงเรียนได้แจ้งให้คณะครูทั้งโรงเรียนได้รับทราบเกี่ยวกับการฝึกอบรม/การศึกษาดูงานและความก้าวหน้าเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นและยังได้ขอความร่วมมือจากคณะครูในโรงเรียนให้ร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นด้วยดังที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “อาจารย์ใหญ่จะพูดถึงเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นว่าทำอะไร ถึงไหนแล้วในที่ประชุมตลอดเลยและก็จะขอให้ช่วยกันในเรื่องการหาพันธุ์พืชมาปลูก การปลูกข้าว การเกี่ยวข้าว อาจารย์ใหญ่จะย้ำตลอดในที่ประชุมนะว่าต้องช่วยกัน” การที่ผู้บริหารโรงเรียนแจ้งให้คณะครูในโรงเรียนได้ทราบถึงความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนต้องการให้คณะครูในโรงเรียนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นและต้องการให้คณะครูในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมและช่วยเหลือกันในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นด้วย

3) สำหรับการเตรียมบุคลากรในการนำหลักสูตรไปใช้รอบที่ 2 ผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจมอบหมายให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนเดิมเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นหลังจากที่ได้ดำเนินการสอนหลักสูตรท้องถิ่นมาแล้วหนึ่งภาคการศึกษาทำให้มองเห็นภาพการจัดการเรียนการสอนตลอดหลักสูตร และรู้ว่าตนเองยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดบ้าง ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้ผู้ช่วยวิจัยฟังว่า “สอนมา 1 เทอมพี่ก็เริ่มมองออกว่าจะต้องทำอะไรก่อนหลัง บางเรื่องพี่ก็ไม่รู้เวลาที่เด็กถามพี่ก็จะตอบไม่ได้ ก็ให้เด็กไปถามผู้ปกครอง” ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น และต้องการที่จะพัฒนาตนเองเนื่องจากที่ผ่านมายังไม่เคยสอนวิชานี้มาก่อนและเนื้อหาวิชาที่เตรียมไว้ก็อาจไม่สอดคล้องกับที่นักเรียนถามดังนั้นจึงพยายามที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถพอที่จะให้ความรู้กับนักเรียนได้ ดังที่ครูผู้สอนบอกกับคณะผู้วิจัยว่า “อะไรที่ยังไม่รู้ปิดเทอมจะต้องหาหนังสือมาอ่านจะได้ตอบเด็กได้”

โดยสรุปโรงเรียนวัดสมานกิจไม่มีปัญหาในเรื่องของการเตรียมบุคลากร เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนาตนเองของครูในโรงเรียน เพราะขณะนี้โรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียนแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มโรงเรียนท่ากระทุ่ม การที่ครูในโรงเรียนได้รับการพัฒนาตนเองทำให้ครูมีความรู้ความสามารถมากขึ้นก็จะส่งผลถึง

การทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การเตรียมตัวหรือพัฒนาครูผู้สอนนั้นเป็นประโยชน์ต่อตัวครูเองดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ผม (อาจารย์ใหญ่) เห็นว่าการที่ครูผู้สอนได้ไปอบรม/ศึกษาดูงานจะเป็นประโยชน์ต่อตัวครูและเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและเด็กด้วยเพราะทำให้ครูได้รู้ได้เห็นอะไรมากขึ้น” ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “การได้ไปอบรม/ศึกษาดูงานเป็นผลดีต่อตัวครูอยู่แล้ว ครูได้รู้อะไรมากขึ้นสามารถนำมาใช้ในการสอน ก็จะส่งผลถึงตัวเด็ก”

3.3.2 โรงเรียนบ้านนาโคบน

1) สงbukลการเข้ารับการอบรมศึกษาดูงาน เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนแรกที่ร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาตั้งแต่ต้นได้ย้ายไปปฏิบัติราชการที่โรงเรียนอื่น เมื่อผู้บริหารโรงเรียนได้ทราบเรื่องการโยกย้ายแล้วจึงได้ส่งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนปัจจุบันเข้ารับการอบรมที่คณะผู้วิจัยจัดด้วย เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนใหม่ควรจะได้เรียนรู้งานจากครูผู้สอนคนเดิมที่ได้ทำไว้แล้ว ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดเตรียมbukลการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยตลอด และได้ให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเข้าร่วมการฝึกอบรมทุกคน นอกจากนั้นในวันที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่มาบูรณาการ ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนรุ่งอรุณและโรงเรียนผไทอุตม ผู้บริหารโรงเรียนโดยการประสานงานของคณะผู้วิจัยได้ให้ครูในระดับชั้นอื่นๆ ไปศึกษาดูงานการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในช่วงเช้า และได้ร่วมสมทบกับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่มาบูรณาการที่โรงเรียนผไทอุตมในช่วงบ่ายเพื่อศึกษาดูงานเกี่ยวกับการประเมินตามสภาพจริง ผู้บริหารโรงเรียนมีแนวทางการพิจารณาอนุมัติbukลการในโรงเรียนเข้ารับการอบรม/ศึกษาดูงานโดยพิจารณาจากภาระรับผิดชอบ ดังที่ครูผู้สอนวิชาที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “อาจารย์ใหญ่จะดูก่อนว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับใครก็จะส่งคนนั้นไป หรือถ้าเป็นเรื่องกลางๆ ก็จะถามความสมัครใจ แต่คนที่ไปต้องจัดการเรื่องงานสอนของตัวเองได้นะไม่ใช่ทิ้งเด็กไป” ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...คนที่อาจารย์ใหญ่ให้ไปอบรม/ศึกษาดูงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นจะเป็นครูที่สอนมัธยมแล้วก็ครูที่มาสอนวิชาอื่นๆ ที่มาบูรณาการด้วย”

การที่ผู้บริหารโรงเรียนส่งbukลการในโรงเรียนเข้ารับการอบรมโดยพิจารณาจากภาระรับผิดชอบนั้นจะทำให้เกิดประโยชน์โดยตรง และการสอบถามความสมัครใจก่อนที่จะส่งไปอบรม/สัมมนาในกรณีที่เป็นเรื่องกลางๆ แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนไม่บังคับให้คณะครูในโรงเรียนพัฒนาตนเองแต่ปล่อยให้ไปทำตามความต้องการของตัวเอง การที่ครูต้องมอบหมายงานไว้กับเพื่อนครูในกรณีที่ต้องการไปอบรม/สัมมนาหรือพัฒนาตนเองในเรื่องต่างๆ นั้น เพราะว่าโรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นโรงเรียนขยายโอกาสและมีการจัดการศึกษาจนถึงระดับชั้นมัธยมต้น การที่ครูขาดสอนจะมีผลกระทบต่อการเรียนของนักเรียนดังนั้นหากครูจะขาดสอนก็ต้องมอบหมายงานของตนเองไว้กับเพื่อนครูคนอื่น ๆ ไว้ก่อน ในกรณีที่ผู้บริหารโรงเรียนยอมปิด

โรงเรียนในวันนั้นเพื่อเปิดโอกาสให้ครูในโรงเรียนคนอื่นๆ ได้ร่วมไปศึกษาดูงานด้วย แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าการศึกษาดูงานในครั้งนี้ไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์ต่อคณะครูในโรงเรียนคนอื่นๆ ด้วย

2) การเตรียมบุคลากรในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ คณะผู้วิจัยและผู้บริหารโรงเรียนได้จัดให้มีการประชุมครูผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับชั้น และครูในระดับอื่นที่มีความสนใจให้เข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการรับรู้ รับทราบเกี่ยวกับโครงการนี้ในระดับโรงเรียนร่วมกัน เนื่องจากการจัดกิจกรรมต่างๆ อาจมีผลกระทบกับแผนงานของโรงเรียนที่มีอยู่แล้ว คณะผู้วิจัยได้เตรียมการอธิบายเกี่ยวกับวิธีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีตัวอย่างกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นกับวิชาต่างๆ เช่น ภาษาไทย ศิลปศึกษา ฯลฯ ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน และนำเอาเรื่องที่เป็นความเคลื่อนไหวใหม่ๆ ทางการศึกษาในขณะนั้น เช่น ร่างหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแบบสำรวจพื้นฐานความรู้ความเข้าใจของคณะครูเกี่ยวกับมโนทัศน์นวัตกรรมทางการศึกษา โดยเน้นว่าสิ่งเหล่านี้คือประเด็นที่คณะผู้วิจัยและคณะครูจะได้ร่วมมือพัฒนาร่วมกันโรงเรียนแห่งนี้ วิธีการเช่นนี้พบว่ามีจุดดีคือช่วยสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้วิจัยกับคณะครู ได้มีโอกาสพบปะทำความรู้จักกันและแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ร่วมกัน และทราบเจตคติของคณะครูที่มีต่อการทำวิจัย ดังที่มีครูบางคนยอมรับว่าถูกบังคับให้เข้าร่วมประชุม (ตอนนี้เต็มใจแล้ว) เนื่องจากไม่ทราบวัตถุประสงค์ของโครงการจึงทำให้ไม่อยากเข้าร่วม แต่ตอนนี้ได้รู้ว่าโครงการเข้ามาทำอะไร และจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและโรงเรียนอย่างไร ครูคนนี้มีเชื้อสายมอญอยู่ทางโพธาราม ได้กล่าวว่า “อยากจะให้ฉันทำอะไร ช่วยอะไร ฉันเต็มใจช่วยเสมอ” และ “อยากให้คราวหน้าทำเรื่องเกี่ยวกับมอญ จะได้เข้าร่วมเต็มที่” นอกจากนี้ครูในระดับอื่นมีการกล่าวถึงโครงการนี้ว่า “ถ้าโครงการนี้มาทำในระดับเราฉันจะให้ความร่วมมือเต็มที่เลย โชคดีปีหน้าได้สองชั้นแน่ๆ”

การเตรียมบุคลากรผู้สอน อาจารย์ใหญ่ได้มีการประชุมอาจารย์ในระดับเพื่อพิจารณาตัวผู้สอนและเนื่องจากวิชาหลักสูตรท้องถิ่นนี้เป็นวิชาเลือกที่จัดอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา คือ วิชา ส.071 ท้องถิ่นของเรา ซึ่งอาจารย์วรรณเคยสอนอยู่ก่อน ประกอบกับอาจารย์วรรณเป็นผู้ที่จบการศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา มีความรับผิดชอบ มีความสนใจ เต็มใจและทุ่มเท ดังได้กล่าวกับคณะผู้วิจัยในช่วงที่ทราบว่าต้องมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกันที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ว่า “ไม่ต้องห่วงเรื่องค่าเดินทาง อย่างไรก็ได้ ขอให้ (ตน) ได้เรียนรู้จากโครงการให้ได้มากที่สุดก็พอใจแล้ว” จากคุณสมบัติดังกล่าวอาจารย์วรรณจึงได้รับมอบหมายให้เป็นตัวหลักในการสอนวิชานี้ จากหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวผู้สอนของทางโรงเรียนจะเห็นได้ว่าทางโรงเรียนได้คำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เข้าร่วมโครงการว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีความตั้งใจ และมีศักยภาพให้เป็นผู้มีโอกาสร่วมงานกับคณะผู้วิจัย

อย่างไรก็ดี การเตรียมบุคลากรของโรงเรียนบ้านนาโคบนก็มีอุปสรรค ซึ่งเนื่องมาจากลักษณะของโรงเรียนเองที่เป็นโรงเรียนชายแดนทุรกันดาร มีการย้ายออกสูง ครูที่ย้ายเข้ามาสอนมักจะหาโอกาสย้ายออกไปเสมอ กรณีของอาจารย์วรรณก็เช่นกันเมื่อมีโอกาสย้ายเพื่อจะได้อยู่ใกล้ชีวิตบุพการีทำให้ทางโรงเรียนบ้านนาโคต้องหาตัวบุคลากรที่เหมาะสมใหม่ จากจุดนี้จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ต้องการให้มีการสานต่อไป และยืนได้ด้วยตนเองหลังจากคณะผู้วิจัยออกไปแล้วคงจะต้องคำนึงถึงความผูกพันของครูผู้สอนกับโรงเรียนและท้องถิ่นอีกด้วย ถ้าหากได้ครูที่เป็นคนในพื้นที่คงจะดีมาก หรืออย่างน้อยก็จะต้องคำนึงถึงว่า ครูผู้มีส่วนการดำเนินงานร่วมกันกับผู้วิจัยควรอยู่ในโรงเรียนต่อไปสักระยะหนึ่ง และมีการถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับเพื่อนครู หรือมีการสร้างทีมงานที่จะเป็นตัวแทนสืบต่อไป ซึ่งประเด็นการสร้างทีมงานนี้ได้เกิดขึ้นในโรงเรียนนี้ในระยะต่อมา

การเตรียมบุคลากรมาแทนอาจารย์วรรณ อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวว่า “ช่วงที่รู้ว่าอาจารย์วรรณย้ายแน่นอนแล้วเวลาไปอบรมหรือดูงานที่ไหน “ผมก็จะส่งทั้งอาจารย์วรรณและอาจารย์ภาณีประกบกันไปเลย คือทั้งให้ทำงานและเป็นพี่เลี้ยงไปด้วยเลย แต่ผมก็ถามความสมัครใจของอาจารย์ภาณินะว่าจะรับหรือเปล่า” เมื่ออาจารย์วรรณย้ายไปแล้วจึงได้มีการประชุมคณะกรรมการวิชาการของโรงเรียน แล้วจึงเลือกอาจารย์ภาณีเป็นผู้รับผิดชอบต่อ แต่ก็ได้มีการถามความสมัครใจก่อน อาจารย์ภาณีจบการศึกษามาทางด้านวิชาสังคมศึกษา ซึ่งอาจารย์ภาณีมีความเห็นว่าการที่คณะกรรมการวิชาการโรงเรียนเลือกตนนั้น “คงเห็นว่าเป็นคนเหมาะสมที่สุด เพราะสามารถเข้ากับชุมชนและผู้ปกครองได้ และเห็นว่าตอนนี้เป็นคนที่สอนสังคมแทนอาจารย์วรรณ” สำหรับเจตคติของอาจารย์ภาณีต่อวิชาสังคมศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับวิชาคณิตศาสตร์พบว่าอาจารย์ณัดที่จะสอนคณิตศาสตร์มากกว่า โดยกล่าวว่ากับผู้ช่วยนักวิจัยว่า “จริง ๆ แล้วไม่ค่อยชอบสอนสังคมหรอก ถึงเมื่อก่อนจะเคยสอน แต่ตั้งแต่อาจารย์วรรณย้ายมาก็ไม่ได้สอน ไปสอนคณิตศาสตร์และที่ผ่านมามีตั้งใจที่จะทำอาจารย์ 3 ทางด้านคณิตศาสตร์ สังคม เป็นเรื่องยาก ภาษาที่ใช้ก็ยาก แต่คณิตศาสตร์มีกฎ มีสูตรที่แน่นอน” ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ของอาจารย์ภาณีเป็นที่ปรากฏชัดโดยได้เกียรติบัตรจากการทำวิจัยในชั้นเรียน เรื่องความสามารถในการเขียนกราฟสมการเชิงเส้น 2 ตัวแปร ซึ่งทางจังหวัดราชบุรีให้ไปอบรมก่อนแล้วให้ครูกลับมาทำ จากนั้นให้ส่งกลับไปพิจารณา มีครูส่งไป 70 กว่าคนและได้เกียรติบัตร 20 คน อาจารย์ภาณีเป็นคนหนึ่งที่ได้รับความไว้วางใจเป็นงานวิจัยที่ทำได้ดีมาก

การเตรียมบุคลากรของโรงเรียนบ้านนาโคบนในระยะแรกจึงนับว่ามีอุปสรรคเหมือนกับการเปลี่ยนม้ากลางลำธาร กล่าวคือคนวางแผนไม่ได้สอน คนไม่ได้วางแผนต้องมาสอนในสิ่งที่ตนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ทำให้ต้องมีการเรียนงาน ถ่ายทอดความคิดของอีกคนหนึ่ง อย่างไรก็ตามกระบวนการได้มาซึ่งครูผู้สอนก็สะท้อนให้เห็นถึงหลักการที่ผู้บริหารพยายามหาคนที่มีความสมบัติตรงและเหมาะสมมากที่สุดที่โรงเรียนมีอยู่ นอกจากนี้อาจารย์ใหญ่ยังเน้นเรื่องการให้ความสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยกล่าวในที่ประชุมครูอยู่เสมอว่า “มีอะไรก็ปรึกษากันช่วยกันนะ อย่าปล่อยภาณีไปคนเดียว”

3) การเตรียมบุคลากรในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบสอง ผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนาโคบได้มอบหมายให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนเดิมเป็นผู้รับผิดชอบ และได้ให้อาจารย์ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสร่วมกันกับคณะผู้วิจัยประชุม ประเมินการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบแรก เพื่อนำมาใช้ในรอบที่สองนี้โดยมีการเน้น การบูรณาการระหว่างวิชาซึ่งมีทั้งวิชาหลักคือ วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และ วิชาเสริม เช่น พลศึกษา ศิลป วิชาเลือก พืชสมุนไพร เพื่อให้เกิดความชัดเจนของชิ้นงาน ไม่ซ้ำซ้อน มีเกณฑ์กำหนดในการประเมิน นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสอันดีในการทบทวน นวัตกรรมทางการศึกษาที่ทำนำมาใช้ มีการฝึกปฏิบัติการสอนแบบสตอรี่ไลน์ การบูรณาการ มโนทัศน์ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กับวิชาพลศึกษา ภาษาอังกฤษ ซึ่งทำให้คณะครูและ คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสาธิตการสอนประกอบ ไปด้วย การทำกิจกรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในช่วงก่อนเปิดเทอมต้นซึ่งเป็นช่วงก่อนดำเนินการ ทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นในรอบสอง การเตรียมบุคลากรครูในรอบที่สองนี้มีลักษณะที่แตกต่าง ไปจากในรอบแรกที่เป็นการศึกษาดูงานตามที่ต่างๆ แต่ในรอบที่สองนี้เป็นการให้คณะผู้วิจัย และคณะครูได้ทบทวนประสบการณ์ และพัฒนาขึ้นมาในบริบทของชุมชนและโรงเรียนที่เป็น เอกลักษณ์ของตนเอง

การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสอนหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากจะเป็น การเตรียมการร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและโรงเรียนโดยตรงดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในแง่ของ บริบทใหญ่ที่ครอบคลุมโรงเรียนอยู่ก็เรียกว่าส่งผลต่อการเตรียมครูของโรงเรียนบ้านนาโคบนาโคบ เช่นกัน และเป็นไปอย่างเข้มแข็งอีกด้วยเนื่องจากอยู่ในช่วงของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ทำให้บุคลากรในโรงเรียนต้องไปเข้ารับการอบรมในหลายๆ เรื่องเพื่อให้ทันต่อยุคสมัย เช่น ไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การวิจัยในชั้นเรียน โดยอาจารย์ใหญ่สั่งปิด โรงเรียนเพื่อให้ครูทั้งโรงเรียนได้เข้าอบรม บางอย่างก็เป็นการไปเพียงบางคนตามโควตา ผู้จัดที่กำหนดมาเช่นการอบรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

โดยสรุปโรงเรียนบ้านนาโคบนาโคบมีปัญหาในเรื่องการเตรียมบุคลากรในระยะต้น เนื่องจาก ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนเดิมซึ่งเป็นผู้ที่ร่วมวางแผนจัดทำหลักสูตรกับคณะผู้วิจัยมาตั้งแต่ ต้นย้ายไปโรงเรียนอื่น อย่างไรก็ตามผู้บริหารก็ได้พยายามแก้ปัญหาทันที และมีการคัดเลือกครู ที่มีความเหมาะสมให้อาจารย์ทำงานในลักษณะเป็นทีม มีการบูรณาการวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน นอกจากนี้การเตรียมบุคลากรของโรงเรียนยังมีลักษณะที่เป็นการกระทำที่เป็นวงจรต่อเนื่อง โดยมีการประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นในรอบแรกแล้วนำมาปรับปรุงเพื่อใช้ใน รอบสองต่อไป

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการเตรียมบุคลากรของโรงเรียนให้เป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อย่างไรก็ตามก็มีข้อคิดว่าการ ที่ได้รับสิ่งหนึ่งหมายถึงว่าทางโรงเรียนก็ต้องสูญเสียสิ่งหนึ่งไปนั่นคือเมื่อมีการไปอบรมครู ก็ต้องมีการฝากห้องเรียนให้เพื่อนครูดูแล หรือต้องสอนรวบ หรือสอนเสริมพิเศษ หรือสอนชดเชย

ในวันอื่น ซึ่งต้องมีการสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างทั่วถึงให้เกิดความเข้าใจว่าการไปอบรมของครู และต้องมีการเปลี่ยนแปลงวันเวลาสอนนั้นก็เพื่อคุณภาพการเรียนการสอนที่ส่งผลถึงนักเรียน เป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

4. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการประชุมผู้ปกครอง

ขั้นตอนของการประชุมผู้ปกครองเป็นขั้นตอนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์หลักสูตร โดยมีจุดประสงค์เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ลักษณะของการจัดการเรียน การสอน และขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน โดยเป็นวิทยากรให้นักเรียนสัมภาษณ์ ให้นักเรียนไปศึกษาดูงาน และร่วมประเมินผลงานนักเรียนโดยแสดงความคิดเห็นในแฟ้มผลงาน และร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน การบริหารจัดการ ในขั้นตอนของการประชุมผู้ปกครองมีการดำเนินการดังนี้

4.1 ก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งสองรอบ คณะผู้วิจัยประสานงานกับโรงเรียน วัดสมานกิจ และโรงเรียนบ้านนาโคบน ขอให้อาจารย์ใหญ่ออกหนังสือเชิญผู้ปกครองนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดสมานกิจ และผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านนาโคบน มาประชุมที่โรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนบ้านนาโคบน

4.2 ในวันที่นัดหมายการประชุมผู้ปกครอง ปรากฏว่า

โรงเรียนวัดสมานกิจ การนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก นักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 มีจำนวน 20 คน มีผู้ปกครองมาร่วมประชุม 12 คน แต่มีผู้ปกครอง 2 คน ที่อยู่ในลักษณะที่ ผู้ปกครองคนเดียวเป็นผู้ปกครองของนักเรียน 2 คน ดังนั้นถ้านับจำนวนผู้ปกครองโดยยึด นักเรียนเป็นเกณฑ์การนับ ถือได้ว่ามีผู้ปกครองนักเรียนมาร่วมประชุม 14 คน และมีผู้รู้ในชุมชน 1 คน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอีก 1 คน มาร่วมประชุม สำหรับการนำหลักสูตร ไปใช้ในรอบที่ 2 ปรากฏว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีจำนวน 15 คน มีผู้ปกครองมาร่วม ประชุม 11 คน มีผู้รู้ในชุมชน 3 คน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 คน มาร่วมประชุมด้วย แสดงว่าการประชุมผู้ปกครองทั้งสองรอบนั้น ผู้ปกครองให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังจะเห็น ได้ว่าทั้งสองครั้งมีผู้ปกครองมาร่วมประชุมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70

โรงเรียนบ้านนาโคบน การนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก ภาคปลายปีการศึกษา 2544-45 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจำนวน 36 คน มีผู้ปกครองมาร่วมประชุม 22 คน สำหรับการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่ 2 ภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ปรากฏว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีจำนวน 35 คน โดยเป็นนักเรียนที่เลื่อนชั้นจากประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน และเป็นนักเรียนเข้าใหม่ 5 คน มีผู้ปกครองมาร่วมประชุม 22 คน จะเห็นได้ว่าการให้ ความร่วมมือของผู้ปกครองทั้งสองรอบมีสัดส่วนจำนวนใกล้เคียงกัน ผู้ปกครองที่มาประชุมให้ ความร่วมมือเป็นอย่างดีโดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของตน ความประพฤติ ความสนใจและ ความสามารถของนักเรียน นอกจากนี้ผู้ปกครองยังได้เห็นว่าเด็กนักเรียนจะให้ความเชื่อฟังครู มากกว่าผู้ปกครอง

ความแตกต่างของการชี้แจงของทางโรงเรียนในรอบแรกและในรอบที่สองที่เห็นได้ชัดเจนคือในรอบแรกจะเป็นการเกริ่นโดยทั่วไปเพียงให้ผู้ปกครองทราบทางโรงเรียนจะมีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งอาจารย์ใหญ่ได้กล่าวว่าผู้ปกครองบางท่านรับทราบแต่อาจจะไม่เข้าใจว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นอย่างไร เนื่องจากเป็นศัพท์ทางการศึกษาและผู้ปกครองส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางการศึกษาน้อย นอกจากนี้ยังมีผู้ปกครองบางท่านที่ไม่ได้มาประชุมเข้าใจผิดคิดว่าเป็นการเรียนเรื่องของชาวกะเหรี่ยงอย่างเดียวทำให้ไม่เห็นประโยชน์ในการเรียน โดยผู้ปกครองต้องการเน้นให้นักเรียนได้เรียนด้านวิชาการมากกว่า สำหรับการชี้แจงในรอบสองมีจุดชี้แจงที่ชัดเจนกว่าในรอบแรกเนื่องจากคณะผู้วิจัยและครูผู้สอนมีประสบการณ์ เห็นภาพรวมโดยตลอดแล้ว และยังได้ผ่านการประชุมระดมสมองเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของการเรียนการสอนในรอบแรกมาแล้วด้วยจึงทำให้เกิดความมั่นใจ ครูผู้สอนสามารถกล่าวชี้แจงถึงจุดเด่นที่เป็นการสอนแบบบูรณาการวิชาต่างๆในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเปรียบเทียบกับการสอนแบบเดิมและการสอนแบบใหม่ รวมทั้งยังได้กล่าวถึงการขอความร่วมมือผู้ปกครองในการช่วยให้คำแนะนำ หรือข้อมูลเมื่อนักเรียนต้องกลับไปซักถาม สัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับความเป็นมาของหมู่บ้าน อาชีพ และหาพืชสมุนไพรที่บ้านหรือในละแวกบ้าน ตลอดจนกล่าวถึงกิจกรรมที่นักเรียนต้องใช้เวลาเข้าศึกษาร่วมงานประเพณีในหมู่บ้าน การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ซึ่งอาจจะทำให้กลับบ้านเย็นในบางครั้ง รวมทั้งการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนอันเป็นกิจกรรมสรุปสุดยอดที่ขอเชิญให้ผู้ปกครองมาร่วมชื่นชมผลงานของนักเรียนในตอนปลายภาค

การให้คำชี้แจงในรอบสองที่มีการพัฒนาขึ้นนี้จึงถือได้ว่าเป็นข้อคิดในการบริหารจัดการที่จะต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบประเด็นสาระเนื้อหาที่นักเรียนจะต้องเรียน แนวทางการสอนที่ครูจะใช้สอน การทำกิจกรรม รวมทั้งแสดงการคาดหวังในบทบาทของผู้ปกครอง ซึ่งทำให้ผู้ปกครองมีความชัดเจนในสิ่งที่โรงเรียนจัด และเป็นการเปิดเวทีให้ผู้ปกครองได้มีบทบาทร่วมแสดงความคิดเห็น ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติจะมีผู้ปกครองเพียงบางคนที่พูด แสดงความคิดเห็น ในขณะที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะไม่ค่อยกล้าพูดในที่ประชุมใหญ่ แต่ก็สามารถสังเกตได้ถึงความกระตือรือร้น แสดงความคิดเห็น แสดงความกังวลเกี่ยวกับอนาคตของลูก และแสดงความคาดหวังต่อโรงเรียนว่าต้องการให้ทางโรงเรียนจัดประสบการณ์ทางด้านอาชีพแก่นักเรียนโดยเข้ามาพูดคุย ซักถามนอกรอบหลังจากที่สิ้นสุดการประชุมแล้ว

4.3 ผู้บริหาร และคณะผู้วิจัยร่วมชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ลักษณะของการจัดการเรียนการสอน และขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองซักถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ผลปรากฏว่าผู้ปกครองทุกคนยินดีที่จะให้ความร่วมมือตามศักยภาพที่ตนเองมีอยู่

นอกเหนือจากการประชุมผู้ปกครองดังกล่าวแล้วข้างต้น โรงเรียนได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

โรงเรียนวัดสมานกิจ โรงเรียนวัดสมานกิจดำเนินการประชาสัมพันธ์หลักสูตรหลายรูปแบบดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้ที่ประชุมผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่มได้ทราบเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดสมานกิจ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่มให้ความสนใจเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนได้แจ้งให้ที่ประชุมครูในโรงเรียนได้ทราบเกี่ยวกับความก้าวหน้าของหลักสูตรท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งออกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...คือเวลาประชุมผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่ม ผมจะใช้โอกาสดังนี้ในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นไปในตัวเลย เขาก็ให้ความสนใจกันมากเลยนะ” ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

อาจารย์ใหญ่ของเราเป็นหัวหน้ากลุ่มโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่มเวลามีประชุมอาจารย์ใหญ่ก็จะพูดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดสมานกิจเรียนในที่ประชุมด้วย ผมเคยเข้าประชุมด้วยก็ดูที่ประชุมให้ความสนใจนะ ส่วนในโรงเรียนอาจารย์ใหญ่ก็พูดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นในที่ประชุมตลอดเลยว่กำลังอะไร ถึงไหนแล้วและจะทำอะไรต่อไป ต่อมาก็ทำคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นด้วย ก็ครูทั้งโรงเรียนนั้นแหละเป็นกรรมการ

ผู้บริหารโรงเรียนได้ใช้ที่ประชุมผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่มในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นทำให้ที่ประชุมกลุ่มซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่มได้รู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนวัดสมานกิจ การที่ที่ประชุมกลุ่มให้ความสนใจในหลักสูตรท้องถิ่นก็เนื่องจากว่าในปัจจุบันแต่ละโรงเรียนจะต้องมีหลักสูตรสถานศึกษาของตนเอง ผู้บริหารในกลุ่มท่ากระทุ่มจึงหวังว่าหากโรงเรียนวัดสมานกิจสามารถประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นได้ โรงเรียนของตนจะได้นำเอาโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียนต้นแบบในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองต่อไป ในการประชุมครูในโรงเรียนผู้บริหารโรงเรียนก็จะแจ้งให้ที่ประชุมได้ทราบเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นและตั้งคณะกรรมการทำงานเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นทำให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้ทำงานเพียงคนเดียว

2. โรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียนนำร่องในการทำกิจกรรมต่างๆ ของอำเภอ เช่น โครงการครอบครัวสัมพันธ์ โครงการศิษย์ลูก ทำให้โรงเรียนวัดสมานกิจมีกิจกรรมต่างๆ ตลอดภาคการศึกษา รวมทั้งกิจกรรมของโรงเรียนด้วย จึงมีผู้ปกครองนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมโดยตลอด ดังนั้นทั้งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการได้ใช้

ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมเหล่านั้นในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นโดยครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้แจ้งให้ผู้ปกครองที่มาร่วมกิจกรรมได้ทราบเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นและขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองนักเรียนที่มาร่วมกิจกรรมได้ช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตรด้วย ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “เวลาที่ผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ ก็จะเป็นโอกาสบอกเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นด้วยและให้ผู้ปกครองช่วยประชาสัมพันธ์ต่อยด้วย” ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเห็นว่าผู้ปกครองเป็นคนในชุมชนเมื่อได้รับข่าวสารของทางโรงเรียนแล้วสามารถนำไปเล่าต่อให้กับคนในชุมชนได้ การขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรทำให้คนในชุมชนได้รับทราบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนวัดสมานกิจมากขึ้น

3. โรงเรียนได้จัดทำวารสารเพื่อแจ้งข่าวสารของทางโรงเรียนให้ผู้ปกครองได้ทราบและในวารสารดังกล่าวอาจารย์ใหญ่หรืออาจารย์วิชาการได้เขียนเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ดังที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “อาจารย์ใหญ่เขียนลงในวารสารเพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองรู้ว่ามีในการทำหลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียน”

4. ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ประชาสัมพันธ์หลักสูตรโดยการไปพบผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แต่ละคนเพื่อชี้แจงในกรณีที่บางวันนักเรียนต้องกลับบ้านเย็นและต้องมาโรงเรียนในวันเสาร์เพื่อรดน้ำผักและให้อาหารปลา

5. ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้กับบุคคลภายนอกได้รับทราบโดยการทำแผ่นพับ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ได้จัดทำหลักสูตรเป็นแผ่นพับเวลาใครมาดูหรือขอรายละเอียดก็ให้เป็นแผ่นพับไปเลย”

6. ศึกษาในเทศก์ได้มีส่วนในการประชาสัมพันธ์หลักสูตรด้วย โดยบอกเล่าให้เพื่อนศึกษาในเทศก์และครูในโรงเรียนอื่นๆ ในอำเภอได้ทราบเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดสมานกิจ ดังที่ศึกษาในเทศก์เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...ก็จะเล่าให้เพื่อนศึกษาในเทศก์ทั้งที่อำเภอเดียวกันและที่จังหวัดได้รู้แหละ อีกอย่างเวลาไปนิเทศที่โรงเรียนอื่นๆ ก็จะเล่าให้ครูต่างโรงเรียนฟัง”

โดยสรุปโรงเรียนวัดสมานกิจใช้วิธีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นหลายวิธี และโดยบุคคลหลายกลุ่ม ทั้งผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่ม ผู้ปกครองครูในโรงเรียน คนในชุมชน รวมทั้งศึกษาในเทศก์ โดยโรงเรียนพยายามใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ต่างๆ ทางทั้งการใช้ปากต่อปากของผู้ปกครอง ใช้ที่ประชุมครู ที่ประชุมผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มท่ากระทุ่ม วารสารของโรงเรียน กิจกรรมของโรงเรียน และแผ่นพับหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร

โรงเรียนบ้านนาโคบน โรงเรียนบ้านนาโคบนดำเนินการประชาสัมพันธ์หลักสูตร
ท้องถิ่นหลายรูปแบบดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นให้เป็นที่รับรู้ภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน
ใช้วิธีการพูดคุยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าแต่ละระยะ
ให้ที่ประชุมโรงเรียนรับทราบทั้งในลักษณะการแจ้งว่าจะมีคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์มาทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการย้าให้ร่วมมือกันว่า “จะต้อง
ช่วยกันนะ ต้องทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะครูในระดับเดียวกัน”

2. การประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นให้เป็นที่รับรู้ภายในชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน
ในตอนเช้าอาจารย์ใหญ่จะพูดออกเครื่องขยายเสียงหน้าเสาธง เพื่อให้นักเรียนทราบและกลับไป
บอกผู้ปกครองในขณะเดียวกันก็เป็นการบอกกล่าวให้ชาวบ้านโดยทั่วไปได้รับทราบและ
ให้ความร่วมมือกับคณะผู้วิจัย ครู และนักเรียนเวลาออกไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้านด้วย เนื่องจาก
เวลาที่ทางโรงเรียนพูดออกเครื่องขยายเสียงจะได้ยินกันทั้งหมู่บ้าน ดังที่ครูผู้ทำหน้าที่ดูแล
นักเรียนประจำวันผู้หนึ่งบอกว่า “เรื่องที่พูดหน้าเสาธงต้องเป็นแง่บวกนะเพราะได้ยินกันทั้งหมู่บ้าน
ชาวบ้านก็คอยเอียงหูฟัง คือที่นี้ถ้าอยากให้ชาวบ้านรู้เรื่องอะไร ก็พูดตอนเช้าหน้าเสาธง
แล้วก็ตอนเย็นที่โรงเรียนเลิกก็รู้กันทั่วแล้ว”

3. การประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นให้เป็นที่รับรู้ของคนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน
ในฐานะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านนาโคบน ได้แจ้งเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ของโรงเรียนและแนะนำผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งต้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้รู้จักในการประชุม
ประจำเดือนของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านก็จะบอกเรื่องนี้ต่อกันไปอีกทอดหนึ่ง

4. การประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นให้ผู้ปกครองนักเรียนได้ทราบ ผู้บริหารโรงเรียน
ทำโดยการเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาประชุมร่วมกันกับคณะครูและคณะผู้วิจัยในช่วงสัปดาห์
แรกๆ ของภาคเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบข้อมูลโดยตรง และเปิดโอกาสให้ซักถาม
หรือข้อเสนอแนะ และได้จัดทำแผ่นพับสรุปย่อหลักสูตรท้องถิ่นแจกผู้ปกครอง และได้
ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองทราบอีกครั้งหนึ่ง โดยการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน
ในช่วงปลายภาค

5. การประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นให้เป็นที่รับรู้ของโรงเรียนใกล้เคียงและ
หน่วยงานในระดับอำเภอและระดับจังหวัด เป็นการประชาสัมพันธ์โดยผู้บริหารเป็นส่วนใหญ่
โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ใหญ่ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มโรงเรียนได้ทำการประชาสัมพันธ์
อย่างเข้มแข็ง เมื่อไปประชุมกลุ่มโรงเรียน หรือมีการประชุมผู้บริหารโรงเรียนของอำเภอและ
จังหวัดก็จะนำเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนไปบอกเล่าอยู่เป็นประจำ จนทำให้
เมื่อมีงานพิเศษ เช่นงานนิทรรศการวันประณมศึกษา ที่ประชุมกลุ่มโรงเรียนได้มีมติให้เอา
หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบนไปออกงานซึ่งจัดที่ห้างสรรพสินค้าในตัวจังหวัด
ราชบุรี การจัดนิทรรศการได้งบประมาณส่วนหนึ่งมาจากจังหวัดและได้เงินบางส่วนจากกลุ่ม

โรงเรียนและจากโรงเรียนบ้านนาโคบนสมทบด้วย ในงานนี้นับเป็นโอกาสอันดีที่โรงเรียนบ้านนาโคบนได้นำหลักสูตรท้องถิ่นไปเผยแพร่ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านช่วยทำบ้านกะเหรี่ยงจำลอง จัดหาอุปกรณ์ รูปภาพมาประกอบด้วยและได้รับความสนใจจากโรงเรียนต่างๆ และผู้เข้าชมเป็นอย่างมาก

การจัดนิทรรศการประกอบด้วยชุดด้านหน้ามีบ้านกะเหรี่ยงจำลอง มีเครื่องใช้ประดับตามบริเวณบ้าน ประดับด้วยดอกดาวเรือง มีบอร์ดภาษากะเหรี่ยง ในบ้านมีเด็กแต่งชุดกะเหรี่ยง รอบๆ บ้านมีเด็กชาย หญิง แต่งชุดกะเหรี่ยงเล่นไม้ข่าหย่างเดินไปรอบๆ ด้านขวามือของบ้านมีการตั้งน้ำสมุนไพรชาย มีน้ำขิง น้ำกาบหอย น้ำมะตูม น้ำกระเจียบ ด้านหลังที่ขายน้ำมีเตียงไม้ มีนักเรียนแสดงประเพณีกินข้าวห่อและผูกแขนเรียกขวัญ การดำข้าวด้วยครกกะเหรี่ยง แสดงการตีเทียนซึ่งใช้จุดไฟได้และจำหน่ายในราคาย่อมเยา บอร์ดแสดงเนื้อหาสาระของหลักสูตร ความเป็นมา ความเชื่อประเพณี กิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน การมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดงานประเพณีต่างๆรวมทั้งสิ้น 12 บอร์ด

ในงานนี้ชุมชนอื่นๆ จะมีการขายของเพื่อเอาเงินเข้าโรงเรียน แต่อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาโคบนไม่ยอมให้ขายของที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งก็จะมีเพียงน้ำสมุนไพร และการตีเทียนเท่านั้นที่ขายได้ จุดประสงค์และความมุ่งมั่นในการประชาสัมพันธ์การจัดหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนนี้ เห็นได้ชัดในการแสดงทัศนะของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนบ้านนาโคบนที่กล่าวกับผู้ช่วยวิจัยซึ่งไปช่วยจัดงานนิทรรศการว่า

...พี่ไม่สนใจว่างานครั้งนี้เราจะหาเงินเข้าโรงเรียนได้หรือเปล่า แต่ขอให้เราได้มีส่วนในงานก็พอ ถึงแม้ว่าเราจะเสียเงินและเสียเวลาในการจัดบอร์ด แต่สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็นอุปกรณ์ในการสอนหลักสูตรท้องถิ่น และคนอื่นๆ ก็จะได้รู้ ได้เห็นว่าเราทำอะไร ไปถึงไหนแล้ว...

6. การประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นให้กับผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมโรงเรียน ทางโรงเรียนได้นำผลงานนักเรียน และอุปกรณ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นมาจัดแสดงไว้ในห้อง “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ซึ่งผู้สนใจที่มาเยี่ยมชมโรงเรียนสามารถศึกษาทำความเข้าใจได้

7. การประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้านทราบเรื่องการจัดหลักสูตรท้องถิ่น อาจารย์ใหญ่ประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้านที่มาเที่ยวงานผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวห่อ วันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 โดยนำกิจกรรมการเรียนการสอน และผลงานต่างๆ ของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นไปจัดนิทรรศการที่ศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้าน

8. การประชาสัมพันธ์ให้กับผู้บริหารโรงเรียนอื่นๆ ศึกษาพิเศษฯ ผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา ตลอดจนคณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านนาโคบนในระดับชั้นอื่นได้ทราบ โดยผู้บริหาร คณะครู และคณะผู้วิจัยได้เชิญบุคคลดังกล่าวข้างต้นเข้าชมนิทรรศการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนผลงานนักเรียน และสาธิต

การประกอบอาหารโดยใช้สมุนไพรและchimphri ซึ่งได้รับความสนใจจากนักเรียนในทุกระดับชั้น ตลอดจนผู้ปกครองที่มีความชื่นชมในความสามารถด้านวิชาการ และการประกอบอาหารนานาชาติของนักเรียน

9. ศึกษาพื้นที่ท้องถิ่นอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อไปพื้นที่โรงเรียนใดหรือไปประชุมที่ไหนก็จะเล่าให้ที่ประชุมฟังทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด รวมทั้งเล่าให้ผู้นำชาวบ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับทราบ นอกจากนี้ก็ยังได้พาเพื่อนศึกษานิเทศก์ซึ่งย้ายมาใหม่มาเยี่ยมเยือนโรงเรียนบ้านโป่งกระทิงบนอีกด้วย นับว่ามีความพยายามช่วยประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ

โดยสรุปแล้วโรงเรียนบ้านนาโคบได้ทำการประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และหมู่บ้าน เพื่อให้หน่วยงานฝ่ายบริหาร ศึกษาพื้นที่ โรงเรียนใกล้เคียง คณะกรรมการสถานศึกษา คนในชุมชน และผู้ปกครองได้รับทราบ ข้อที่น่าสังเกตคือทางโรงเรียนจะใช้การประชาสัมพันธ์ในลักษณะการบอกเล่าให้กับผู้ปกครองโดยตรง การพูดผ่านเครื่องขยายเสียงหน้าเสาธงเพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านได้รับรู้และการที่ผู้ใหญ่บ้านแจ้งในที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อให้ไปบอกต่อๆ กัน โดยทางโรงเรียนจะไม่เน้นการใช้เอกสารสิ่งพิมพ์นัก ซึ่งอาจารย์ใหญ่ได้ให้เหตุผลว่า “ที่จริงแล้วเรามีฝ่ายสัมพันธ์ชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของทางโรงเรียนในหลายรูปแบบ แต่เราทำไม่ประติดประต่อกับภาระงานที่เยอะ...เมื่อก่อนเราจะแจกวารสารให้กับผู้ปกครองแต่ตอนนี้ต้องเลิกไป...เรื่องเอกสารคงจะลำบากหน่อยเพราะผู้ปกครองบางคนก็อ่านหนังสือไม่ออก” ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือทางโรงเรียนให้ความสำคัญกับการจัดนิทรรศการในงานระดับจังหวัด หมู่บ้าน และการจัดแสดงไว้ในโรงเรียน ซึ่งสามารถนำมาเป็นสื่ออุปกรณ์การเรียนของนักเรียนได้ด้วย นับว่าเป็นการลงทุนครั้งเดียวแต่สามารถนำมาใช้ได้หลายงาน สามารถเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน ช่วยให้ผู้ปกครองสามารถติดตามทำความเข้าใจได้ง่ายนอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่มีสีสันดึงดูดใจและถาวรกว่าการใช้เอกสารแผ่นปลิวในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนของโรงเรียนที่คนในชุมชนไม่ชำนาญในเรื่องการเขียนอ่านมากนัก แต่นิยมการบอกเล่า และการฟัง

5. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งสองรอบ

การบริหารจัดการในขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สองครอบคลุมทั้งหมด 9 ประเด็นดังนี้ 1) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน 2) การเตรียมวิทยากร 3) การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก 4) การจัดครูเข้าสอน 5) การจัดตารางสอน 6) การนิเทศการสอน 7) การวางแผนการสอน 8)การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ 9) การวัดและการประเมินผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

5.1.1 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจดำเนินการเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนสำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สอง ดังนี้

1) ผู้บริหารให้ครูผู้สอนดำเนินการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนตามระเบียบของราชการ โดยใช้งบประมาณจากเงินรายหัวนักเรียน และงบสลากออมสิน เนื่องจากว่าครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ใช้อุปกรณ์เหล่านั้นโดยตรง ดังนั้นครูผู้สอนจะรู้ดีว่าต้องการใช้อุปกรณ์อะไรบ้างจึงมอบหมายให้ดำเนินการจัดซื้อเอง แต่ในการจัดซื้อแต่ละครั้งผู้บริหารจะต้องรับทราบด้วยทุกครั้งดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

อันนี้ของเก่าเราพอมืออยู่บ้างแล้ว ถ้าจะมีการซื้อเพิ่มเติมบ้างก็ให้ครูผู้สอนจัดการเองเขา (ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น) ก็จะเล่าให้ฟังว่าจะซื้ออันนั้นอันนี้ บางทีซื้อแล้วถึงมาเล่าให้ฟังบ้าง บางอย่างผม (อาจารย์ใหญ่) ก็แนะนำว่าให้ยืมจากผู้ปกครองหรือวิทยากร พอใช้แล้วก็ให้เอากลับไปเราจะได้ไม่ต้องดูแลรักษาด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “อาจารย์ใหญ่ให้ตัดสินใจได้เลยว่าจะซื้ออะไร พอจะซื้อก็จะเล่าให้อาจารย์ใหญ่ฟัง” การที่ผู้บริหารโรงเรียนมอบหมายให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการในการจัดซื้อและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ภายใต้งบการรับรู้ของผู้บริหารนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมเพราะครูผู้สอนจะรู้ว่าต้องการใช้อะไรบ้าง จำนวนเท่าใด อุปกรณ์บางอย่างเป็นการจัดซื้อเพิ่มเติมจากอุปกรณ์เดิมที่มีอยู่บ้างแล้ว เช่น บัวรดน้ำ จอบ เสียม เป็นต้น

2) ขอยืมจากผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเมื่อใช้สอนเสร็จแล้วคืนกลับให้เจ้าของ ได้แก่ เเคียวเกี่ยวข้าว เครื่องสีฝัด คทาลากข้าว ซึ่งอุปกรณ์บางอย่างเป็นอุปกรณ์ที่ใช้เพียงครั้งเดียวในภาคการศึกษาเช่น เเคียวเกี่ยวข้าว เครื่องสีฝัด ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีราคาแพง ดังนั้นอุปกรณ์เหล่านี้โรงเรียนไม่จำเป็นต้องมีไว้อย่างถาวร และวิทยากรหรือผู้ปกครองนักเรียนก็มักจะมีอุปกรณ์เหล่านี้อยู่แล้วเนื่องจากทั้งวิทยากรและผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม

3) คณะผู้วิจัยจัดหาวัสดุหลักสูตรมาให้บางส่วน เช่น เอกสารการปลูกข้าว การเลี้ยงปลา การเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

4) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นติดต่อประสานงานกับหน่วยราชการหรือองค์กรท้องถิ่นที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเกษตร เช่น สถานีประมงจังหวัดราชบุรีได้ให้พันธุ์ปลากะแห ศูนย์บริหารศัตรูพืชโดยชีวภาพได้ให้เอกสารเกี่ยวกับเรื่องศัตรูพืช ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

... ทุกหน่วยงานที่ไปติดต่อก็ให้ความร่วมมือและต้อนรับเป็นอย่างดี อย่างเจ้าหน้าที่ศูนย์บริหารศัตรูพืชโดยชีวภาพให้อเอกสารเกี่ยวกับเรื่องศัตรูพืชมาเยอะเลย พร้อมกับบอกว่ายินดีที่จะมาเป็นวิทยากรให้ถ้าโรงเรียนต้องการ ปีหน้าก็ว่าจะเชิญเจ้าหน้าที่ศูนย์บริหารศัตรูพืชโดยชีวภาพมาเป็นวิทยากรให้อยู่เหมือนกัน

5) อุปกรณ์บางอย่างให้นักเรียนนำมาจากบ้านเอง เช่น จอบ ขุดดิน

6) เวลาที่เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียน อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบการบรรยาย วิทยากรเตรียมมาเอง เช่น ดิน ผัก หรือเมล็ดพันธุ์ที่จะเอามาปลูก เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนนั้น พบว่าหนังสือเอกสารวิชาการที่ทางโรงเรียนมีอยู่เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้านั้นมีเนื้อหาทางวิชาการมากเกินไป และเป็นเนื้อหาที่ยากสำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมปีที่ 5 และมีอยู่กระจัดกระจาย บางเรื่องก็มีเนื้อหาที่ซ้ำกัน บางเรื่องมีเนื้อหาละเอียดมาก บางเรื่องก็แทบจะไม่มีอะไรเลย ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “เอกสารที่จะให้นักเรียนค้นคว้าส่วนใหญ่เป็นเอกสารทางวิชาการ ซึ่งมีเนื้อหาที่ยาวและยาก เด็กอ่านแล้วไม่เข้าใจ เอกสารตำราบางเรื่องก็มีไม่เพียงพอ” ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นแก้ปัญหาโดยอ่านเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร แล้วนำเนื้อหาที่สำคัญมาเรียบเรียงใหม่ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการค้นคว้าและครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นยังได้จัดหาเอกสารตำราต่างๆ มาเพิ่มเติมอยู่เสมอทั้งจากการจัดซื้อ การขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานราชการและคณะผู้วิจัย ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...ก็จะอ่านแล้วรวบรวมเนื้อหาแล้วเขียนใหม่ สั้นๆ ให้เข้าใจง่ายขึ้น แล้วก็จะไปขอเอกสารวิชาการจากหน่วยงานที่ไปขอพันธุ์พืชและพันธุ์ปลาด้วย” ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นพยายามที่จะทำให้นักเรียนเกิดความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร เพราะนอกจากห้องสมุดของโรงเรียนแล้วนักเรียนก็ไม่สามารถที่จะไปศึกษาค้นคว้าเองจากที่ไหนได้

5.1.2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียน บ้านนาโคบน

การดำเนินการเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนในวิชาหลักสูตรท้องถิ่นรวมทั้งวิชาอื่นๆ ทุกวิชาในโรงเรียนบ้านนาโคบนมีความเกี่ยวเนื่องกับการจัดงบประมาณของโรงเรียน โดยอยู่ภายใต้ระเบียบเดียวกัน โรงเรียนบ้านนาโคบนมีการจัดงบประมาณออกเป็น 3 ระดับ คือ อนุบาล ประถม และมัธยม แต่ละระดับจะมีการบริหารงบประมาณของตนเอง โดยพิจารณาว่ามีกิจกรรมการเรียนการสอนอะไรบ้าง ต้องใช้เงินเท่าไร และกันเงินไว้เป็นเงินกองกลางส่วนหนึ่ง สำหรับระดับมัธยมนอกจากงบประมาณตรงนี้แล้วยังมีงบอุดหนุนนักเรียนยากจนอีกด้วย อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินในโรงเรียนว่า “ผมจะกระจายอำนาจการใช้จ่ายเงินออกไป คือหลังจากที่จัดสรรเงินกันไปแล้วครูในระดับชั้นก็จะบริหารกันเอง” โดยให้ครูผู้สอนเสนอเรื่องขึ้นมาแล้วประชุมกัน

ในระดับชั้นถ้าที่ประชุมในระดับชั้นเห็นชอบก็ให้ใช้ได้ เพื่อให้ครูรับผิดชอบเงินที่ตนเองได้รับและวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์มากที่สุด จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนบ้านนาโคบนดำเนินการเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน สำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สองดังนี้

1) การเตรียมสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นห้องที่สวยงาม มีระเบียบ น่าเรียน ครูผู้สอนมีการเตรียมห้องเรียนทาสีใหม่ โดยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 4 คนมาช่วยกันทา นักเรียนทาสีได้เรียบและสวยงาม ครูได้กล่าวถึงความสามารถของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ว่า “เขาทากันเป็น เขาเคยทาห้องเขามาแล้ว เพราะมีวิชาโครงการ เขาก็เลือกทาสีห้องเรียนกัน แต่ ม. 1 ยังไม่มีวิชาโครงการ เลยยังทาไม่เป็น

2) ทำบอร์ดติดฝาผนังห้องเรียนเพื่อใช้จัดฉากชุมชนในการสอนแบบสตอรี่ไลน์ แสดงผลงานนักเรียน และเป็นป้ายนิเทศ ซึ่งอาจารย์ใหญ่ช่วยอำนวยความสะดวกโดยติดต่อช่างมาดำเนินการให้ อุปกรณ์ที่เป็นของถาวรเหล่านี้เมื่อเตรียมแล้วในปีแรกสามารถนำมาใช้ได้ในปีต่อไป

3) การซื้อวัสดุ กระดาษ ดินสอสี แฟ้ม กลังใส่แฟ้ม และชั้นเตรียมสำหรับให้นักเรียนทำงานมีการทยอยซื้อตั้งแต่ต้นเทอม สำหรับวิธีการชื้อนั้นเนื่องจากโรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลและครูผู้สอนไม่มีพาหนะในการเดินทาง เพื่อให้ทันต่อการนำไปใช้ดังนั้นในบางครั้งผู้บริหารโรงเรียนจึงไปจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง และยังช่วยจัดหาสื่อการเรียนการสอนอื่นๆ ดังที่ครูผู้สอนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

...อาจารย์ใหญ่ไปจ้างทำบ้านกะเหรี่ยงเอง...แฟ้มกับกลังใส่แฟ้ม อาจารย์ใหญ่ไปชื้อมาให้ อาจารย์ใหญ่เอาใจใส่บอกแล้วก็ทำให้เลย เพราะถ้าจะให้ไป ชื้อเอง ก็เอาขึ้นรถเมล์มาไม่ไหวหรอก อาจารย์ใหญ่กับหลักสูตรท้องถิ่นนะ อาจารย์เขาเดิมที่จะคอยถามตลอดว่าเป็นไง มีปัญหาอะไร ต้องใช้อะไรหรือเปล่า

อย่างไรก็ตามการซื้อวัสดุอุปกรณ์นี้ครูผู้สอนได้กล่าวว่างบประมาณมีการยืดหยุ่น เนื่องจากการซื้อของต้องคำนึงถึงห้องอื่นให้เท่าเทียมกันด้วยไม่ใช่ทุ่มเทให้เฉพาะวิชาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาเดียว นอกจากนี้นักเรียนที่เคยใช้วัสดุอุปกรณ์อยู่ก็มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่ยอมปล่อยให้มือง่ายๆ ดังที่ครูผู้สอนได้เล่าว่า “ตอนแรกอาจารย์ใหญ่ให้ 6,000 บาท แต่นี้ใช้ไป 10,000 กว่าบาทแล้ว ชื้อตุ๊กก็ไม่ได้ชื้อให้ม. 1 ห้องเดียว ชื้อให้ห้องอื่นด้วย แล้วแฟ้มกับกลังใส่แฟ้มเด็ก ม. 1 (ซึ่งเลื่อนชั้นเป็นม.2) ก็จะไม่ยอมให้น้องใช้ต่อ จะเอาไปด้วย”

4) การเตรียมสื่อเอกสารการค้นคว้า วิทัศน์ ทางโรงเรียนมีเอกสารอยู่บางส่วน และคณะผู้วิจัยจัดหาเอกสารความรู้เกี่ยวกับราชบุรีถ่ายทอดเอกสารให้บางส่วน นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนยังได้ให้ความสนใจและเอาใจใส่เมื่อพบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นและเห็นว่าจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ก็จะนำมาให้ดังที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...อาจารย์ใหญ่เพิ่งเอาหนังสือมาให้เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพร

มีชื่อสมุนไพรเป็นภาษากะเหรี่ยงด้วย ...” ครูผู้สอนได้กล่าวถึงความพร้อมของเอกสารที่เกี่ยวข้องว่า “เอกสารที่ทำเองนะไม่มีหรอก จะมีก็เอกสารวิชาท้องถิ่นของเราที่ทางจังหวัดแจกมา ตอนแรกก็บอกว่าให้มา 10 เล่ม แต่มาถึงจริงแค่ 7 เล่ม ให้นักเรียนยืมเรียนตอนนี้เหลือ 6 เล่มแล้ว” สำหรับวิดิทัศน์นั้นครูผู้สอนกล่าวว่า “บางอย่างก็เอาเงินตัวเองออกเหมือนกัน อย่างวิดิโอเกี่ยวกับราชบุรี” ซึ่งจะเห็นได้ว่าเอกสารและสื่อให้ความรู้ประกอบการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนค่อนข้างจะขาดแคลน และต้องใช้เวลาในการค่อยๆสะสมแหล่งความรู้ขึ้นมาในแต่ละปี

5) การผลิตสื่ออุปกรณ์ขึ้นใช้เอง โดยมีคนในหมู่บ้าน และครูในโรงเรียนช่วยกันทำขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครั้งที่โรงเรียนบ้านนาโคบนได้รับมอบหมายจากกลุ่มโรงเรียนให้เป็นตัวแทนนำวิชาหลักสูตรท้องถิ่นไปจัดนิทรรศการวันประถมศึกษาที่ตัวจังหวัดราชบุรี ทำให้ทางโรงเรียนสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์เป็นอุปกรณ์การสอนได้

6) การจัดสถานที่เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า และแสดงผลงาน ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นใช้ห้องเรียน 1 ห้องเป็นห้องสำหรับรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนทุกอย่างของหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ชื่อว่าห้อง “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจึงได้ให้นักเรียนรวบรวมบอร์ด แผ่นป้าย และผลงานนักเรียนและอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนไว้ในห้องนั้น

7) สื่ออุปกรณ์ที่นักเรียน ผู้ปกครองตลอดจนวิทยากรในชุมชนช่วยกันเตรียมโดยเฉพาะสิ่งที่มีอยู่สามารถเสาะหาจากท้องถิ่น ดังเช่นการทำสวนสมุนไพรในโรงเรียน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้เล่าว่า “...คือสถานที่กับอุปกรณ์เรามีอยู่แล้ว ส่วนเรื่องต้นสมุนไพรเด็กนักเรียนจะเอามากันเอง พ่อ แม่ เด็กเขาหาของป่าอยู่เด็กก็ไปกับพ่อแม่ ก็เอามากัน”

นอกจากนี้การเชิญผู้มีความรู้ในชุมชนมาเป็นวิทยากรก็ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด โดยครูผู้สอนเล่าว่า “ทางโรงเรียนไม่ต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์อะไรให้ วิทยากรเอามากันเอง ค่าตอบแทนเราก็ไม่เคยให้ใคร” ในกรณีนี้มักจะเป็นวิทยากรในหัวข้อทางด้านพืชสมุนไพร การประกอบอาชีพโดยเฉพาะเกษตรกรรม ศิลปวัฒนธรรม ประวัติความเป็นมาของชุมชน อนามัยชุมชน ฯลฯ เนื่องจากสื่ออุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อพวกรูปภาพ ของจริง เช่นตัวอย่างพืชสมุนไพร น้ำสมุนไพร อุปกรณ์การตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ ฯลฯ ซึ่งเป็นของที่วิทยากรมีอยู่และใช้เป็นประจำไม่ต้องซื้อหา บางคนก็มีฝีมือสามารถวาดรูปลายเส้นประกอบได้เหมือนจริงและว่องไว โดยเมื่อครูผู้สอนและผู้ช่วยวิจัยไปติดต่อวิทยากรและขอทราบว่าจะให้ทางโรงเรียนเตรียมอุปกรณ์อะไรให้บ้าง วิทยากรเหล่านี้มักจะตอบว่า

วิทยากรคนที่หนึ่ง: ไม่ต้องครับผมเตรียมกันมาเอง ขอให้บอกล่วงหน้า เรามีของเรายอยู่แล้ว ถึงไว้ก็ไม่มีประโยชน์ สู้เอามาให้นักเรียนศึกษาดูเป็นตัวอย่างดีกว่า”

วิทยากรคนที่สอง: ส่วนผมไม่ต้องเลย ผมจะเปลี่ยนสมุนไพรครั้งละชนิด เพราะเด็กจะได้รู้รสชาติของสมุนไพรว่าเป็นอย่างไร คราวหน้าอาจเป็นราก ลำต้น หรือเหง้า อย่างนี้

วิทยากรคนที่สาม: ไม่ต้อง บอกก่อนล่วงหน้าสักสามสัปดาห์พอแล้ว ที่เหลือเราทำกันได้ ขอให้ออกมาเถอะ จะเอาแบบไหน รูปไหน ได้ทุกรูปแบบ

อย่างไรก็ตามวิทยากรที่เป็นผู้นำเยาวชน และเป็นบัณฑิตอาสาซึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีเมื่อครูผู้สอนไปเชิญมาเป็นวิทยากรของโรงเรียน ผู้นำเยาวชนเหล่านี้ก็แสดง ความกระตือรือร้นที่จะเตรียมสื่ออุปกรณ์โดยมาเบิกกระดาษและปากกาเมจิก กาว เทป ไปใช้บ้างและสามารถทำได้อย่างสวยงาม มีความคิดสร้างสรรค์เป็นที่น่าสนใจของนักเรียน เช่น รังผึ้ง แผนภูมิการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ฯลฯ ซึ่งสื่อเหล่านี้ทางโรงเรียนได้เก็บรวบรวมไว้ แสดงในห้อง “วัฒนธรรมท้องถิ่น” นอกจากนี้ผู้นำเยาวชนมักจะใช้สื่อที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ โดยธรรมชาติเช่นวาดแผนผังบนพื้นดิน ใช้กิ่งไม้ ใบไม้ ก้อนหิน มาใช้ประกอบสมมติว่า เป็นอาคารสถานที่ ซึ่งประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้มาก

โดยสรุปโรงเรียนบ้านนาโคบนั้นได้มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ โดยได้รับความร่วมมือ จากครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกัน ผู้ปกครองนักเรียนและวิทยากรท้องถิ่นช่วยจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ซึ่งเป็นประเด็นที่เป็นจุดเด่นซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนและ ผู้ปกครองให้ความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการใช้บริบทชุมชนเป็นสื่อตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นการฝึกให้นักเรียนหัดสังเกต สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบๆ โดยชุมชนช่วยให้โรงเรียนได้มี ทัศนคติใหม่ในการจัดหาสื่ออุปกรณ์ที่ไม่ต้องสูญเสียงบประมาณ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนนั้นพบว่า ในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นรอบแรก นักเรียนใช้วัสดุอุปกรณ์กันสิ้นเปลืองมากทำให้วัสดุ อุปกรณ์ที่ได้เตรียมไว้ไม่สามารถใช้ได้เพียงพอตลอดภาคการศึกษา ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตร ท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “..สื่อก็พออยู่นะ แต่กระดาษนะสิ ซื่อไว้ตั้งเยอะ นักเรียนใช้เปลือง มาก ก็ไม่ได้ใช้วิชาเดียว เรียนวิชาอื่นก็มาเอาไปใช้ด้วย ...เทอมนี้เด็กใช้วัสดุเปลืองมาก โดยเฉพาะกระดาษ A 4 เอาดินสอสีกลับบ้านแล้วก็ไม่เอามาคืนด้วย” แนวทางการแก้ไขปัญห การใช้วัสดุอุปกรณ์ของนักเรียนในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นรอบสอง ซึ่งมีการใช้อุปกรณ์ บางอย่าง และกระดาษร่วมกันในหลายวิชาเพราะว่าเป็นการสอนโดยบูรณาการเนื้อหา บางประเด็น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการได้นำเรื่อง การเบิกใช้วัสดุอุปกรณ์ของนักเรียนเข้าที่ประชุมครูในระดับชั้นมัธยมเพื่อจัดสรรงบประมาณ เพิ่มเติมจากเดิมและร่วมกันวางระเบียบในการเบิกใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เป็นระบบมากขึ้น โดยให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มรับผิดชอบดูแลอุปกรณ์ร่วมกัน

5.2 การเตรียมวิทยากร

5.2.1 การเตรียมวิทยากรของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจดำเนินการเตรียมวิทยากรสำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร ไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สองดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียนให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นตัดสินใจในการดำเนินการทุกเรื่อง ครูผู้สอนรายงานความก้าวหน้าของตนเองได้ดำเนินการไปแล้วหรือกำลังจะดำเนินการให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบโดยตลอด ซึ่งผู้บริหารจะให้ความสนใจซักถามรายละเอียดและจะเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นเช่นการเตรียมพื้นที่นา การเกี่ยวข้าว ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...จะบอกอาจารย์ใหญ่ว่าวันนี้จะเกี่ยวข้าวจะมีใครมาเป็นวิทยากร จะมีใครช่วยเราบ้าง อาจารย์ใหญ่ก็จะถามว่าดำเนินการยังงัย อุปกรณ์จากไหน ต้องเลี้ยงอะไรหรือเปล่า ต้องให้คำตอบแทนหรือเปล่า” จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนให้ความสนใจซักถามในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ทราบทุกเรื่อง ทุกประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนของตนเอง และการซักถามในเรื่องต่างๆ ช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกที่ผู้บริหารให้ความสนใจ ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานอีกด้วย

2) การติดต่อเชิญคนในชุมชนมาเป็นวิทยากรนั้น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจะติดต่อสอบถามข้อมูลวิทยากรจากครูในโรงเรียน ผู้ปกครอง อดีตครูในโรงเรียนที่หันไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม การนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่ 1 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นยังไม่ได้ทำหนังสือเชิญวิทยากรอย่างเป็นทางการ แต่จะไปเชิญวิทยากรด้วยตนเองและวิทยากรทุกคนยินดีให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ซึ่งวิทยากรที่เชิญมานั้นจะเป็นผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียนหรือคนในชุมชนที่ครูในโรงเรียนรู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างดี ถ้าวิทยากรเป็นผู้ปกครองของนักเรียน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นก็จะฝากบอกนักเรียนไปก่อนล่วงหน้าแล้วจึงไปพบด้วยตนเอง แต่หากเป็นบุคคลอื่นก็จะไปพบด้วยตนเองเลย ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “วิทยากรนะเธอพอบอกไปเขาก็ยินดีมาทุกคน ยังไม่เคยมีใครปฏิเสธนะ” คนในชุมชนยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน เนื่องจากว่าคนในชุมชนเป็นคนที่มีความเชี่ยวชาญอยู่แล้วการที่ต้องมาบรรยายในเรื่องที่ตนเองรู้จักไม่ใช่เรื่องยุ่งยากอะไรนอกจากนั้นบุตร-หลานของตนเองเป็นนักเรียนหรือเคยเป็นนักเรียนในโรงเรียนวัดสมานกิจมาก่อน

การนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่ 2 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้มีการวางแผนการเชิญวิทยากรสำหรับการการสอนล่วงหน้า และได้ปรึกษากับครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเนื่องจากครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเป็นคนในชุมชนจึงรู้จักผู้รู้ในชุมชนเป็นอย่างดี และได้ทำหนังสือเชิญวิทยากรอย่างเป็นทางการ การที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นสามารถเตรียมการได้ล่วงหน้าในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่ 2 นั้น เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นมีประสบการณ์การสอนมาแล้วหนึ่งภาคการศึกษาจึงทำให้มองเห็นกระบวนการทั้งหมดได้ชัดเจนมากขึ้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเตรียมวิทยากรพบว่า การเชิญวิทยากรนั้นครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเชิญวิทยากรในระยะเวลากระชั้นชิดเกินไปในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่ 1 ทำให้วิทยากรไม่ได้เตรียมตัว ถึงแม้ว่าวิทยากรจะมีความรู้ในเรื่องนั้นอยู่แล้วก็ตาม ซึ่งทำให้

วิทยากรไม่สามารถมาเป็นวิทยากรให้ได้ในวันเวลาที่ทางโรงเรียนเชิญมาเนื่องจากติดภาระกิจอื่นอยู่แล้ว ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

...เทอมที่ผ่านมา รู้ว่าตัวเองไม่มีความรู้ในเรื่องนี้มาก่อน ก็เลยไม่รู้ว่าจะต่อไปจะต้องทำอะไร ตอนนี้อยู่ถึงไหนแล้ว อย่างการเชิญวิทยากร ก็บอกกระชั้นหันเกินไป บางคนไปบอก 8.00 น. ตอน 10.00 น.ให้มาเลย เราน่าจะบอกวิทยากรแต่เนิ่นๆ เขาจะได้เตรียมตัวได้

สาเหตุของปัญหาดังกล่าวข้างต้น เนื่องมาจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการทำเกษตรกรรมมาก่อน และเป็นครั้งแรกที่สอนหลักสูตรท้องถิ่นทำให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่รู้ว่าเนื้อหาใดควรเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตให้นักเรียนได้ดู และครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นก็คิดว่าวิทยากรเป็นคนในชุมชนไปหาเมื่อไหร่ก็พบได้เลย จึงไม่ได้มีการเชิญล่วงหน้า ดังนั้นในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ปัญหานี้จึงได้รับการแก้ไข ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นสามารถวางแผนการเชิญวิทยากรและทำกำหนดการวัน เวลา และสถานที่ให้ชัดเจน สามารถเชิญวิทยากรได้ล่วงหน้า โดยระบุเนื้อหาและขอบเขตของเนื้อหาให้แก่วิทยากรได้ชัดเจนมากขึ้นกว่าการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก นอกจากนั้นครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นยังได้ทำการสำรวจเพิ่มเติมว่า คนในชุมชนคนใดบ้างที่สามารถสอนแทนวิทยากรได้ โดยมอบหมายให้นักเรียนไปแสวงหาความรู้จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน แล้วจดบันทึกชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ ทำให้ครูได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นว่า แต่ละเนื้อหาในหลักสูตรนั้น นอกจากวิทยากรท้องถิ่นที่เคยเชิญมาสอนแล้ว ยังมีใครเป็นผู้ที่ครูสามารถเชิญมาเป็นวิทยากรได้ซึ่งทำให้ครูสามารถสรุปรายชื่อของวิทยากรท้องถิ่นได้ครบทุกเนื้อหา

5.2.2 การเตรียมวิทยากรของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โรงเรียนบ้านนาโคบนดำเนินการเตรียมวิทยากรสำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ไปใช้ทั้งในรอบที่หนึ่งและรอบที่สองดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียนได้มอบหมายให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินการวางแผนและกำหนดบุคคลที่จะมาเป็นวิทยากร เนื่องจากเห็นว่าครูผู้สอนรู้จักคนในชุมชนเป็นอย่างดี และครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่ได้ทำงานคนเดียวแต่มีเพื่อนครูคนอื่นๆ ที่รู้จักคุ้นเคยกับคนในชุมชนให้การช่วยเหลือ ซึ่งในรอบแรกครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ดำเนินการติดต่อสอบถามข้อมูลของผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ จากหลายแหล่งเช่น อดีตกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ปกครองและเพื่อนครูในโรงเรียน เมื่อได้รับการยืนยันจากหลายฝ่ายทำให้ครูผู้สอนสามารถตัดสินใจได้ว่า บุคคลใดมีความเหมาะสมที่จะเป็นวิทยากรให้กับนักเรียนหรือไม่ อย่างไรก็ตามผู้บริหารโรงเรียนก็จะให้ความสนใจติดตาม ชักถามความก้าวหน้าในการติดต่อประสานงานกับวิทยากรอยู่เสมอ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

ไปปรึกษาอาจารย์ใหญ่ว่าจะเอานักเรียนไปเรียนเรื่องสมุนไพรมะ แล้วก็ให้เจ้าของบ้าน (ซึ่งเป็นผู้นำเยาวชนและปลูกพืชสมุนไพรมานาน) ที่พาเด็กไปเป็นวิทยากรด้วย อาจารย์ใหญ่ก็ถามว่าวิทยากรมีความรู้แค่ไหน เป็นวิทยากรให้เราได้หรือเปล่า แล้วจะ ไปยังไหน มีใครไปบ้าง เตรียมไปถึงไหนแล้ว

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนเห็นถึงความสำคัญของวิทยากร เพราะถ้าวิทยากร ไม่มีความรู้เพียงพอก็จะไม่สามารถให้ความรู้กับนักเรียนได้ จะเป็นการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสนใจในรายละเอียดต่างๆ เช่น มีครูคนอื่นไปด้วยหรือไม่ จะไปกันอย่างไร พร้อมทั้งเตือนให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นดำเนินการขออนุญาตตามระเบียบ ราชการเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญ และห่วงใย

2) วิธีการติดต่อการติดต่อเชิญวิทยากร ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นใช้ทั้งวิธีการ ทางตรงและทางอ้อม ถ้าวิทยากรเป็นผู้ปกครองนักเรียนก็ใช้วิธีการแจ้งไปกับนักเรียน ถ้าเป็น บุคคลในชุมชนก็เข้าไปเชิญด้วยตนเองด้วยวาจา มีเพียงบางครั้งที่ทำหนังสือ เชิญวิทยากร โดยจะแจ้งให้วิทยากรทราบล่วงหน้าก่อน 1-2 วัน ครูผู้สอนมักจะใช้โอกาสที่ไป ร่วมงานกับชาวบ้านเช่นที่งานเผาศพวัด งานแต่งงาน เป็นที่พบปะวิทยากร ส่งจดหมายเชิญมา เป็นวิทยากรให้กับโรงเรียน หรือเสาะหาวิทยากรใหม่ๆ เนื่องจากเป็นโอกาสที่พบได้สะดวก เนื่องจากชาวบ้านจะมาร่วมงานกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา เช่น ในงานศพผู้นำเยาวชนซึ่งเป็น วิทยากรคนหนึ่งของโรงเรียนได้พาผู้หญิงชาวบ้านที่ร้องเพลงกะเหรี่ยงเก่งมาแนะนำให้ครูผู้สอน ได้รู้จักและเป็นผู้ที่วิทยากรหัวหน้าทีมได้ไปทาบทามให้มาช่วยร้องเพลงกะเหรี่ยงและแปลให้ นักเรียนฟังได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับครูผู้สอนไว้ก่อนวันจริง หรือวิทยากรบางคนที่มีมักจะเข้าป่า ไปนานๆ ก็สามารถบอกคนรู้จักให้ไปบอกชาวให้กลับมาเป็นวิทยากรได้เป็นต้น

3) การบอกประเด็นหัวข้อและขอบเขตในการเชิญวิทยากรนั้น ในการนำ หลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ในรอบแรก ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่ได้แจ้งรายละเอียดที่ ต้องการให้วิทยากรบรรยายเพียงแต่บอกเรื่องที่ให้บรรยายเท่านั้น ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตร ท้องถิ่นเล่าให้ผู้ช่วยวิจัยฟังว่า "...พี่ (ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น) ไม่ได้บอกรายละเอียดหรอก เพียงแค่บอกหัวข้อเท่านั้น รายละเอียดข้างในให้วิทยากรจัดการเอง" เนื่องจากในระยะแรก ครูผู้สอนเองยังไม่กระจ่างชัดเจนนักและต้องการให้อิสระกับวิทยากร จากการที่ครูผู้สอน หลักสูตรท้องถิ่นไม่ได้บอกรายละเอียดภายในเนื้อหาที่วิทยากรบรรยาย ทำให้เกิดปัญหาว่า วิทยากรไม่รู้ว่าครูต้องการให้นักเรียนได้รับความรู้แค่ไหน นอกจากนี้วิทยากรบางคนยังขาด เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน ถึงแม้ว่าวิทยากรจะเป็นผู้รู้แต่ก็ไม่มีประสบการณ์ ในการพูดให้นักเรียนฟังมาก่อน ซึ่งวิทยากรกล่าวว่าถ้าให้นักเรียนถามแล้ววิทยากรเป็นผู้ตอบ จะทำได้ดีกว่าให้วิทยากรนึกเองว่าจะต้องพูดเรื่องอะไรบ้าง เพราะเรื่องสมุนไพรมะ เรื่องเกษตรกรรม การประกอบอาชีพ หรือการศึกษาในชุมชน เป็นเรื่องที่กว้างมาก ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ได้มีการ ปรับแก้ไขในรอบที่สอง

4) การเตรียมบุคลากรในส่วนของวิทยากรท้องถิ่นใน**รอบที่สอง** ได้มีการเตรียมโดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมประเมินการจัดหลักสูตรท้องถิ่นในรอบแรกนำมาปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในรอบที่สอง โดยมีทั้งการพัฒนารูปแบบวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดปรับเปลี่ยนจำนวนฐานความรู้ให้ลดน้อยลงให้เหมาะสมกับเวลา และการพัฒนาทีมวิทยากรซึ่งมีการจัดวิทยากรหลักให้ความรู้ที่เป็นผู้อาวุโสควบคู่กับผู้นำเยาวชนที่มีความรู้ในประเด็นดังกล่าวให้ทำหน้าที่ตั้งคำถาม อธิบายเสริม และจัดดนตรีกิจกรรมบันเทิงแต่มีสาระแทรก เช่น เกมตอบคำถาม ฯลฯ บางเรื่องก็มีการจัดหาวิทยากรเพิ่มเติมเช่น หัวข้อการศึกษาของชุมชนในอดีตได้เชิญผู้ที่เคยเป็นครูในสมัยก่อนและศิษย์เก่าของโรงเรียนมาร่วมเล่าเหตุการณ์ในอดีต หรือวิทยากรทางด้านการเกษตรรู้ว่าตนอธิบายไม่เก่งก็จะไปหาเพื่อนซึ่งเคยเป็นครูแต่เกษียณก่อนกำหนดมาช่วยอธิบาย วางแผนและปรับปรุงจากการบรรยาย ดูตัวอย่างในรอบแรก มาเป็นให้นักเรียนมีโอกาสมือปฏิบัติอย่างทั่วถึง เช่น การหยอดควักขึ้นให้ลูกไก่ เป็นต้น

การเตรียมวิทยากรให้มีการพัฒนาขึ้นและการเสาะหาวิทยากรใหม่ๆ มาเพิ่มนี้ นับว่าเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการทดลองนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบแรกและรอบที่สอง โดยมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือตัววิทยากรชุมชนเองจะเป็นผู้รู้และไปชักชวนผู้ที่ตนรู้จักให้มาร่วม เพราะการที่อยู่ในแวดวงเดียวกันจะรู้ว่าใครเก่งในเรื่องใด ใครจะมาช่วยเสริมตนเองได้ จุดนี้จึงเป็นการรวบรวมผู้รู้ของหมู่บ้านให้เข้ามามีกิจกรรมรวมกลุ่มกันเกิดขึ้น และมีเวทีแสดงออกสืบทอดความรู้ให้เยาวชนรุ่นต่อไปของชุมชนได้

5.3 การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก

5.3.1 การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจดำเนินการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร ไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สองดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียนได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับท่านเจ้าอาวาสวัดสมานกิจเพื่อขอเช่าที่ดินนั้นด้วยตนเอง เมื่อติดต่อขอเช่าที่ได้เรียบร้อยแล้ว ครูในโรงเรียนและคนในชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงพื้นที่แปลงนาเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ครูผู้สอนยังประชุมกับคณะผู้วิจัยอยู่ที่กรุงเทพฯ เลย อาจารย์ใหญ่กับพี่ๆ ที่โรงเรียนก็จัดการเตรียมแปลงนากันแล้ว”ผู้บริหารโรงเรียนได้ดำเนินการจัดเตรียมพื้นที่นาไว้ก่อน เพราะที่ดินแปลงนั้นเดิมเป็นที่ดินที่ทางวัดสมานกิจให้ชาวบ้านเช่าปลูกผัก จึงต้องมีการปรับที่ดินเพื่อใช้ในการทำนา และเตรียมสถานที่สำหรับการเลี้ยงปลา และปลูกผักตามคันนา เตรียมปล่อยน้ำเข้านาเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการปลูกข้าว ผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนมีความเห็นว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเรื่องของโรงเรียนไม่ใช่เรื่องของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นหรือครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมา

บูรณาการเท่านั้น การดำเนินการบางเรื่องจึงไม่ต้องรอให้ครูผู้สอนกลับมาก่อนอะไรที่ทางโรงเรียนทำได้จึงทำไปก่อน

2) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นประสานงานกับคนในชุมชน และองค์กรท้องถิ่น เพื่อพานักเรียนไปศึกษาดูงาน เช่น ที่สวนผลไม้ของเกษตรกรดีเด่น บ่อปลาของผู้ปกครองนักเรียน สถานีทดลองข้าวจังหวัดราชบุรี ซึ่งทุกแห่งให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ในขั้นตอนของการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรไปใช้ในรอบที่หนึ่งและรอบที่สองนั้นมีปัญหาเกิดขึ้นในเรื่องของการเตรียมพื้นที่แปลงทดลอง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่วัด ซึ่งวัดให้คนที่อยู่ใกล้วัดเช่าเพื่อประกอบอาชีพทำให้โรงเรียนไม่สามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้ทันที ผู้บริหารโรงเรียนใช้วิธีเจรจากับเจ้าอาวาสเพื่อขอพื้นที่ทำเป็นแปลงทดลองก่อน แล้วไปเจรจากับคนที่เช่าแต่ผู้เช่าไม่ยอม เจ้าอาวาสจึงจะให้พื้นที่อีกแปลงที่อยู่ไกล ทำให้ไม่สะดวกผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องกลับไปเจรจากับเจ้าอาวาสใหม่ โดยอาจารย์ใหญ่เข้าไปเจรจากับเจ้าอาวาสใหม่ ประกอบกับขณะนั้นคนในชุมชนพากันตำหนิผู้เช่าคนนั้นว่าเห็นแก่ตัวประโยชน์ส่วนตนในที่สุดผู้เช่าก็ยอม ปัจจุบันไม่มีปัญหากับผู้เช่าแต่อย่างใด ความรู้สึกต่อกันก็ดี เพราะทางโรงเรียนได้พยายามอธิบายถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กในชุมชน ประกอบกับส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเห็นด้วยกับโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงทำให้ปัญหาต่างๆ คลี่คลายไปในทางที่ดี

5.3.2 การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โรงเรียนบ้านนาโคบนดำเนินการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สองดังนี้

1) อาจารย์ใหญ่เป็นผู้ช่วยติดต่อประสานงานในเรื่องการขออนุญาตออกนอกสถานที่กับหน่วยงานราชการในระดับอำเภอ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...เรื่องติดต่อประสานงานกับทางอำเภอนะ อาจารย์ใหญ่ช่วยจัดการให้” เนื่องจากในการติดต่อประสานงานกับทางอำเภอนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะได้สะดวกมากกว่าเนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นที่รู้จักของคนในอำเภอเป็นอย่างดี

2) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ โดยในเรื่องการเตรียมสถานที่ในการพานักเรียนไปทัศนศึกษา การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้ผู้ช่วยวิจัยฟังว่า “ อาจารย์ใหญ่ให้พี่ (ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น) ดัดสินใจได้เลยว่าจะเชิญใคร วันไหน แต่ว่าจะทำอะไรก็จะไปบอกเขา (อาจารย์ใหญ่) ก่อนนะ” นอกจากนี้ครูผู้สอนได้เดินทางไปยังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรีเพื่อสำรวจพื้นที่และศึกษาข้อมูลต่างๆ ล่วงหน้า ในเรื่องสถานที่สำหรับฝึกภาคปฏิบัตินั้น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจะใช้สถานที่ที่บ้านวิทยากรเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริง

3) เพื่อนครูในโรงเรียนหลายคนได้ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน เช่น การช่วยแนะนำวิทยากรแก่ครูผู้สอน ช่วยต้อนรับคณะผู้วิจัย บริการน้ำของว่าง ตลอดจนร่วมเดินทางไปทัศนศึกษาทั้งใกล้และไกลเพื่อช่วยดูแลนักเรียน จัดว่าเป็นการทำงานเป็นทีมอย่างเข้มแข็ง

4) ผู้ปกครองนักเรียน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมอำนวยความสะดวกในการเดินทางพานักเรียนไปดูงานเกษตรผสมผสาน ผู้ปกครองนักเรียนซึ่งเป็นวิทยากรเอง มีอาชีพรณรงค์รับส่งนักเรียน จึงได้เอื้อเพื่อขับรถมารับมาส่งนักเรียนให้ไปดูงานที่บ้านของตนด้วย นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านได้เข้ามาให้ความสะดวกช่วยบริการช่วยจัดน้ำของว่างให้กับนักเรียน รวมทั้งการทำอุปกรณ์ประกอบ จัดสถานที่แสดงนิทรรศการของหลักสูตรท้องถิ่นทำให้ครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นลดภาระในส่วนนี้ไปได้มาก

5) อาจารย์ใหญ่ได้เตรียมห้อง “วัฒนธรรมท้องถิ่น” แสดงผลงาน อุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นไว้โดยเฉพาะ จำนวน 1 ห้องเรียน และเป็นห้องที่มีความเหมาะสม โดยอยู่ชั้นล่างของอาคาร ผู้ปกครองสามารถเข้ามาดูผลงานของนักเรียนได้โดยสะดวก ทำให้สามารถจัดแสดงผลงานของนักเรียนได้ตลอดเวลา

6) อาจารย์ใหญ่ได้จัดสรรที่ว่างหน้าอาคารเรียนให้เป็นสวนสมุนไพร ซึ่งนักเรียนสามารถใช้เป็นแหล่งปลูกสมุนไพรที่นักเรียนแต่ละคนนำมาศึกษาในห้องเรียนและปลูกไว้เพื่อศึกษาต่อไป ซึ่งเป็นการเตรียมสถานที่ที่มีความเหมาะสมเนื่องจากเป็นบริเวณส่วนกลางของโรงเรียนดูแลรักษาง่าย มีการติดป้ายชื่อต้นสมุนไพร และการตกแต่งบริเวณรอบๆ อย่างสวยงามช่วยนักเรียนและผู้ปกครองที่มารับ-ส่งลูกหลานได้เห็นผลงานของนักเรียนและก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือโดยการบริจาคสมุนไพรชนิดต่างๆ ที่ตนมีให้กับโรงเรียนอีกต่อไป

จะเห็นได้ว่าการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ นี้ได้รับความเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดีทั้งในด้านสถานที่ อุปกรณ์ การคมนาคมรับส่งนักเรียน ทั้งจากภายในและภายนอกโรงเรียน

5.4 การจัดครูเข้าสอน

5.4.1 การจัดครูเข้าสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจดำเนินการจัดครูเข้าสอนดังนี้

1) การจัดครูเข้าสอนเพื่อจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจัดให้มีการประชุมคณะครูในโรงเรียนเพื่อพิจารณาผู้ที่มีความเหมาะสมและที่ประชุมได้มีความเห็นว่า หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรนั้นจะถูกนำมาใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นครูผู้สอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพอยู่แล้วจึงมีความเหมาะสมที่สุด แต่อย่างไรก็ตามผู้บริหารโรงเรียนได้ถามความสมัครใจของครูผู้สอนก่อนแล้วจึงได้มอบหมายงานให้ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ตอนที่รู้ว่าโรงเรียนของเราได้รับการเลือกนะ

ก็มีการประชุมครูแล้วก็คุยกันถึงเรื่องนี้ ที่ประชุมเห็นว่าเป็นคนสอนป.5 และสอนการทำงานพื้นฐาน อาชีพอยู่แล้วก็เหมาะสมที่จะสอนหลักสูตรท้องถิ่น” ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้ คณะผู้วิจัยฟังว่า

เขา (ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น) เป็นครูประจำชั้น ป.5 อยู่แล้วและเป็นครูสอน กพอ. ซึ่งเกษตรก็เป็นวิชาหนึ่งที่อยู่ในนั้น เราก็ประชุมกันก่อนว่าจะเอาอย่างไร ที่ประชุมครูเห็นว่าครูประจำชั้นป.5 เหมาะสมแล้ว แต่ที่ประชุมครูก็ถาม ความสมัครใจก่อนแล้วว่าจะรับหรือเปล่า เขาก็รับ

2) เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่มีความรู้ ในเรื่องเกษตรกรรมมาก่อน จึงได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนได้พัฒนาตนเอง ทั้งการเข้ารับการอบรม การศึกษาดูงานหรือการศึกษาหาความรู้จากเอกสารตำราต่างๆ

3) ผู้บริหารโรงเรียนมีนโยบายว่าโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้เป็นโครงการ ของโรงเรียน ไม่ใช่โครงการของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเท่านั้น ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน จึงขอความร่วมมือจากคณะครูในโรงเรียนให้ช่วยเหลือครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นในทุกเรื่องและ ทุกๆ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่น ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ในที่ประชุมครู อาจารย์ใหญ่จะบอกกว่าให้ช่วยกันนะ ให้ทุกคนช่วยกัน” แสดงให้เห็นว่าผู้บริหาร โรงเรียนต้องการให้ครูทุกคนในโรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือครูผู้สอนหลักสูตร ท้องถิ่น เนื่องจากว่าครูในโรงเรียนเป็นบุคคลที่พื้นฐานและประสบการณ์ในการทำนา เลี้ยงปลา และปลูกผักมาก่อน

โดยสรุปการจัดครูเข้าสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจในการนำหลักสูตรไปใช้รอบแรก ใช้วิธีการปรึกษาหารือ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมด้วยเหตุและผล และใช้ระบบ ของความสมัครใจ นอกจากนั้นยังได้สนับสนุนการทำงานของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น อย่างเต็มที่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวก่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ สำหรับการนำหลักสูตรไปใช้ใน รอบที่สองผู้บริหารและที่ประชุมครูมีมติมอบหมายให้ครูคนเดิม เนื่องจากมีประสบการณ์ การสอนมาแล้วหนึ่งภาคการศึกษางานจะได้ต่อเนื่อง

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดครูเข้าสอน พบว่า ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ที่ไม่ มีประสบการณ์หรือพื้นฐานในเรื่องการทำนา เลี้ยงปลา ปลูกผักมาก่อนทำให้ไม่สามารถมองเห็น ภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรผสมผสานครบวงจรได้อย่างชัดเจนในช่วงของการนำ หลักสูตรไปใช้ในรอบแรก แต่หลังจากผ่านไปหนึ่งภาคการศึกษา ปัญหาดังกล่าวก็หมดไป เพราะครูได้มีประสบการณ์และเห็นภาพตลอดหลักสูตรแล้ว การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้บริหาร โรงเรียนได้ให้ครูในโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการทำนา เลี้ยงปลา ปลูกผักมาก่อนคอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียนยังได้ให้ การสนับสนุนการพัฒนาตนเองของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ดังที่ผู้บริหารโรงเรียน เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ผม (อาจารย์ใหญ่) จะไม่อันในเรื่องงบประมาณเลย ไม่ว่าคุณจะทำซื้อสื่อ

หรือหนังสืออะไรก็ตามที่จะเอามาพัฒนาตนเองแล้วอีกอย่างครูในโรงเรียนของเราก็มีประสบการณ์และมีความรู้เรื่องการศึกษาเป็นอย่างดี”

5.4.2 การจัดครูเข้าสอนของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โรงเรียนบ้านนาโคบนดำเนินการจัดครูเข้าสอนดังนี้

1) การจัดครูเข้าสอนในรอบแรกเพื่อการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคบน อาจารย์ใหญ่ได้มีการประชุมอาจารย์ในระดับมัธยมเพื่อพิจารณาตัวครูผู้สอน และได้คัดเลือกครูผู้ที่จบการศึกษาเอกสังคมศึกษาและเป็นผู้มีประสบการณ์สอนวิชา ส.071 ท้องถิ่นของเราเป็นผู้สอน โดยมีการถามความสมัครใจของผู้สอนด้วย อย่างไรก็ตามการจัดครูผู้สอนของโรงเรียนบ้านนาโคบนก็มีอุปสรรคเนื่องจากครูผู้สอนที่ได้รับการมอบหมายย้ายออกจากโรงเรียนเพื่อไปสอนที่โรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านเพื่ออยู่ใกล้ครอบครัว ทำให้ทางโรงเรียนต้องหาครูผู้สอนมาแทนที่ โดยในระหว่างรอการย้ายนั้นอาจารย์ใหญ่ได้ให้ครูผู้สอนคนใหม่ทำงานควบคู่กันไปกับคนเดิม เช่น ส่งเข้าอบรมร่วมกันเพื่อให้ทำงานและเป็นที่เลี้ยงไปด้วย การจัดครูเข้าสอนได้มีการประชุมคณะกรรมการโรงเรียนทำการพิจารณาโดยคำนึงถึงคุณสมบัติหลายประการคือจบการศึกษาเอกสังคมศึกษา มีประสบการณ์การสอนสังคมศึกษาในระดับชั้นนี้ เป็นผู้ที่สามารถเข้ากับชุมชนและผู้ปกครองได้ และมีการถามความสมัครใจก่อน อย่างไรก็ตามอาจารย์ได้ย้ายกับคณะครูในโรงเรียนให้ช่วยเหลือและทำงานเป็นทีม ไม่ปล่อยให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นต้องทำงานคนเดียว ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมาคณะครูในโรงเรียนตลอดจนชุมชนได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

2) การจัดครูเข้าสอนในรอบสอง อาจารย์ใหญ่ได้พิจารณามอบหมายให้ครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นคนเดิมเป็นผู้รับผิดชอบต่อไป เนื่องจากมีประสบการณ์และจะได้ทำงานต่อเนื่องทั้งนี้การสอนในรอบสองได้มีการปรับปรุงแนวการสอนให้มีการบูรณาการระหว่างวิชาให้มากขึ้นกว่าในรอบแรก โดยมีการประชุมปรึกษาหารือประสานแผนการสอนกันโดยกำหนดไว้อย่างชัดเจนในตารางเวลาว่าอาจารย์ประจำวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษ พืชสมุนไพร และพลศึกษา จะต้องสอนเรื่องใด ช่วงเวลาใดเพื่อสอดคล้องประสานกลมกลืนกันให้ได้จังหวะมากกว่าการจัดการเรียนการสอนในรอบแรก

5.5 การจัดตารางสอน

5.5.1 การจัดตารางสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โดยปกติโรงเรียนวัดสมานกิจดำเนินการจัดครูเข้าสอนโดยผู้บริหารโรงเรียนมอบหมายให้ครูในโรงเรียนได้ประชุมปรึกษาหารือและตกลงกันเอง เมื่อลงตารางสอนตามเวลาได้แล้วจึงเสนอผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบ ดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ผมจะให้ครูในโรงเรียนจัดตารางสอนกันเอง เมื่อลงตัวแล้วก็มารายงานให้ผมรู้ แต่ระหว่างนั้นครูในโรงเรียนก็จะเล่าให้ฟังนะ ว่าถึงไหน มีปัญหาอย่างไร แต่ปกติก็ไม่มีปัญหาอะไรหรอกเพราะ

ตารางสอนจะเหมือนกันทุกเทอมไม่ค่อยเปลี่ยนหรอก” สำหรับในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ ทั้งสองรอบ คณะผู้วิจัยได้แจ้งให้ทางโรงเรียนทราบว่า คณะผู้วิจัยสามารถเดินทางมาเฝ้าสังเกตการสอนได้ในวันศุกร์ ดังนั้นโรงเรียนวัดสมานกิจจึงจัดให้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรมีการเรียนการสอนในเช้าวันศุกร์ เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเห็นว่าเป็นวันที่คณะผู้วิจัยเดินทางมาที่โรงเรียนจะได้เข้าสังเกตการสอนได้ และที่ต้องจัดไว้ในช่วงเช้าเพราะเวลาลงแปลงนาแล้วแดดจะไม่ร้อนจัด ในการจัดตารางสอนของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจะไม่กระทบกับครูผู้สอนคนอื่น เนื่องจากในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็น ผู้สอนเกือบทุกวิชา ยกเว้นวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต แต่อย่างไรก็ตามเวลาในการจัดการเรียนการสอนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากครูประจำชั้นเป็นผู้สอนคนเดียวเกือบทุกวิชา ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “... สอนคนเดียวทุกวิชา ยกเว้นวิชา สปช. ถ้าวันไหนเป็นวันหยุดหรือติดงานอะไร ก็ปรับเปลี่ยนเวลาเอา แต่ก็ไม่กระทบวิชาอื่นหรอก” ในบางครั้งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ เนื่องจากโรงเรียนวัดสมานกิจจะมีกิจกรรมและภาระงานอื่นๆ เข้ามาตลอด แต่ไม่กระทบต่อการสอน เพราะครูผู้สอนจะเป็นครูประจำชั้นและอยู่กับนักเรียนตลอดวัน จึงสามารถสลับสับเปลี่ยนชั่วโมงของตนเองได้

โดยสรุปแล้วการจัดตารางสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจไม่มีปัญหา และผู้บริหารโรงเรียนใช้หลักการกระจายอำนาจ โดยเปิดโอกาสให้ครูประชุมปรึกษาหารือและตกลงกันเอง แล้วนำเสนอผู้บริหารโรงเรียน ทำให้ผู้บริหารได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการปฏิบัติงาน ซึ่งถ้ามีปัญหาผู้บริหารจะเป็นผู้ทำหน้าที่แก้ไขปัญหานั้น

5.5.2 การจัดตารางสอนของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โดยปกติการจัดตารางสอนในโรงเรียนบ้านนาโคบนมีการจัดตารางสอนก่อนการเปิดภาคเรียนในภาคต้นประมาณ 1 เดือน โดยอาจารย์ใหญ่เปิดโอกาสให้ครูในโรงเรียนได้ประชุมปรึกษาหารือและตกลงกันเอง แล้วจึงเสนอให้อาจารย์ใหญ่ได้รับทราบโดยมีการประชุมร่วมกับอาจารย์ใหญ่ เท่าที่ผ่านมามักจะไม่มีการแก้ไขตารางสอนที่นำเข้าไปประชุม เพราะอาจารย์ใหญ่เห็นว่าครูผู้สอนได้ปรึกษากันมาแล้ว ดังที่ครูผู้สอนวิชาที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...โรงเรียนจะมีแบบสอบถามมาให้กรอกว่าใครจะสอนอะไร แล้วจะรับงานพิเศษอะไรบ้าง เราก็คุยกันแล้วเอาเข้าที่ประชุม...” จะเห็นได้ว่านอกจากงานสอนแล้วครูในโรงเรียนบ้านนาโคบนจะต้องรับผิดชอบงานพิเศษอื่นๆ อีก แต่อย่างไรก็ตามงานพิเศษที่รับมาทำนั้นครูจะเลือกงานพิเศษตามความถนัด และความต้องการของตนเองแต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นงานซ้ำกับปีที่ผ่านมา เช่น ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชน ดูแลโครงการอาหารกลางวัน ลูกเสือ และกิจการนักเรียน เป็นต้น

ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในรอบแรกคณะครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมได้จัดตารางสอนหลักสูตรท้องถิ่นไว้ที่วันอังคารปลายที่ต้องจัดไว้ในช่วงบ่าย เพราะหลักสูตรท้องถิ่น

ต้องมีการจัดการเรียนการสอนภายนอกโรงเรียน ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เลยเวลาออกไปจะได้ไม่ครบถ้วนวิชาอื่น ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนตารางสอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นจากวันอังคารไปมาเป็นวันพฤหัสบดีบ้าง เพื่อจะได้ตรงกับวันที่คณะผู้วิจัยเข้ามาสังเกตการสอนที่โรงเรียน ในการเปลี่ยนแปลงตารางสอนครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น และครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมได้ประชุมกันและกำหนดให้จัดวางวิชาหลักสูตรท้องถิ่นก่อนแล้วด้วยวิชาลูกเสือ จากนั้นจึงจัดวิชาอื่นๆ ตามลงไป ดังที่ครูผู้สอนวิชาที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...เราก็เอาหลักสูตรวางก่อนแล้วค่อยจัดวิชาอื่นตามก็ไม่มีปัญหาอะไร...” นับว่าครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น และครูผู้สอนวิชาที่นำมาบูรณาการซึ่งเป็นครูในระดับชั้นมัธยมได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นและยินดีให้ความร่วมมือกับคณะผู้วิจัย

การสอนในรอบแรกได้ดำเนินการในภาคปลาย ปีการศึกษา 2544 ส่วนการดำเนินการในรอบสองได้ดำเนินการในภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ทั้งสองรอบจัดการเรียนการสอนไว้ในช่วงวันพฤหัสบดีตอนบ่ายทั้งสิ้น เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการไปศึกษาในชุมชนหรือทำกิจกรรมที่อาจต้องใช้เวลานอกเหนือออกไปจะได้ไม่กระทบกับวิชาอื่น นอกจากนี้ยังเป็นการเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับคณะผู้วิจัยด้วย

สำหรับเหตุผลที่มีการปรับเวลาการสอนจากภาคปลายมาเป็นภาคต้นนี้ จุดประสงค์ในตอนแรกคือ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่ภาคปลายมักจะมีวันหยุด วันเทศกาล ที่ทางโรงเรียนต้องทำกิจกรรมต่างๆ มากเช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันรัฐธรรมนูญ วันประณมศึกษา วันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก วันครู ประกอบกับโรงเรียนบ้านนาโคบเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ทำให้ต้องทำกิจกรรมบางกิจกรรมซ้ำกันสองครั้ง เช่น กิจกรรมลูกเสือสำหรับชั้นประถมศึกษา กิจกรรมเข้าค่ายพักแรมลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่สำหรับชั้นมัธยมศึกษา ก็พากลุ่มโรงเรียนระดับประถม และกีฬาระดับมัธยม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเกี่ยวกับการอบรมศึกษาดูงานของครู อีกทั้งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาโคบได้รับเลือกให้เป็นประธานกลุ่มโรงเรียน จึงทำให้อาจารย์ใหญ่และคณะครูต้องเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งการจัดนิทรรศการงานวันประถมศึกษา งานกีฬากลุ่มโรงเรียน ฯลฯ สภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้มีผลทำให้เกิดปัญหาสอนไม่ทันแทบทุกวิชา ครูผู้สอนต้องแก้ปัญหาโดยสอนพิเศษเพิ่มเติมตอนเย็นบ้าง วันเสาร์บ้าง หรือมีการสอนแบบรวบรัดบ้าง และจากการที่ต้องจัดสอนพิเศษตอนเย็นนี้เองได้ก่อให้เกิดปัญหากับผู้ปกครองที่มารอรับนักเรียนกลับบ้าน หรือปัญหานักเรียนกลับบ้านเย็นทำให้พลาดรถประจำทางเที่ยวสุดท้ายเวลา 16.00น. รวมทั้งนักเรียนที่อยู่ค่ายมวยไม่สามารถไปฝึกซ้อมได้ทัน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ ทำให้ครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นและคณะผู้วิจัยเกิดความคิดว่าน่าจะลองเปิดสอนในภาคต้นซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับภาคปลายแล้วพบว่าภาคต้นมีกิจกรรมต่างๆ น้อยกว่าภาคปลาย ประกอบกับภาคต้นมีประเพณีผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวห่อ ที่ตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาสาระในวิชาพหุติ ที่สำคัญคือทำให้การปรับจำนวนฐานการเรียนรู้ในชุมชนจากเดิม 5 ฐาน มาเป็น 3 ฐาน ที่เหลืออีก 2 ฐานสามารถนำมาผนวกเข้ากับ

ประเพณีผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวหอ และนักเรียนได้มีโอกาสเข้าชุมชนเพิ่มขึ้นอีก 1 ครั้ง ตามข้อเสนอแนะของวิทยาการชุมชน

5.6 การนิเทศการสอน

5.6.1 การนิเทศการสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

การนิเทศการสอนของหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรกและรอบที่สอง มีการดำเนินการดังนี้

1) คณะผู้วิจัยประชุมวางแผนการนิเทศร่วมกับผู้บริหารและครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น โดยคณะผู้วิจัยจะเดินทางไปนิเทศในวันศุกร์ซึ่งเป็นวันที่มีการจัดการเรียนการสอน

2) คณะผู้วิจัยเดินทางไปนิเทศสัปดาห์เว้นสัปดาห์ถ้าโรงเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลงตารางสอน แต่บางเดือนจะไปได้ครั้งเดียว เนื่องจากโรงเรียนมีกิจกรรมอื่น

3) คณะผู้วิจัยให้คำปรึกษาและร่วมประชุมวางแผนวิเคราะห์ปัญหา และพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกับครู

4) ศึกษาานิเทศก์อำเภอดำเนินได้เข้าร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัย ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน และผู้แทนชุมชนเพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหนึ่งครั้ง แต่ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรกประมาณ 3 เดือนแรก ศึกษาานิเทศก์อำเภอดำเนินไม่ได้เข้ามานิเทศเลย เนื่องจากการโยกย้ายของศึกษาานิเทศก์จึงทำให้มีศึกษาานิเทศก์อำเภอยู่เพียงคนเดียว จึงไม่สามารถมานิเทศได้ เนื่องจากต้องรับภาระงานประจำที่ค่อนข้างมาก แต่ในช่วงของปลายภาคการศึกษาของการนำหลักสูตรไปใช้ในครั้งแรก ได้มีศึกษาานิเทศก์อำเภอย้ายมาใหม่ จึงได้เริ่มมีศึกษาานิเทศก์อำเภอดำเนินเข้ามานิเทศการสอนของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น และได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนด้วย ก่อนการเข้านิเทศครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น และศึกษาานิเทศก์จะทำความเข้าใจกันก่อนว่า การเข้านิเทศนี้จะเป็นการนิเทศเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนดังที่ศึกษาานิเทศก์เล่าให้ผู้ช่วยวิจัยฟังว่า “คือพี่ (ศึกษาานิเทศก์) จะบอกนะว่าที่เข้ามาดูการสอนเนี่ย เป็นการนิเทศเพื่อปรับปรุงนะมีอะไรให้พูดตรงๆ ได้ไหม หลังจากนิเทศเสร็จแล้วเราก็มายคุยกัน” ศึกษาานิเทศก์ต้องการให้การนิเทศเป็นแบบที่เป็นกันเองมีอะไรก็พูดคุยปรึกษาหารือกันเพื่อจะได้ปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้น สำหรับในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ศึกษาานิเทศก์อำเภอดำเนินมีโอกาสเข้ามานิเทศค่อนข้างน้อย เนื่องจากติดภารกิจอื่นๆ แต่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นใช้วิธีปรึกษารื้อกับศึกษาานิเทศก์ทางโทรศัพท์

5) ผู้บริหารโรงเรียนได้มีการนิเทศภายในอย่างไม่เป็นทางการเพื่อติดตามผล และให้คำแนะนำกับครูในโรงเรียนโดยวิธีการพูดคุยปรึกษาหารือเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ก็มีนะแต่เป็นแบบไม่เป็นทางการ ส่วนครูในโรงเรียนก็จับคู่กันแล้วผลัดกันดูให้กัน แนะนำกันบ้างแต่ไม่เป็นทางการนะ” การนิเทศกันเอง

ระหว่างครูในโรงเรียนจะใช้วิธีการพูดคุยกันเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือใครมีปัญหาอะไรก็เอามาคุยกัน ใครมีแนวทางแก้ไขก็จะแนะนำกัน ในส่วนของผู้บริหารโรงเรียนจะมีการเยี่ยมชมชั้นเรียนบ้าง เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนั้นยังมีการนิเทศกันเอง ระหว่างเพื่อนครูในโรงเรียนแบบเพื่อนซี้ซี้พา ซึ่งเป็นการนิเทศกันเองอย่างไม่เป็นทางการของครูในโรงเรียนเดียวกัน ดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ผมยังไม่เคยเข้านิเทศครูผู้สอนอย่างเป็นทางการเลยแต่ก็เดินดูบ้างว่าเขาสอนเป็นยังไงบ้าง ที่จริงเรามีการนิเทศแบบเพื่อนซี้ซี้พาในโรงเรียนอยู่แล้ว”

ปัญหาของการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น พบว่าผู้บริหารโรงเรียนไม่สามารถเข้านิเทศการสอนของครูในโรงเรียนได้ตามแผนที่กำหนดไว้เนื่องจากผู้บริหารมีภาระกิจที่ต้องออกไปประชุมนอกโรงเรียน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นต้องการที่จะได้รับการนิเทศ ทั้งจากผู้บริหารโรงเรียน เพื่อนครูในโรงเรียน ศึกษาิเทศก์มากกว่านี้ เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเห็นว่า การนิเทศจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองเป็นอย่างมากเพราะจะได้เอาคำแนะนำต่างๆ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาตนเองต่อไป ซึ่งจะได้เป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนด้วย ดังที่ครูผู้สอนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “การที่มีศึกษาิเทศก์และคณะผู้วิจัยมานิเทศการสอนทำให้ได้ประโยชน์มาก คำแนะนำที่ได้รับก็เอาไปปรับปรุงแนวการสอนของตัวเองด้วย” ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่งสอนวิชานี้เป็นครั้งแรกจึงอยากให้ผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์มากกว่ามาดูการสอนของตน สำหรับศึกษาิเทศก์อำเภอมีปัญหาส่วนตัวคือปัญหาในเรื่องเวลาเนื่องจากเพิ่งย้ายมาใหม่จึงต้องรับผิดชอบงานหลายอย่าง ทำให้ไม่สามารถนิเทศการสอนของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้

5.6.2 การนิเทศการสอนของโรงเรียนบ้านนาโคบน

การนิเทศการสอนในวิชาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรกและรอบที่สอง มีการดำเนินการดังนี้

- 1) คณะผู้วิจัยประชุมวางแผนการนิเทศร่วมกับผู้บริหารและครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น โดยคณะผู้วิจัยจะเดินทางไปนิเทศในวันพฤหัสบดี ซึ่งเป็นวันที่มีการจัดการเรียนการสอน
- 2) คณะผู้วิจัยเดินทางไปนิเทศสัปดาห์วันสัปดาห์ แต่บางเดือนอาจจะไปได้ครั้งเดียวเนื่องจากโรงเรียนมีกิจกรรมอื่น
- 3) คณะผู้วิจัยให้คำปรึกษาและร่วมประชุมวางแผนวิเคราะห์ปัญหา และพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกับครู
- 4) ศึกษาิเทศก์อำเภอที่รับผิดชอบดูแลโรงเรียนบ้านนาโคบนได้เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือคัดเลือกประเด็นที่จะนำมาจัดทำสาระหัวข้อของหลักสูตรท้องถิ่นตั้งแต่ต้น กับคณะผู้วิจัย ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และผู้รู้ในชุมชน หลังจากนั้นได้ร่วมกันวางแผนการสอนการพัฒนาแบบทดสอบก่อนเรียน หลังเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนจะติดต่อประสานงานกับศึกษานิเทศก์อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนมีโอกาสพบกับศึกษานิเทศก์ในการประชุมที่อำเภอ นอกจากนั้นแล้วผู้บริหารโรงเรียนยังได้ขอให้ศึกษานิเทศก์เข้านิเทศการสอน ดังที่ศึกษานิเทศก์เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “เวลาประชุมผู้บริหารที่อำเภอ พี่ (ศึกษานิเทศก์) ก็จะพบกับอาจารย์ใหญ่ อาจารย์ใหญ่ก็จะบอกว่าให้พี่เข้ามานิเทศบ้าง” ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรกศึกษานิเทศก์เข้ามาเยี่ยมเยียนโรงเรียนหลังจากเปิดเทอมปลายไปได้ 1 เดือนโดยมาดูเรื่องอาหารกลางวัน หลังจากเริ่มใช้หลักสูตรไปได้ 2 เดือนแรก ศึกษานิเทศก์จึงเข้ามานิเทศ โดยในการเข้านิเทศนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่ได้ติดต่อหรือนัดหมายกับศึกษานิเทศก์ในเรื่องวัน เวลา ที่เข้านิเทศ และศึกษานิเทศก์ก็ไม่ได้แจ้งให้ทางโรงเรียนรู้ล่วงหน้ามาก่อน ศึกษานิเทศก์ได้ชี้แจงให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นทราบว่า ที่ไม่ได้แจ้งล่วงหน้าเพราะตนเองไม่สามารถกำหนดวัน เวลาที่แน่นอนได้เนื่องจากมีภาระงานมาก ในการมาครั้งนี้ไม่ได้มาเพื่อจับผิด แต่เป็นการมาทำงานร่วมกันเท่านั้น โรงเรียนบ้านนาโคบนและศึกษานิเทศก์ได้มีการวางแผนและกำหนดวัน เวลา การนิเทศไว้ แต่ที่ไม่สามารถทำได้ตามแผนเพราะต่างฝ่ายต่างก็มีงานมาก ทางฝ่ายศึกษานิเทศก์ชี้แจงว่า

มีศึกษานิเทศก์เพียง 2 คนและขณะนี้อีกคนหนึ่งสอบเป็นผู้บริหารได้ผ่านข้อเขียนแล้ว จึงเหลือศึกษานิเทศก์อยู่เพียงคนเดียว แล้วก็ยังมีหลายโรงเรียนที่ต้องไป ก็เลยไม่มีเวลาที่จะเข้าโรงเรียนนี้บ่อย...เลยต้องใช้วิธีเข้านิเทศโรงเรียนที่เป็นแกนนำของกลุ่มอย่าง โรงเรียนบ้านนาโคบน ลำชี หนองจันทร์ แล้วก็ให้ในกลุ่มไป แนะนำช่วยเหลือกัน ดูแลกันเอง

สำหรับความเห็นของครูผู้สอนนั้นมีความต้องการการนิเทศอย่างมากโดยกล่าวว่า “ศึกษานิเทศก์มาดูครั้งเดียว...แนะนำเรื่องแผนการสอนว่าน่าจะสอนอย่างไร ให้เด็กทำอย่างไร อยากให้ศึกษานิเทศก์มาบ่อยกว่านี้ เพราะไม่เคยสอนแบบนี้(storyline)มาก่อน ก็อยากให้ศึกษานิเทศก์แนะนำว่าเป็นยังไง ต้องปรับปรุงยังไง”

5) ผู้บริหารโรงเรียนมีการนิเทศภายในอย่างไม่เป็นทางการบ้าง แต่ผู้บริหารโรงเรียนไม่สามารถนิเทศเพื่อติดตามผลและให้คำแนะนำกับครูผู้สอนได้ตามแผนที่กำหนดไว้ ดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “เรื่องการนิเทศภายใน ผม (อาจารย์ใหญ่) ยอมรับนะว่าเราล้มเหลว ล้มเหลวจริงๆ สาเหตุก็มาจากการที่เราไม่มีเวลา โดยเฉพาะตัวผมเองไม่สามารถนิเทศได้ตามแผนที่วางไว้เพราะโรงเรียนเรามีการจัดการเรียนการสอนทั้งระดับ ประถมและมัธยม” อย่างไรก็ตามโดยปกติแล้วอาจารย์ใหญ่ก็จะรู้แผนการสอนของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น เพราะได้ตรวจดูแผนการสอนและให้คำแนะนำ นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนคาดหวังให้เกิดการนิเทศกันเองระหว่างครูด้วยกันในโรงเรียน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเช่นกัน เพราะครูแต่ละคนนอกจากจะรับภาระงานสอนแล้วยังต้องรับงานอย่างอื่นอีก สิ่ง que ผู้บริหารโรงเรียนทำได้ก็คือการเยี่ยมชมชั้นเรียนบ้างเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับครูผู้สอน ส่วนการนิเทศกันเองระหว่างเพื่อนครูด้วยกันก็จะเป็นการนิเทศแบบไม่เป็นทางการ โดยวิธีการพูดคุยปรึกษาหารือกันเป็นส่วนใหญ่ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...จะมีก็แต่

อาจารย์ใหญ่เดินไปดูบ้าง เพื่อนครูในระดับชั้นเดียวกันไปดูบ้าง คือปกติกับเพื่อนครูด้วยกันเรามีอะไรก็คุยกันอยู่แล้ว...” ในการทำงานร่วมกันนั้นครูในระดับชั้นเดียวกันก็จะมี การพูดคุยปรึกษาหารือกันและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นการนิเทศการสอนหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีลักษณะเป็นการนิเทศกันอย่างไม่เป็นทางการโดยเป็นการปรึกษาหารือกันในปัญหาที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่าการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นพบว่า ศึกษาานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนไม่สามารถเข้านิเทศการสอนของครูในโรงเรียนได้ตามแผนที่กำหนดไว้ ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นมีความต้องการให้ศึกษาานิเทศก์เข้านิเทศการสอนของตนเองให้มากกว่านี้ เนื่องจากเพิ่งสอนวิชานี้เป็นครั้งแรก จึงอยากให้ศึกษาานิเทศก์เข้ามาแนะนำในเรื่องการจัดการเรียนการสอนเพื่อทำให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเกิดความมั่นใจมากขึ้น ในกรณีนี้คณะผู้วิจัยได้มีหน้าที่ในส่วนนี้โดยมีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ และมีผู้ช่วยวิจัยเข้าสังเกตการสอน ร่วมสอน และช่วยเหลือในด้านการจัดทำอุปกรณ์ สื่อการสอน การติดต่อวิทยากรท้องถิ่น ตลอดจนการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการตรวจผลงาน และช่วยตรวจผลงานนักเรียนร่วมกันกับครูผู้สอนอย่างใกล้ชิดโดยตลอดทั้งสองรอบ

5.7 การวางแผนการสอน

5.7.1 การวางแผนการสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

การวางแผนการสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ ได้มีการดำเนินการดังนี้

1) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น คณะผู้วิจัย และผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมกันจัดทำแนวการสอน หรือแผนการสอนระยะยาวตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งดำเนินการในช่วงก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่ง

2) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นนำแผนการสอนระยะยาวมาสร้างเป็นแผนการสอนรายสัปดาห์โดยได้รับคำแนะนำจากเพื่อนครูในโรงเรียน และจากผู้รู้ในชุมชน

3) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้นำแผนการสอนที่ได้สร้างไว้แล้วนั้นมาใช้ ซึ่งในบางครั้งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นต้องเปลี่ยนแปลงแผนการสอนบ้างเพื่อความเหมาะสม ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “จากที่ทำแผนการสอนระยะยาวไว้ พอถึงเวลาเปิดเทอม ก็เอาแผนอันนั้นคลี่ออก แล้วก็ทำแผนไปสอนไป บางครั้งก็มีการเปลี่ยนแผนบ้างตามสถานการณ์ที่เข้ามา” ในภาคการศึกษาที่ผ่านมาพบเหตุการณ์ที่ทำให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการสอนได้ ซึ่งจากการสังเกตพบว่าในบางครั้งมีกิจกรรมบางอย่างของหมู่บ้าน เช่นกิจกรรมการต่อต้านยาเสพติด ซึ่งชุมชนมาขอความช่วยเหลือจากทาง โรงเรียนทั้งนักเรียนและครูในโรงเรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรม และยังมีกิจกรรมอื่นๆ ของโรงเรียนด้วยการนำหลักสูตรไปใช้ในช่วงแรก แผนการสอนของครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ ที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้สอน ได้แก่ วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ แต่ยังไม่ได้วางแผนการสอนแบบบูรณาการกับครูผู้สอนรายวิชาอื่นๆ เช่น วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

แต่จะเป็นการสอนเพิ่มเติมจากที่คนใดคนหนึ่งสอนเอาไว้ ดังที่ ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ เล่าให้คณะผู้วิจัย ฟังว่า “ที่ผ่านมายังไม่มีการวางแผนการสอนบูรณาการกันเลย แต่ก็คุยกันตลอดนะว่า เขา (ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น) สอนถึงเรื่องนี้แล้ว ให้ผม(ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ) สอนเรื่องนั้นะ” ซึ่ง สอดคล้องกับที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ในภาคการศึกษาที่ผ่านมาเรา (ครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ) ไม่ได้วางแผนการสอนร่วมกันเลย เหมอหน้าคิดว่าจะดีกว่านี้”

4) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้นำแผนการสอนเสนอผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบกำหนดการสอน และความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนได้ให้คำแนะนำ ชักถามในรายละเอียดต่างๆ เช่น การเชิญวิทยากร การพานักเรียนทัศนศึกษา “จะเอาแผนการสอนให้อาจารย์ใหญ่ดูด้วย อาจารย์ใหญ่ก็จะถามว่าเชิญใครมาเป็นวิทยากร เชิญหรือยัง” จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบริหารโรงเรียน ให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นของครู ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่ง ในการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้แก่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น

5) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการร่วม ประชุมกับคณะผู้วิจัยเพื่อปรับแนวการสอนและประชุมเพื่อวางแผนการสอนในครั้งต่อไป โดยนำ แผนการสอนเดิมมาแก้ไข และวางแผนการสอนแบบบูรณาการพร้อมทั้งพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการศึกษาที่ผ่านมา รวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งรายละเอียดของแนวทาง แก้ไขปัญหาได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้ว

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการสอนนั้น การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในช่วงแรก พบว่าแผนการสอนที่ทำไว้เดิมไม่สอดคล้องกับฤดูกาลการทำงาน เนื่องจากในตอนแรก แผนการสอนที่ทำไว้เป็นแผนการสอนที่ดูตามจุดประสงค์ แล้วทำเป็นแผนการสอนออกมาพอถึง เวลาสอนจริงช่วงเวลาการทำงานก็ไม่ตรงกับแผนการสอนที่วางไว้ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “คือตอนแรกเลยนะในการทำแผนการสอน จะศึกษาหลักสูตรก่อน แล้วก็ ดูจุดประสงค์ แล้วจึงทำเป็นแผนการสอนออกมา แต่พอถึงเวลาสอนจริงๆ ก็สอนไม่เรียงตาม หน่วยการเรียนรู้ เพราะวาระระยะเวลาในการทำงานไม่ตรงกับแผนการสอนที่วางไว้” ดังนั้นครูผู้สอน หลักสูตรท้องถิ่นได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยสลับเนื้อหาบางเรื่องขึ้นมาสอนก่อน เพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามฤดูกาล เช่นในการทำนํ้านั้นจะหว่านข้าวในวันแม่คือวันที่ 12 สิงหาคม และจะเกี่ยวข้าวในวันพ่อคือวันที่ 5 ธันวาคม ในช่วงต้นเดือนธันวาคม ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ได้ทำการสอนเรื่องการเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนแล้วจึงสอนในหน่วยการเรียนรู้อื่นๆ ต่อไป จากนั้น จึงสรุปให้นักเรียนได้เห็นกระบวนการทั้งหมดของการทำนํ้าอีกครั้ง

5.7.2 การวางแผนการสอนของโรงเรียนบ้านนาโคบน

การวางแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ได้ดำเนินการดังนี้

1) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น คณะผู้วิจัย ศึกษาวิเคราะห์ ได้ร่วมกันจัดทำแผนการสอนระยะยาวตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งดำเนินการในช่วงก่อนนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่ง สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้สอนเนื่องจากครูผู้สอนที่ได้กำหนดไว้ย้ายไปสอนที่โรงเรียนอื่น แต่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นคนปัจจุบันยังคงใช้แผนการสอนเดิมที่วางแผนไว้

2) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นนำแผนการสอนระยะยาวมาสร้างเป็นแผนการสอนระยะสั้นรายสัปดาห์

3) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นนำแผนการสอนระยะรายสัปดาห์เสนอต่อผู้บริหารโรงเรียนทุกสัปดาห์ เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบกำหนดการสอนและความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อการส่งแผนการสอน เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่มีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นและมีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้กับนักเรียน หรือต้องมีการพานักเรียนออกนอกบริเวณโรงเรียน ดังนั้นการส่งแผนการสอนจะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบกำหนดการสอนแล้วยังเป็นการขออนุญาตด้วย

4) ผู้บริหารโรงเรียนตรวจแผนการสอนและให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แก่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและยังได้มอบหมายให้ครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกันเข้าร่วมกิจกรรมในการพานักเรียนออกไปจัดการเรียนการสอนนอกบริเวณโรงเรียนด้วย ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...อาจารย์ใหญ่ก็จะตรวจแผนการสอน บางครั้งก็ให้คำแนะนำด้วย แล้วก็บอกด้วยว่าให้ใครไปด้วยในกรณีที่พานักเรียนออกไปที่บ้านวิทยากร”

5) ครูผู้สอนวิชา นำแผนการสอนที่ผ่านการตรวจจากผู้บริหารมาใช้สอนจริง ซึ่งในการสอนจริงนั้นต้องมีการปรับเปลี่ยน เนื่องจากปัญหาการมีกิจกรรมพิเศษอื่นๆ เข้ามาแทรก เช่น การฝึกซ้อมขบวนพาเหรดเพื่อแข่งกีฬา ผู้บริหารได้ให้ความสนใจซักถามปัญหาอยู่เสมอ มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เช่น ถ้าสอนไม่ทันตามแผนที่กำหนดไว้ จะแก้ปัญหาอย่างไร

6) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาที่นำมาบูรณาการ เข้าร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัยเพื่อปรึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการศึกษาที่ผ่านมา เพื่อนำมาปรับแนวการสอน และวางแผนการสอนในครั้งต่อไป ซึ่งพบว่า การสอนในรอบแรกอยู่ในภาคปลายโรงเรียนมีกิจกรรมมาก จึงทำให้การสอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้เพราะนักเรียนต้องไปร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นหรือกิจกรรมที่ต้องไปร่วมกับโรงเรียนอื่น นอกจากนี้ยังไม่มี การวางแผนการสอนบูรณาการร่วมกันอย่างจริงจังทำให้นักเรียนต้องทำงานมาก ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...ในเทอม 2 เป็นเทอมที่มีกิจกรรมเยอะมากก็เลยสอนไม่ได้ตามแผน โรงเรียนจะมีกิจกรรมเข้ามาตลอดเพราะโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมทั้งในระดับประถมและระดับมัธยม ทั้งที่มีอยู่ในโปรแกรมและนอกโปรแกรม...” ปัญหานี้ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ติดตามมาคือการสอนเพิ่มเติมในตอนเย็น หรือวันหยุด การสอนแบบรวบ หรือสอนอย่าง

เร่งรัดโดยสรุป นอกจากนี้ยังมอบให้นักเรียนไปทำมาเป็นการบ้าน ทำงานซ้ำซ้อนกันในวิชาต่าง ๆ จึงทำให้ต้องมีการปรับแผนการสอนโดยใช้การบูรณาการวิชาต่าง ๆ ตกลงกันเกี่ยวกับการวางแผนการสอนแบบบูรณาการ การวัดและการประเมินผลผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การทำโครงการ โดยวิชาต่าง ๆ เข้ามาร่วมด้วยทำให้จำนวนชิ้นงานที่นักเรียนต้องทำลดลงแต่เน้นคุณภาพมากขึ้น และอาจารย์วิชาต่าง ๆ มาร่วมกันประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาของตน นอกจากนี้ยังมีการย้ายหลักสูตรท้องถิ่นมาไว้ในภาคต้นซึ่งมีกิจกรรมน้อยลง และชุมชนมีงานประเพณีผูกแขนเรียกขวัญวันกินข้าวห่อ ซึ่งในหมู่บ้านจะมีการจัดงานประเพณีมีการเล่นแสดงศิลปะของกะเหรี่ยงด้านต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย การทอผ้า สาธิตการตีผึ้ง พิษสมุนไพร ร้องเพลงและรำกะเหรี่ยง ข้าวและพืชผักกะเหรี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องที่นักเรียนต้องเรียนในวิชาหลักสูตรท้องถิ่น และสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาที่ต้องการให้นักเรียนได้เข้าศึกษาในชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้กับนักเรียน

5.8 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5.8.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งสองรอบดังนี้

1) การนำหลักสูตรไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สอง คณะผู้วิจัยร่วมมือกับโรงเรียนวัดสมานกิจจัดประชุมผู้ปกครองและปฐมนิเทศนักเรียน เพื่อชี้แจงให้ทราบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเป็นวิทยากร ให้สัมภาษณ์นักเรียน ศึกษาดูงาน และร่วมแสดงความคิดเห็นในแฟ้มผลงาน และการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนในการเรียนวิชาเกษตรผสมผสานครบวงจร ซึ่งมีผู้ปกครองเข้าร่วมประชุมประมาณร้อยละ 70 ทั้งสองครั้ง

2) ผู้บริหารโรงเรียนได้แจ้งให้ที่ประชุมครูได้ทราบถึงความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น และได้ขอความร่วมมือจากคณะครูในโรงเรียนให้ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นจะได้รับความร่วมมือจากคณะครูในโรงเรียนเป็นอย่างดี ดังที่ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ผม (ครู ผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการ) และครูในโรงเรียนเห็นว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเรื่องของโรงเรียนไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง อาจารย์ใหญ่เองก็บอกตลอดว่ามีอะไรให้ช่วยกันปรึกษากัน” ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “พี่ๆ (ครูในโรงเรียน) ช่วยกันอยู่แล้ว ตั้งแต่เริ่มต้นก็ช่วยกันมาตลอดมีอะไรก็จะปรึกษากัน”

3) กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้รอบแรกคือการเชิญวิทยากรมาบรรยาย ทักษะศึกษานอกสถานที่ การศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราจากห้องสมุด การฝึกปฏิบัติจริง การรายงานหน้าชั้นเรียนและการทำแฟ้มผลงาน โดยเชิญผู้ปกครองและวิทยากรในชุมชนมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเตรียมพื้นที่ การหว่านข้าว การเกี่ยวข้าว

การทำกิจกรรมเหล่านี้ ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอน เช่น การเตรียมพื้นที่นา การขุดบ่อปลา การปลูกข้าว-ปลูกผัก การเกี่ยวข้าวและอื่นๆ โดยมีผู้บริหารโรงเรียน ครูในโรงเรียน คนในชุมชน และคณะผู้วิจัยเข้าร่วมด้วย

4) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการได้ให้นักเรียนนำปัญหาหรือข้อสงสัยในชั้นเรียนกลับไปถามผู้ปกครองหรือคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนและผู้ปกครองให้ความร่วมมือ และรู้สึกยินดีที่ได้ให้ความรู้แก่นักเรียน ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ให้นักเรียนไปหาความรู้เอง โดยให้เข้าไปในหมู่บ้านถามผู้ปกครองหรือคนที่รู้ผู้ปกครองและคนในชุมชนก็ยินดีต้อนรับนะ” การที่ครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นให้นักเรียนไปแสวงหาความรู้เองนั้นเนื่องจากคนในชุมชนหรือผู้ปกครองนักเรียนต่างมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกและการทำนาเป็นอย่างดี การที่ให้นักเรียนเข้าไปถามผู้ปกครองหรือคนในชุมชนจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริง

5) ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการได้พานักเรียนไปทัศนศึกษาที่สถานีทดลองข้าว จ.ราชบุรี เพื่อศึกษาดูงานเกี่ยวกับแปลงสาธิตเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ทำให้นักเรียนได้เห็นของจริงที่สมบูรณ์ตามหลักวิชาการ ในการพานักเรียนออกไปนอกบริเวณโรงเรียนครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียนก่อนทุกครั้งและก่อนที่จะพานักเรียนไปทัศนศึกษาที่แปลงสาธิตฯ ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ติดต่อสถานที่นั้นเพื่อขออนุญาตก่อน แล้วจึงทำหนังสือราชการตามไป

6) ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนสอนหลักสูตรท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นเช่น ร่วมกิจกรรมการเกี่ยวข้าว และในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่ง ข้าวที่ได้จากการทำนาในวิชาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นทางโรงเรียนได้ขายข้าวให้กับโครงการข้าวของโรงเรียน และโครงการข้าวได้ขายข้าวต่อให้กับโครงการอาหารกลางวัน ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “โรงเรียนเอาข้าวของหลักสูตรท้องถิ่นมาขายให้โครงการข้าว แล้วโครงการข้าวก็ขายข้าวให้กับโครงการอาหารกลางวันต่อ โครงการอาหารกลางวันก็ขายข้าวให้นักเรียน” โรงเรียนพยายามที่จะบริหารจัดการผลผลิตที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากว่าการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น จำเป็นที่ต้องใช้เงินทุนจึงต้องมีการบริหารผลผลิตที่ได้เพื่อจะได้นำเงินที่ได้มาลงทุนต่อไป

7) โรงเรียนวัดสมานกิจได้มีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก มีการบูรณาการระหว่างรายวิชาที่สอนโดยครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเท่านั้น โดยบูรณาการวิชาเกษตรผสมผสานครบวงจรกับวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นรายวิชาที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้สอนทั้งสิ้น ตัวอย่างของการบูรณาการกับวิชาภาษาไทยหลังจากที่ครูพานักเรียนกลับมาจากการไปศึกษาที่แปลงนา

ครูถามนักเรียนว่าไปมาแล้วนักเรียนเห็นอะไรบ้าง ให้นักเรียนช่วยกันแต่งกลอนสี่ ปรากฏว่านักเรียนช่วยกันแต่งกลอนสี่ได้ดังนี้

ในน้ำมีปลา	ในนามีดิน
บ่อปลาไม่มีหิน	นกบินไปมา

และหลังจากที่นักเรียนช่วยกันคัคน้ำเข้านาได้สำเร็จ ครูให้นักเรียนช่วยกันแต่งกลอนสี่เกี่ยวกับการคัคน้ำเข้านาดังนี้

ต้นไม้วร่มรื่น	สดชื่นงามตา
ลมเย็นพัดมา	น่านอนจริงหนอ
แสงแดดรำไร	เราไปยังทอ
ฝนตกไม่รอ	กันกระสอบทราย
ได้น้ำทำนา	เกี่ยวข้าวมาขาย
ได้เงินมากมาย	สุขใจจริงเอย

สำหรับการบูรณาการหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรกับวิชาภาษาอังกฤษ ครูได้สอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการทำนา การปลูกผัก และการเลี้ยงปลาให้แก่ นักเรียน นอกจากนั้นในวิชาคณิตศาสตร์ครูได้บูรณาการกับหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรโดยให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้ปกครองหรือคนในชุมชนที่ทราบว่ามีการใช้จ่ายอะไรบ้างในการทำนา แล้วให้นักเรียนนำมาคิดคำนวณค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการทำนา

ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สองครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้มีการวางแผนการสอนแบบบูรณาการร่วมกับครูผู้สอนวิชาอื่นๆ (ครูที่สอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยในส่วนของศิลปศึกษา) ในระดับชั้นเดียวกัน การบูรณาการมีมากขึ้นทั้งในระดับแนวราบและแนวตั้ง การบูรณาการในระดับแนวราบคือการบูรณาการระหว่างรายวิชาที่อยู่ในระดับชั้นเดียวกัน เช่น การเรียนการสอนในหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร เรื่องการเตรียมพื้นที่เพื่อใช้ในการทำนา ปลูกผักที่คันทนา และเลี้ยงปลา ได้บูรณาการกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในเรื่อง ดิน เรื่องพืช และเรื่องสัตว์ โดยในขณะที่เรียนเกี่ยวกับการเตรียมพื้นที่ ให้นักเรียนสังเกตลักษณะของดิน เพื่อที่แยกแยะให้ได้ว่าดินลักษณะอย่างไรที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก พืชประเภทใดที่เหมาะสมจะนำมาปลูกที่คันทนา และปลาที่นำมาปล่อยในบ่อปลานั้นเป็นสัตว์ประเภทใด มีกระดูกสันหลังหรือไม่มีกระดูกสันหลัง ในขณะเดียวกันการเรียนการสอนศิลปศึกษาในวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย ให้นักเรียนนำเศษวัสดุจากการทำนา เช่น ฟางข้าวมาทำสิ่งประดิษฐ์ สำหรับการบูรณาการในแนวตั้งคือการบูรณาการวิชาต่างๆ ในระดับชั้นอื่นๆ กับหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจร เช่น

ชั้นอนุบาล 1 ครูพานักเรียนไปดูนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำงานในนา แล้วกลับมาพูดหน้าชั้นว่าไปพบอะไรมาบ้างและให้วาดรูปประกอบ

ชั้นอนุบาล 2 ให้นักเรียนทำโครงการปลูกข้าวในกระป๋อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครูพานักเรียนไปดูแปลงนา แล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาหรือสิ่งที่นักเรียนไปเห็นมา แล้วช่วยกันสะกดคำ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ครูพานักเรียนไปดูแปลงนา แล้วใช้สภาพการณ์ในขณะที่ไปนามาตั้งคำถามโยงในเรื่องความปลอดภัย ฤดูกาล ดินที่ใช้ปลูก เป็นการบูรณาการกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ให้นักเรียนเก็บเศษฟางข้าวมาประดิษฐ์เศษวัสดุ เป็นการบูรณาการกับงานประดิษฐ์ ในช่วงของการเกี่ยวข้าว พานักเรียนไปดูคนในชุมชนมาช่วยเกี่ยวข้าว ชี้ให้นักเรียนเห็นถึงประเพณีการลงแขก การร่วมมือกันทำงาน เป็นการบูรณาการกับวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พานักเรียนไปดูในช่วงของการดำนา (ในช่วงของการซ่อมแซมข้าวบางส่วนที่ขาดหายไป) การเกี่ยวข้าว ให้นักเรียนมาอภิปรายกันในเรื่องของการทำนากับนาหว่าน การเลี้ยงปลาในน้ำนิ่งกับน้ำไหล (การเลี้ยงปลาในกระชัง) เป็นการบูรณาการกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พานักเรียนไปศึกษาที่แปลงนา แล้วให้นักเรียนอภิปรายกันว่า มีปัญหาอะไรบ้างในการเลี้ยงปลา และจะหาวิธีแก้ไขอย่างไร นอกจากนั้นนักเรียนยังได้เห็นหอยเชอรี่ในนา ครูให้นักเรียนช่วยกันคิดและอภิปรายถึงโทษและประโยชน์ของหอยเชอรี่

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นนักเรียนกลุ่มเป้าหมายของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร นอกเหนือจากกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้บูรณาการกับวิชาภาษาไทย โดยในช่วงเช้าให้นักเรียนไปเรียนที่แปลงนาถึงวิธีการซ่อมข้าว คือการปลูกข้าวเพิ่มเติมบางส่วนที่หว่านไว้ไม่ทั่วไม่มีข้าวขึ้นในบางแห่ง จึงต้องถอนต้นข้าวในส่วนที่ขึ้นหนาแน่นมากไป มาดำ (ปลูก) เพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป โดยคนในชุมชนมาช่วยสาธิตและสอนนักเรียน หลังจากกลับมาจากนาครูสอนนักเรียนถึงการแต่งกายพืชนานี 11 ซึ่งเป็นวิชาภาษาไทย ครูฝึกให้นักเรียนแต่งโดยให้นักเรียนใช้สถานการณ์ที่ไปนาตอนเช้ามาแต่งนักเรียนช่วยกันคิดและแต่งกายพืชนานี 11 บนกระดานดำ ได้ดังนี้

วันนี้เราไปนา	ไปดำนาเพื่อซ่อมข้าว
ช่วยกันทำตอนเช้า	ยายสอนเราให้ทำเป็น
เด็กเด็กก็สนใจ	เพื่อจะได้ทำให้เห็น
ทำจริงอย่าทำเล่น	ปลูกข้าวเป็นดีจริงเอย

หลังจากนั้นครูสอนให้นักเรียนแต่งกลอนหก แล้วให้นักเรียนฝึกแต่งกลอนหก โดยช่วยกันปรับจากกายพืชนานี 11 ที่แต่งไว้แล้วบนกระดานดำ ได้กลอนหกดังนี้

วันนี้ที่เราไปหา	ไปตำนานเพื่อซ่อมข้าว
ช่วยกันทำในตอนเช้า	ยายสอนเราให้ทำเป็น
พวกเด็กเด็กก็สนใจ	เพื่อจะได้ทำให้เห็น
ทำจริงอย่าทำเป็นเล่น	ปลูกข้าวเป็นดีจริงเอ๋ย

นอกจากนั้นครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้บูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นกับวิชาคณิตศาสตร์ โดยในช่วงของการเรียนการสอนเรื่อง “การมัดข้าว” อาจารย์ที่สอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำนามาก่อน ได้มาช่วยสอนวิธีการมัดข้าวโดยใช้เครื่อง และในขณะเดียวกันผู้รู้ในชุมชนท่านหนึ่งได้มาช่วยสอนวิธีการมัดข้าวโดยใช้กระดัง โดยสาธิตให้นักเรียนดู และให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ผู้รู้ในชุมชนได้สอนวิธีดวงข้าว โดยให้นักเรียนนำถั่วเปลือกที่ใช้สำหรับดวงข้าวขึ้นชั่งน้ำหนัก ปรากฏว่าถั่วดวงข้าวหนัก 2.8 กิโลกรัม หลังจากนั้นให้นักเรียนใช้กระบุงโกยข้าวแล้วเทลงถัง โดยผู้รู้ในชุมชนได้สอนเทคนิคการเทข้าวลงถังว่า “เวลาเทข้าวลงถังต้องไกรกให้สูงหน่อย เพื่อซี่มึงจะได้ปลิวออกไป และข้าวจะได้ไม่แน่นจนเกินไป” หลังจากเทข้าวเต็มถังแล้วใช้ไม้ปาดให้เรียบ แล้วนำขึ้นชั่งใหม่ ปรากฏว่าถั่วดวงข้าวที่ใส่ข้าวเต็มแล้วชั่งได้ 12.8 กิโลกรัม ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นถามนักเรียนว่า “ข้าว 1 ถังหนักกี่กิโลกรัม และมีวิธีการคิดอย่างไร” ซึ่งนักเรียนสามารถอธิบายได้ นี่คือตัวอย่างของการสอนแบบบูรณาการ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นนักเรียนที่เคยเรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกษตรผสมผสาน ครบวงจรในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก ดังนั้นครูมอบหมายให้นักเรียนใช้ประสบการณ์ที่เคยไปนามา ทำเป็นโมเดลแปลงนาโดยใช้หลักการวัด การแบ่งพื้นที่ ซึ่งเป็นการบูรณาการหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรกับวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับวิชาภาษาไทย ครูผู้สอนบูรณาการโดยให้นักเรียนเขียนเรียงความว่า ได้ความรู้อะไรบ้างจากที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรตอนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่าโรงเรียนวัดสมานกิจมีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการอย่างแท้จริง โดยใช้ประโยชน์จากหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรเป็นเนื้อหาที่จะนำไปบูรณาการกับรายวิชาต่างๆ ในระดับชั้นทุกชั้นในโรงเรียน

8) เมื่อสิ้นภาคการศึกษา ทั้งในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่งและรอบที่สอง โรงเรียนวัดสมานกิจได้จัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากการศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” และผลงานของนักเรียนระดับชั้นอื่นๆ ที่ได้นำกิจกรรมของหลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในระดับชั้นต่างๆ โดยมีหัวหน้าการศึกษาอำเภอเป็นประธานเปิดงาน และมีผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษาพิเศษฯ ผู้รู้ในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเดียวกันกับโรงเรียนวัดสมานกิจ ผู้บริหารและคณะครูโรงเรียน

วัดสมานกิจและคณะผู้วิจัย ได้มาร่วมงานในวันนั้น ซึ่งการจัดนิทรรศการในวันนั้น ผู้แทนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้มีโอกาสพูดถึงความรู้สึกที่ได้เรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจรให้ที่ประชุมฟัง ผู้ปกครอง ผู้รู้ในชุมชน ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียนที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน ได้แสดงความคิดเห็นต่อการจัดนิทรรศการของนักเรียน รวมทั้งความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งจะกล่าวถึงในภายหลัง

9) หลังจากสิ้นสุดการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก คณะผู้วิจัย ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการได้มีการพูดคุยถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผ่านมา และได้มีการวางแผนในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปีการศึกษาต่อไป กิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้พูดคุยกันคือเรื่องการทำนาว่า ควรจะปรับให้สอดคล้องกับฤดูกาลมากที่สุด และในประเด็นของการเกี่ยวข้าว นอกเหนือจากการเรียนรู้วิธีการเกี่ยวข้าวแล้ว ควรจะปรับให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงประเพณีการเกี่ยวข้าวแบบดั้งเดิมอีกด้วย ดังนั้นในการนำหลักสูตรไปใช้รอบที่สองจึงได้มีการปรับเปลี่ยนลำดับการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับฤดูกาล และนักเรียนได้เรียนรู้ประเพณีการลงแขก การเดินกำรำเคียว ซึ่งครูผู้สอนได้นำไปบูรณาการกับวิชานาฏศิลป์

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นพบว่า ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรก บางวันนักเรียนต้องกลับบ้านเย็นเนื่องจากต้องดูแลและรดน้ำผัก ทำให้ผู้ปกครองเป็นห่วง และในวันหยุดนักเรียนต้องมารดน้ำผักที่โรงเรียนและทำงานกลุ่ม เมื่อทำงานเสร็จแล้วมีนักเรียนบางคนไม่ยอมกลับบ้านและไปเที่ยวที่อื่นต่อ ปัญหานี้เกิดขึ้นในระยะแรกเท่านั้น ต่อมาครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ไปส่งนักเรียนที่บ้านและอธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจว่าทำไมนักเรียนต้องกลับบ้านเย็น ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “บางครั้งเด็กต้องกลับบ้านเย็นก็จะไปส่ง คือผู้ปกครองกลัวว่าเด็กๆ จะไปเที่ยวกันและไปทำในเรื่องที่ไม่ดี ก็จะบอกเขา (ผู้ปกครอง) ว่าทำไมเด็กต้องกลับบ้านเย็น” ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้พบกับผู้ปกครองทุกบ้านเพื่อชี้แจงในเรื่องการทำกิจกรรมของนักเรียนนอกเหนือจากเวลาเรียน พร้อมกันนั้นก็พยายามชักชวนให้ผู้ปกครองเข้าร่วมการประชุมผู้ปกครองทุกคน ในขณะเดียวกันครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจะกำชับนักเรียนให้กลับบ้านทันทีเมื่อทำงานเสร็จ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ได้ไปพบผู้ปกครองแล้วก็ชี้แจงให้ผู้ปกครองเข้าใจว่าเด็กต้องทำอะไร ทำไมต้องอยู่เย็น ทำไมวันหยุดต้องมาโรงเรียน” การที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไปพบผู้ปกครองที่บ้านและชี้แจงให้ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจ ทำให้ผู้ปกครองไม่ต้องเป็นห่วงนักเรียน และทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นระหว่างครูกับผู้ปกครอง

5.8.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โรงเรียนบ้านนาโคบนได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งสองรอบดังนี้

1) การนำหลักสูตรไปใช้ทั้งรอบที่หนึ่งและรอบที่สอง คณะผู้วิจัยร่วมกับโรงเรียนบ้านนาโคบจนจัดประชุมผู้ปกครองและปฐมนิเทศนักเรียนเพื่อชี้แจงให้ทราบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนต้องทำ รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ปกครองให้ความร่วมมือในการเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่นักเรียนเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน ความเป็นมาของหมู่บ้าน ฯลฯ การอนุญาตให้นักเรียนไปทัศนศึกษา เข้าศึกษาในหมู่บ้าน และเชิญเข้าร่วมชมผลงานนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน

2) ผู้บริหารโรงเรียนได้แจ้งให้ที่ประชุมครูได้ทราบถึงความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น และขอให้คณะครูได้ช่วยเหลือการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะครูในระดับชั้น และครูประจำชั้นที่ต้องช่วยควบคุมนักเรียนเวลาออกไปทัศนศึกษา หรือดูงานนอกสถานที่ รวมทั้งครูที่สอนวิชาที่นำมาบูรณาการ เช่น พืชสมุนไพร ภาษาไทย เป็นต้น

3) กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้มีขึ้นในรอบแรกและรอบที่สอง คือการเชิญวิทยากรมาบรรยาย ศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราจากห้องสมุด ฝึกปฏิบัติจริง รายงานหน้าชั้นเรียน และทำแฟ้มผลงาน ทัศนศึกษานอกสถานที่ การทำกิจกรรมกลุ่ม การให้นักเรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้จากคนในชุมชนโดยการจัดทำเป็นฐานต่างๆ ซึ่งมีวิทยากรประจำฐาน วิทยากรจะเป็นผู้รู้หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ เช่นการปลูกสร้างบ้านกะเหรี่ยง การทำการเกษตรผสมผสาน การตีผึ้ง สมุนไพร เป็นต้น วิทยากรซึ่งเป็นผู้นำเยาวชนได้มีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนบางอย่างเช่นการนำเกมส์ การร้องเพลงมาคั่นระหว่างการเรียนการสอนทำให้นักเรียนไม่รู้สึกเบื่อหน่าย โดยโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องการเตรียมอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน เตรียมสถานที่ที่บ้านวิทยากรรวมทั้งการร่วมเป็นวิทยากรในบางหัวข้อ เช่น สมุนไพร การรวมกลุ่มของคนในชุมชน ครูผู้สอน หลักสูตรท้องถิ่น ได้เน้นการเรียนรู้จากของจริง ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “จะให้เด็กได้เรียนรู้จากของจริง อย่างเรื่องสมุนไพร การทำเกษตรผสมผสานก็ไปดูที่บ้านวิทยากรเลย” การที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริงก็เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ และเมื่อเกิดปัญหาก็สามารถซักถามได้จากผู้ที่มีประสบการณ์ตรง และยังเป็นการฝึกทักษะของนักเรียนด้วยเช่นการจดบันทึก การตั้งคำถาม การพูดกล่าวขอบคุณ และมารยาทสังคม ฯลฯ อย่างไรก็ตามบางครั้งที่บ้านวิทยากรก็ยังมีข้อมูลไม่เพียงพอดังนั้นครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการยังได้ให้นักเรียนเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อดูพืชสมุนไพรที่นอกเหนือจากที่บ้านของวิทยากร ซึ่งคนในชุมชนได้ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี การที่ให้นักเรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้จากในหมู่บ้าน ทำให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนและทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

4) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายนอกโรงเรียนครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ดำเนินการขออนุญาตพานักเรียนออกนอกบริเวณโรงเรียนอย่างถูกต้องตามขั้นตอน เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการแจ้งให้ผู้บริหารได้รับทราบด้วย

เพราะการพานักเรียนออกไปนอกบริเวณโรงเรียน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบมาให้ดูแลนักเรียน

5) เมื่อปลายภาคเรียนในการนำวิชาหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ทั้งสองรอบ โรงเรียนบ้านนาโคบได้จัดให้มีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในภาคการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้ผู้ปกครองได้เห็นว่านักเรียนได้ทำอะไร มีผลงานอะไรบ้าง และแสดงความคิดเห็นต่อผลการเรียนการสอน

6) คณะผู้วิจัยประชุมกับผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนวิชาที่นำมาบูรณาการเพื่อปรับแผนการสอนในทุกด้านเพื่อแก้ไขปัญหาและเป็นการวางแผนสำหรับการสอนในรุ่นต่อไป เช่น มีการปรับกิจกรรมจำนวนฐานความรู้ในชุมชน ให้มีความเหมาะสมในเรื่องของชิ้นงานของนักเรียนนั้นให้ทำเป็นกลุ่มมากขึ้น มีการกำหนดจำนวนชิ้นงานชิ้นต่ำ มีการกระตุ้นให้นักเรียนฝึกนิสัยปฏิบัติงานให้ดีที่สุด ฝึกการแบ่งเวลาให้กับวิชาที่เรียนอย่างทั่วถึง เป็นต้น

5.9 การวัดและการประเมินผลการเรียน

การบริหารจัดการเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลการเรียนของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” และหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” ในรอบที่หนึ่ง ดำเนินการดังนี้

5.9.1 คณะผู้วิจัยร่วมประชุมกับครูผู้สอนเพื่อวางแผนการวัดและการประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยกำหนดว่าการวัดและการประเมินผลการเรียนของนักเรียนนั้น ให้ใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริงโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และประเมินทั้งด้านพุทธิพิสัยโดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ด้านทักษะพิสัยโดยพิจารณาจากการทำงานปฏิบัติของนักเรียนซึ่งได้ลงมือปฏิบัติจริง และด้านจิตพิสัยโดยพิจารณาจากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เจตคติต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนการสอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน พิจารณาจาก 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นผลที่ได้จากการใช้แบบสอบวัดความรู้เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานครบวงจร ซึ่งมีการวัดก่อนเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้เบื้องต้นของนักเรียน มีการวัดหลังเรียนเพื่อตรวจสอบองค์ความรู้ที่นักเรียนได้รับโดยสรุปทั้งรายวิชา (Summative Evaluation) และตรวจสอบความรู้ที่เพิ่มขึ้นหลังจากได้เรียนหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว ส่วนที่สองเป็นผลที่ได้จากการประเมินชิ้นงานที่นักเรียนปฏิบัติระหว่างเรียน โดยแบบประเมินแต่ละชิ้นมีเกณฑ์การประเมินกำกับอย่างชัดเจน เกณฑ์การประเมินแต่ละชิ้นนั้นคณะผู้วิจัยและครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกันพัฒนา การประเมิน ในส่วนที่สองนี้เป็นการประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนของนักเรียน (Formative Evaluation) ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนนั้นคิดจากผลรวมของคะแนนที่ได้จากการใช้แบบสอบหลังเรียนคิดเป็น

ร้อยละ 40 และคะแนนที่ได้จากการประเมินชิ้นงานคิดเป็นร้อยละ 60 ซึ่ง ขั้นตอนการสร้างแบบสอบและแบบประเมินได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3

2) ทักษะที่พึงประสงค์ พิจารณาถึงทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะการแสวงหาความรู้ ซึ่งประเมินโดยการสังเกต และมีแบบประเมินพร้อมเกณฑ์การประเมิน ซึ่งรายละเอียดการสร้างแบบประเมินกล่าวไว้ในบทที่ 3 สำหรับแบบประเมินพร้อมเกณฑ์การประเมิน แสดงไว้ในภาคผนวก

3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ พิจารณาจากความรับผิดชอบ ความกล้าแสดงออก ความมีนิสัยรักการทำงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประเมินโดยการสังเกต และมีแบบประเมินพร้อมเกณฑ์การประเมิน ซึ่งรายละเอียดการสร้างแบบประเมินกล่าวไว้ในบทที่ 3 สำหรับแบบประเมินพร้อมเกณฑ์การประเมิน แสดงไว้ในภาคผนวก

4) เจตคติต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประเมินโดยใช้แบบวัดเจตคติต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งรายละเอียดการสร้างแบบวัดเจตคติกล่าวไว้ในบทที่ 3 สำหรับแบบวัดเจตคติแสดงไว้ในภาคผนวก

5) ความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนการสอน ผลงานของตนเอง และความประทับใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอน รวบรวมโดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเรียนการสอน ใช้การสนทนากลุ่ม ใช้เทคนิคการฉายภาพโดยให้นักเรียนบรรยายความประทับใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอนที่ปรากฏในภาพถ่ายที่นักเรียนเลือก

5.9.2 คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกันสร้างเครื่องมือดังกล่าวแล้ว ข้างต้น และนำไปหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ซึ่งรายละเอียดของการสร้างและการหาประสิทธิภาพเครื่องมือ ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3

5.9.3 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ประเมินนักเรียนระหว่างที่ทำการสอน โดยการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนลงในแบบประเมิน และครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ให้นักเรียนนำแฟ้มผลงานของตนเองกลับไปให้ผู้ปกครองที่บ้านได้ประเมินด้วย ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “จะสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ดูการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทักษะและคุณลักษณะ แล้วก็บันทึกลงในแบบประเมินและได้ให้นักเรียนเอางานกลับบ้านไปให้ผู้ปกครองดูด้วย”

การบริหารจัดการเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลการเรียนของนักเรียนในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ครูผู้สอนหลักสูตรได้ดำเนินการเช่นเดียวกับการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่ง เพียงแต่มีการปรับปรุงจำนวนชิ้นงานให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” ปรับจำนวนชิ้นงานจาก 16 ชิ้น เป็น 17 ชิ้น และหลักสูตร “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” ปรับจำนวนชิ้นงานจาก 22 ชิ้นเป็น 14 ชิ้น

ปัญหาในการวัดและประเมินผลนักเรียนในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่ง ของโรงเรียนวัดสมานกิจพบว่า ชิ้นงานที่ให้นักเรียนทำนั้นเป็นงานเขียนซึ่งนักเรียนยังไม่มี ทักษะในการอ่านและเขียนสรุปความ ทำให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นต้องใช้เวลาในการอธิบาย และตรวจงานนักเรียนเป็นเวลานาน และนักเรียนทำงานไม่ทันเนื่องจากยังไม่คุ้นเคยกับ การศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราต่างๆ นอกจากนี้ครูผู้สอนไม่ได้แจ้งให้ผู้ปกครองทราบ เรื่องประเมินแฟ้มผลงานนักเรียน ทำให้ผู้ปกครองไม่เข้าใจเรื่องการประเมินผลงานนักเรียน ดังที่ ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ไม่ได้บอกผู้ปกครองก่อนว่าจะให้ประเมิน ผลงานนักเรียน ผู้ปกครองก็เลยไม่เข้าใจว่าทำไมต้องให้ประเมิน” การให้ผู้ปกครองประเมินโดย ไม่ได้บอกวัตถุประสงค์ของการประเมิน ทำให้ผู้ปกครองไม่เข้าใจว่าทำไมต้องประเมิน ประเมิน อย่างไร แต่เมื่อครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้อธิบายให้ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการศิษย์ลูกและ เป็นผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้เข้าใจว่าทำไมต้องประเมิน และประเมิน อย่างไร ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนผู้ปกครองที่ไม่ได้มาร่วมงานในวันนั้นบางคนไม่เข้าใจ แต่บางคนคิดว่าครูให้ทำอะไรก็ทำไป ซึ่งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและคณะผู้วิจัยได้อธิบาย ให้ผู้ปกครองที่ไม่ได้มาร่วมงานศิษย์ลูกได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการประเมินและวิธีการประเมิน

ปัญหาในการวัดและประเมินผลนักเรียนในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่ง ของโรงเรียนบ้านนาโคบพบว่านักเรียนไม่สามารถทำงานได้ตามกำหนด เนื่องจากครูผู้สอน วิชาหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการ ไม่ได้มีการตกลงกันอย่างชัดเจน เกี่ยวกับจำนวนชิ้นงาน การให้คะแนน และการจัดเก็บชิ้นงานทำให้มีการส่งงานซ้ำซ้อนเพื่อเก็บ ผลงานไว้สำหรับวิชาของตนเอง ส่งผลให้นักเรียนต้องทำงานส่งอาจารย์ในแต่ละวิชาจำนวนมาก จึงทำงานไม่ทันประกอบกับมีกิจกรรมมากในช่วงเย็นนักเรียนบางคนต้องซ้อมกีฬาและด้วย สภาพความเป็นอยู่ที่นักเรียนต้องช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน บางคนบ้านอยู่ไกลต้องใช้เวลาใน การเดินทางทำให้ไม่มีเวลาในการทำการบ้านของตนเอง นอกจากนั้นก่อนการจัดการเรียน การสอนครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นไม่ได้แจ้งให้นักเรียนรู้ว่าครูจะประเมินชิ้นงานในด้านใด ทำให้ งานที่นักเรียนทำมานั้นไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ครูต้องการ และนักเรียนส่งงานใกล้ปิดภาคเรียน มากทำให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นตรวจงานไม่ทัน จึงทำให้ผู้ปกครองนักเรียนไม่สามารถ ประเมินแฟ้มผลงานนักเรียนได้

สำหรับการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง โรงเรียนวัดสมานกิจไม่มีปัญหาในเรื่องของ ความไม่เข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับการประเมินแฟ้มผลงานนักเรียน เนื่องจากครูได้ชี้แจงให้ ผู้ปกครองทราบก่อนที่จะให้ประเมินแฟ้มผลงาน ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคบได้แก้ไขปัญหาคือ เกิดขึ้นในภาคเรียนที่หนึ่งในประเด็นของการทำงานไม่ทันของนักเรียน โดยคณะผู้วิจัยได้ ร่วมกับคณะครูผู้สอนพิจารณาชิ้นงานว่าควรอยู่ในรายวิชาใดบ้าง และประเมินชิ้นงานโดย แยกตามรายวิชาแต่ยึดครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลัก แล้วแบ่งคะแนนกันโดยแต่ละคน เน้นการให้คะแนนในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ และสำหรับการสอนในภาคต้น 2545 ในวัน ประมุขนิเทศนักเรียน ครูทุกคนที่ร่วมสอนบูรณาการวิชาหลักสูตรท้องถิ่นจะเข้าพบนักเรียน

พร้อมกันเพื่อชี้แจงให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องการสั่งงาน การให้คะแนนชิ้นงาน และ เน้นให้เด็กมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบในการทำงาน

6. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร

ระยะแรก

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการปฏิบัติการโดยครูผู้สอนเป็นหลักใหญ่ คณะผู้วิจัย ทำหน้าที่ติดตาม นิเทศ ให้ข้อเสนอแนะ กระตุ้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และทำหน้าที่ สนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น สนับสนุนอุปกรณ์ เอกสารความรู้ แนะนำช่องทางการหาแหล่ง ทรัพยากร ฯลฯ ในบางครั้งคณะผู้วิจัยก็เข้าร่วมสอนเป็นทีมกับครูผู้สอนในชั้นเรียน การสังเกต อย่างมีส่วนร่วมนี้ก่อให้เกิดผลดีคือ ครูได้เห็นวิธีการนำนวัตกรรมทางการศึกษา เช่น การสอน แบบสตอรี่ไลน์ การใช้แผนผังความคิด การเรียนแบบร่วมมือ การประเมินผลตามสภาพจริง ฯลฯ มาใช้ในบริบทของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้การสอนครั้งต่อไปครูผู้สอนวิชาหลักสูตร ท้องถิ่นสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้อย่างคล่องแคล่วมั่นใจและมีการปรับปรุงให้เหมาะสม มากยิ่งขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน รวมทั้งได้แสดงความคิดต่อเนื่องไปอีกว่าถ้าคณะผู้วิจัยออกจาก พื้นที่ไปแล้วครูผู้สอนจะจัดการสอนเป็นทีมเช่นนี้กับครูที่สอนวิชาอื่นๆ และมีการนำไปขยายผลสู่ ครูท่านอื่นๆ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นท่านหนึ่งกล่าวกับคณะผู้วิจัยว่า

ไปต่อไปถ้าจบโครงการแล้ว หนูจะสอนเป็นทีมร่วมกับอาจารย์รัตนา เขาสอนวิชา พืชสมุนไพรอยู่ ตอนนี้ได้รู้จักวิธีประเมินชิ้นงานได้ชัดเจนมากขึ้น แต่ก่อนไม่ได้มี การกำหนดเกณฑ์การประเมิน แต่ตอนนี้มีการบอกเกณฑ์ให้เด็กรู้ล่วงหน้า การให้ คะแนนเด็กจะเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นยังได้อธิบายให้เพื่อนครูที่สอน ในระดับเดียวกันฟังว่าทำไมนักเรียนได้ 5 4 3 2 1 และ 0 มีเกณฑ์อย่างไร

และครูที่สอนวิชาอื่นๆ ที่นำมาบูรณาการกล่าวว่า “ได้นำวิธีการกำหนดเกณฑ์การประเมินไปใช้ ในวิชาที่สอน แต่ยังไม่ได้อธิบายเด็กล่วงหน้า” นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้ติดตามผลการเรียนของ นักเรียนโดยพิจารณาจาก ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ซึ่งประกอบด้วยคะแนนที่ได้จากแบบสอบ และคะแนนที่ได้จากการประเมินชิ้นงาน ทักษะที่พึงประสงค์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านการแสวงหาความรู้ และด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความกล้าแสดงออก ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีนิสัยรักการทำงาน และด้านความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งการประเมินชิ้นงานแต่ละชิ้น ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์แต่ละด้าน โดยมีเกณฑ์การประเมินอย่างชัดเจน และความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียน การสอน ซึ่งการประเมินชิ้นงานแต่ละชิ้นนั้น ผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นนิสิตปริญญาโทสาขาวิจัยและ ประเมินผลการศึกษาร่วมมือกับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ตรวจสอบผลงานและบันทึกการส่งงาน ของนักเรียน จากวิธีการดังกล่าวช่วยให้ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้เรียนรู้แนวทางการประเมิน และสามารถสร้างเกณฑ์ขึ้นเองได้ สำหรับการนิเทศจากอาจารย์ใหญ่นั้นส่วนใหญ่จะมีลักษณะ แบบไม่เป็นทางการคือใช้การสนทนาซักถาม รับรู้และสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ตามสายงาน เช่นการอนุญาตพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ช่วยเหลือจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอน มาให้ช่วยประสานงานการจัดทัศนศึกษา และให้การสนับสนุนให้ครูผู้สอนได้แสดงผลงานในงาน วันประถมศึกษาเป็นต้น สำหรับการนิเทศโดยศึกษานิเทศก์นั้นมีการนิเทศโดยตรงเพียงครั้งเดียว เนื่องจากศึกษานิเทศก์มีภาระงานอื่นค่อนข้างมาก ดังนั้นการนิเทศติดตามจึงต้องพึ่งการนิเทศ ภายในโดยผู้บริหารและคณะผู้วิจัย หรือในกรณีที่คณะผู้วิจัยเสร็จสิ้นโครงการแล้วควรมีการ นิเทศโดยเพื่อนครูในโรงเรียนที่ร่วมทีมทำงาน ซึ่งครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานต่อไปกับคณะผู้วิจัยว่าตนวางแผนจะร่วมทีมกับครูท่านใด โดยสามารถวิเคราะห์ จุดเด่นจุดด้อยของตนเองและจุดที่ครูร่วมทีมจะช่วยเสริมให้แข็งแกร่งได้ ดังที่ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นกล่าวว่า “ต่อไปหนูจะสอนเป็นทีมกับอาจารย์รัตนา เขาเป็นคนใจเย็น หนูเองเป็นคนค่อนข้างเครียดนักเรียนเลยกลัว ถ้ามาสอนเป็นทีมด้วยกัน ความรู้สึกของนักเรียนจะดีขึ้น” คณะผู้วิจัย มีข้อสังเกตว่าถ้ามีการติดตามอย่างสม่ำเสมอจากทีมงานคณะผู้วิจัย หรือผู้บริหารมีการร่วม ให้ความรู้และการรับรู้ผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่องจะช่วยกระตุ้นให้ครูผู้สอน พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเห็นได้ชัดเจน นอกจากนั้นหลังจากที่ได้นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ แล้วหนึ่งภาคการศึกษา คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มกับบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มของ ผู้รู้ในชุมชนที่มาทำหน้าที่เป็นวิทยากร ผู้นำชุมชน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มของผู้ปกครองนักเรียน และกลุ่มของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนทั้งโรงเรียนสำหรับโรงเรียน วัดสมานกิจ และครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทุกคนสำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบน และศึกษานิเทศก์อำเภอ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาใช้ปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติ แนวทาง การปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นวิทยากรว่ามีปัญหา แนวทางการแก้ไข และ ควรมีการปรับปรุงอย่างไรบ้าง

7. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการแก้ไขปรับปรุง

ในช่วงก่อนเปิดภาคเรียนในปีการศึกษาต่อไปคณะผู้วิจัยและคณะครูได้จัดให้มีการประชุมปฏิบัติการร่วมกันเพื่อพิจารณาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขแล้วร่วมกัน จัดแผนปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรมตลอดภาคการศึกษาในปีการศึกษาหน้า โดยกำหนดเป็น กิจกรรมหัวข้อสาระ ระยะเวลาการเตรียมการ การดำเนินการ ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง เป็นการประสานแผนให้เกิดการบูรณาการรายวิชาต่างๆ อย่างชัดเจน ซึ่งรายละเอียดของการปรับปรุงแก้ไขได้แสดงไว้ในบทที่ 3 และหลักสูตรฉบับปรับปรุงแสดงไว้ในบทที่ 4 หลังจากที่ได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้วหนึ่งภาคการศึกษา และได้มีการระดมความคิดของ ผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง วิทยากร ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน ช่วยทำให้คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนมองเห็นภาพรวมทั้งระบบ เห็นประเด็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

8. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการนำหลักสูตรที่ปรับแล้วไปใช้

การนำหลักสูตรท้องถิ่นที่ปรับปรุงแล้วไปใช้ในรอบที่สอง เป็นการนำหลักสูตรไปใช้ใน ช่วงภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่แตกต่างจากในรอบหนึ่งที่ได้สอนไปใน ภาคปลาย ปีการศึกษา 2544 โดยได้นำหลักสูตรท้องถิ่นที่มีการปรับปรุงทั้งในด้านสาระเนื้อหา และวิธีการ ให้มีความกระชับเหมาะสมมากขึ้น มีการจัดทำแผนปฏิบัติการให้ครูผู้สอนในระดับชั้น เดียวกันหรือครูที่สอนวิชาที่มาบูรณาการได้ทราบดังได้กล่าวถึงประเด็นการปรับปรุงต่าง ๆ มาแล้วในข้างต้น

จากการที่มีการประชุมปฏิบัติการร่วมกันระหว่างคณะครูก่อนเปิดภาคเรียนและร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไขทำให้มีการบูรณาการรายวิชาต่างๆ สอดคล้องกันมากขึ้น สำหรับการสอนโดยวิทยากรชุมชนในรอบสองนี้ มีการปรับโดยครูผู้สอนให้แนวทางชัดเจนขึ้น มีหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย มีการถามนำ การสรุปประเด็น มีการจัดทำอุปกรณ์เพิ่มเติมให้เห็น ชัดเจนขึ้น จัดกระดานไวท์บอร์ดสำหรับเขียนประกอบการบรรยาย จัดทีมวิทยากรเกี่ยวข้าวสอน นักเรียนเป็นกลุ่มเล็กอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง วิทยากรบางคนปรับปรุงการแต่งกายให้น่าสนใจ โดยกล่าวว่า “อาชีพเกษตรกรนักเรียนไม่สนใจเพราะเครื่องแบบไม่เท่ ต้องแต่งตัวให้เท่หน่อย เด็กจะได้สนใจ” ซึ่งในวันที่มีการเกี่ยวข้าวนั้นครูผู้สอนได้บูรณาการกับวิชานาฏศิลป์ในกลุ่มวิชา สร้างเสริมลักษณะนิสัย และวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยรื้อฟื้นประเพณีการลงแขก ซึ่งชาวบ้านมาช่วยกันเกี่ยวข้าวของเพื่อนบ้าน และมีการร้องรำทำเพลง ซึ่งเป็นที่มาของ *การเดินกำรำเคียว* ดังนั้นในวันนั้นนักเรียนได้มีการแสดงการเดินกำรำเคียวก่อนที่จะมี การเกี่ยวข้าว จากการเตรียมวิทยากรในรอบสองนี้มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการพัฒนาเทคนิคการ สอนที่ดีขึ้นของวิทยากร และการประสานระหว่างครูผู้สอนและวิทยากรได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ ชัดเจน เพราะทั้งสองฝ่ายรับบทบาทของตนเองมากขึ้นว่าอีกฝ่ายจะพูดอะไร ตนจะเข้าช่วยเสริม ประเด็นใด และวิทยากรมีการซักซ้อมปรับเปลี่ยนกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเป็น ระบบมากขึ้น

9. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร ในระยะที่สอง

การดำเนินการในขั้นนี้จะนำไปในลักษณะเดียวกันกับกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้วในข้อ 6 คือการติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะที่แรก อย่างไรก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่าแม้ว่า การแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ทำให้งานดีขึ้นกว่าเดิม แต่บางครั้งการแก้ปัญหานี้เมื่อนำไปใช้อาจ ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาซึ่งจะต้องมีการปรับแก้ไขต่อไป และในการเชิญผู้รู้ในชุมชนมาเป็น วิทยากรนั้น ครูผู้สอนควรจะประสานงานกับวิทยากรให้ชัดเจน และควรจะทราบล่วงหน้าด้วยว่า วิทยากรจะสาธิตเกี่ยวกับเรื่องอะไร ซึ่งในบางครั้งวิทยากรใช้ความรู้สึกลงตัวของตนเองเป็นเกณฑ์ ในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งกิจกรรมบางอย่างอาจไม่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน เช่น “กิจกรรมการตอนหมู” ด้วยความหวังดีของวิทยากร ต้องการให้นักเรียนได้เห็นการปฏิบัติ

จริง จึงหาวิธีจัดการตอนหมู่ด้วยการใช้ใบมีดโกนกรีดลูกอ้นทะลุหมดๆ โดยไม่มีการวางยาสลบ ซึ่งกิจกรรมนี้อาจจะเหมาะสมสำหรับนักศึกษาที่โตแล้ว แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งการหาวิธีจัดการนี้ครูผู้สอนไม่ทราบมาก่อน นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนเวลาสอนเช่นเดิมในรอบแรกสอนเทอมปลาย ต่อมาในรอบสองเปลี่ยนมาสอนเทอมต้น สภาพความพร้อมของนักเรียนจะแตกต่างกันเนื่องจากนักเรียนเพิ่งเปิดเทอมและเปลี่ยนจากระดับประถมมาเป็นระดับมัธยมยังมีปัญหาการปรับตัวของนักเรียนและครู หรือนักเรียนแต่ละรุ่นมีความพร้อม ความสามารถที่ต่างกัน ดังจะเห็นได้ว่านักเรียนโรงเรียนวัดสมานกิจรุ่นที่นำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สองนั้น จะมีความสามารถโดยเฉลี่ยต่ำกว่ารุ่นที่นำหลักสูตรไปใช้ในรอบแรกนักเรียนส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงออก และมีนักเรียนที่เป็นเด็กพิเศษที่เรียนช้ามาเรียนร่วม 2 คน แต่เนื่องจากครูผู้สอนมีประสบการณ์การสอนหลักสูตรนี้มาแล้วหนึ่งภาคการศึกษา ครูผู้สอนสามารถปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนได้สรุปได้ว่าการนำหลักสูตรไปใช้นั้น ครูผู้สอนต้องตระหนักถึงสภาพของเด็กนักเรียนที่แตกต่างไปไม่เหมือนกันในแต่ละปี การใช้กิจกรรมที่ได้ผลในปีหนึ่งอาจจะไม่ได้ผลเหมือนเดิม ดังนั้นแผนการสอนที่วางไว้จึงต้องมีการยืดหยุ่นไม่ตายตัวจนเกินไป

10. การบริหารจัดการในขั้นตอนของการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในขั้นนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับการดำเนินการในขั้นตอนที่ 7 คือการประชุมกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปที่สมควรนำมาปรับปรุงแก้ไขดำเนินการแก้ไขปรับปรุง และนำไปใช้ในครั้งต่อไปอย่างต่อเนื่อง มีการนำผลสรุปมาจัดทำรายงานผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน จะเห็นได้ว่าขั้นตอนที่ 7 - 10 นี้จะเป็นวงจรที่หมุนไปเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง

ข้อสังเกตในขั้นปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรนี้ การปฏิบัติที่เป็นหัวใจสำคัญคือการจดบันทึกเหตุการณ์และการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนในแต่ละครั้งเป็นสิ่งที่ช่วยให้คณะผู้วิจัยและครูผู้สอนสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไปได้มาก เนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการจดบันทึกข้อคิดที่ได้แต่ละครั้งที่ทำการสังเกตการสอน ทำให้การปรับปรุงครั้งต่อไปมีความรอบคอบ ได้บทเรียนที่ดี และเทคนิควิธีใหม่ๆ ตลอดจนตัวอย่างจากวิทยากรแต่ละคนที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ต่อไป

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือถ้าผู้บริหาร มีวิสัยทัศน์ มีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจัง มีการจัดสรรเวลาให้ความสนใจอย่างต่อเนื่อง ทราบความเคลื่อนไหวของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกระยะ ให้ความสำคัญ สนับสนุนให้อำนาจการตัดสินใจแก่ครูผู้สอนและทีมงาน และถ้าผู้บริหารและครูสามารถเข้ากับชุมชนได้ โรงเรียนได้รับความเชื่อถือจากชุมชน ก็จะได้รับความช่วยเหลือในด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจ กำลังสติปัญญา ดังนั้นการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ให้ชุมชนได้รับทราบกิจกรรม เช่นการจัดนิทรรศการผลงานของนักเรียน และการสรุปรวบรวมผลงานจัดทำเป็นรายงานความเคลื่อนไหวของโรงเรียนจึงเป็น

สิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้ชุมชนได้เห็นผลงานและให้ความร่วมมือซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษา
สัมฤทธิ์ผลสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาต่อไป

ปัจจัยและเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

ผลการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” ไปปรับใช้ใน
ต่างบริบท คณะผู้วิจัยนำเสนอใน 2 ประเด็น คือ การปรับปรุงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่น และปัจจัยและ/หรือเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

1. การปรับปรุงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในต่างบริบท
ต่างเนื้อหา และต่างระดับการศึกษา คือโรงเรียนวัดสมานกิจ ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนท่ากระทุ่มเป็น
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียน
มีปัญหาเรื่องการไม่ได้อยู่กับบิดามารดา ชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด แต่สภาพเศรษฐกิจ
โดยรวมอยู่ในสภาพที่ดีกว่าชุมชนนาโค ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนซึ่งตั้งอยู่ใน
ชุมชนนาโค เป็นโรงเรียนขยายโอกาสขนาดกลาง เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ 3 ชุมชนมีปัญหาเรื่องความยากจน นักเรียนหลายคนทั้งหญิงและชายเป็นนักมวย
เพื่อหารายได้เพิ่มเติม แต่ผู้นำมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของ
ชุมชน คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในบริบทของโรงเรียนและชุมชนทั้งสองบริบทดังกล่าวแล้ว
ข้างต้น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม ซึ่งประกอบด้วย 10
ขั้นตอนนั้นสามารถนำไปใช้ได้ เพียงแต่ปรับปรุงแผนภาพแสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่นดังนี้

1.1 ขั้นตอนของการเตรียมบุคลากร การจัดเตรียมบุคลากรหรือการมอบหมาย
ผู้รับผิดชอบการสอนหลักสูตรท้องถิ่นควรดำเนินการตั้งแต่ต้น เนื่องจากผู้รับผิดชอบการสอน
หลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นเพื่อการสื่อความหมายให้
ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ขั้นตอนของการเตรียมบุคลากรที่ปรากฏในแผนภาพแสดงกระบวนการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่น ควรเคลื่อนไปอยู่ในขั้นตอนเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังปรากฏ
ในภาพที่ 40

1.2 เพิ่มลูกศรในแผนภาพแสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ใน
ภาพเดิมไม่มีลูกศรแสดงการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล
พื้นฐาน เนื่องจากในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมนั้น ชุมชนและ
โรงเรียนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การดำริที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม เพียงแต่
มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นว่าต้องการหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมหรือไม่
ซึ่งจุดเริ่มต้นของหลักสูตรการเลี้ยงโคนมนั้นเริ่มมาจากคณะผู้วิจัย แต่กระบวนการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนนั้น ชุมชนและโรงเรียนควร

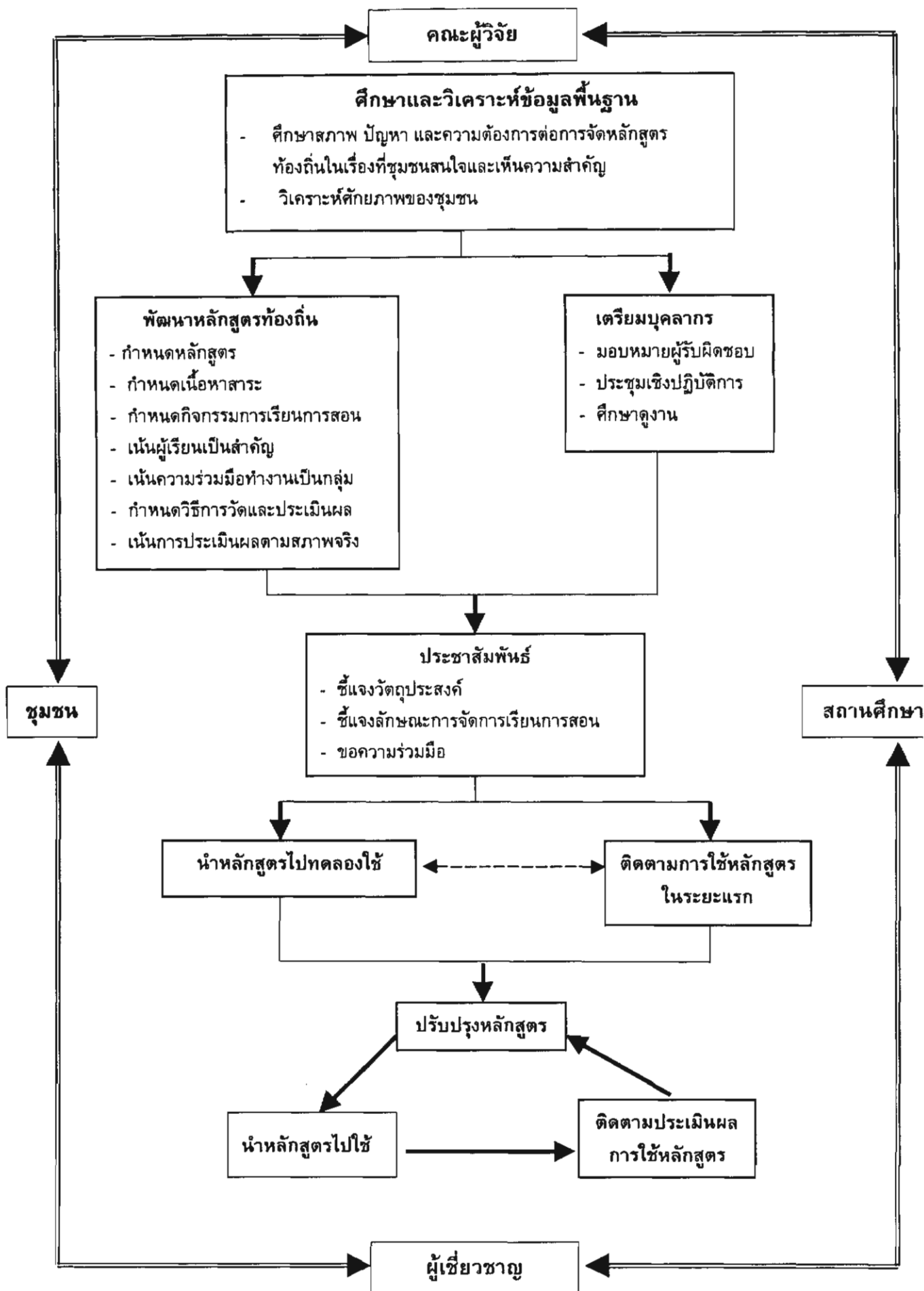
มีบทบาทในการร่วมคิดตั้งแต่ต้น ดังจะเห็นได้จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เกษตรผสมผสานครบวงจร และ หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคชุมชน และโรงเรียนมีส่วนร่วมตั้งแต่การพิจารณาสภาพความพร้อมของท้องถิ่น ความต้องการของ ชุมชน รวมทั้งการกำหนดชื่อหลักสูตร ดังนั้นจึงต้องเพิ่มลูกศรแสดงการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียนในขั้นตอนของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

1.3 ปรับภาษาในขั้นตอนของการประชุมผู้ปกครอง การประชุมผู้ปกครองนั้นเป็น ลักษณะหนึ่งของการประชาสัมพันธ์หลักสูตร ซึ่งการประชาสัมพันธ์หลักสูตรอาจจะดำเนินการ ได้หลายรูปแบบ ถ้าใช้คำว่าการประชุมผู้ปกครองจะแคบเกินไป ดังนั้นขั้นตอนของ **การประชุม ผู้ปกครอง**จึงเปลี่ยนเป็น**การประชาสัมพันธ์หลักสูตร**

จากการปรับเปลี่ยนแผนภูมิดังกล่าวแล้วข้างต้น กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังภาพที่ 40

2. ปัจจัยและเงื่อนไขการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

คณะผู้วิจัยได้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปปรับใช้ใน ต่างบริบท โดยนำกระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้ในโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชน ทำกระทุ่ม กับโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค ซึ่งโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็กเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น นักเรียนมีปัญหาครอบครัวแตกแยกเพราะบิดาหรือ มารดาหรือทั้งสองคนถูกจับเพราะขายยาเสพติด คนในชุมชนทำกระทุ่มซึ่งอยู่ในเขตบริการของ โรงเรียนวัดสมานกิจส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเช่น ทำนา ทำสวนผัก ทำสวนผลไม้ มีฐานะ ปานกลางและมองเห็นคุณค่าของการศึกษา สนับสนุนให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อหลังจาก จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ โรงเรียนก็จะให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี และในขณะ เดียวกันชุมชนก็ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัด ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคบน เป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 บุคลากรของโรงเรียน ส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น ดังนั้นบุคลากรในโรงเรียนนี้จะมีการโยกย้ายอยู่เป็นประจำ คนในชุมชนนาโคซึ่งอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนบ้านนาโคบนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทำไร่และ เช่าพื้นที่ทำไร่สับปะรดและไร่อ้อย เศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในขั้นค่อนข้างยากจน ชุมชนนาโค มีปัญหาหลักคือเรื่องขาดแคลนน้ำดื่ม มีพื้นที่ที่มีเนินเขาและภูเขาสลับกับที่ราบและอยู่ติดกับป่า ซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาชีพและแหล่งอาหารของชาวบ้านในการหาของป่า สมุนไพร และการตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งการให้ข้อมูลกับโรงเรียนและให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน

ภาพที่ 72 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลจากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้ในบริบทดังกล่าวข้างต้นปรากฏว่าโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “เกษตรผสมผสานครบวงจร” สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” นอกจากนั้นในช่วงของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ทั้งสองโรงเรียน ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินติดตามการใช้หลักสูตร **องค์ความรู้** ที่คณะผู้วิจัยพบจากการวิจัยในครั้งนี้สรุปได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) ประเด็นของวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ เมื่อนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้ 2) ประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จ และ 3) ประเด็นของการส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน

2.1 วิธีการแก้ปัญหาเมื่อนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้

การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 10 ขั้นตอนไปปรับใช้นั้น คณะผู้วิจัยพบว่าเกิดปัญหาบางประการในการดำเนินการ ซึ่งคณะผู้วิจัย โรงเรียน และชุมชนได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
1.การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	1.1 คณะผู้วิจัยไม่คุ้นเคยต่อพื้นที่และบุคลากรของโรงเรียนและชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ใช่คนในพื้นที่	1.1 คณะผู้วิจัยติดต่อชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการต่อผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการที่สืบเนื่องมาจากโครงการพัฒนากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม ซึ่งผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีได้รับทราบและมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีจึงยินดีให้ความร่วมมือกับคณะผู้วิจัยเป็นอย่างดีโดยมอบหมายให้ศึกษานิเทศก์จังหวัดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงาน และได้จัดให้มีการประชุมศึกษานิเทศก์อำเภอทุกอำเภอเพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชนและร่วมประชุมเพื่อคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะทำการศึกษานอกจากนั้นศึกษานิเทศก์อำเภอและศึกษานิเทศก์จังหวัดยังได้นำคณะผู้วิจัยไปศึกษาและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเดินทางของศึกษานิเทศก์อำเภอและศึกษานิเทศก์จังหวัด

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	1.2 ที่พักของผู้ช่วยวิจัย เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้ส่งผู้ช่วยวิจัยเข้าไปอยู่ในพื้นที่ในช่วงของการรวบรวมข้อมูลในแนวลึก เพื่อทำความเข้าใจกับความคุ้นเคยกับบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชน	1.2 คณะผู้วิจัยแก้ปัญหาโดยติดต่อประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียนเพื่อสอบถามในเรื่องที่พักอาศัยของผู้ช่วยวิจัย บางโรงเรียนมีห้องว่างในบ้านพักครู ผู้บริหารยินดีและอนุญาตให้ผู้ช่วยวิจัยไปพักที่บ้านพักครูได้ บางโรงเรียนบ้านพักครูไม่ว่างผู้บริหารโรงเรียนแนะนำให้คณะผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับบ้านพักของหน่วยอนุรักษ์ป่าไม้ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้พักอาศัยในช่วงของการลงไปอยู่ในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล หรือในบางโรงเรียนคณะผู้วิจัยได้เข้าบ้านให้ผู้ช่วยวิจัยได้พักอาศัยในชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าว
2.การเตรียมบุคลากร	2.1 หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค หลังจากที่มีการฝึกอบรมและได้จัดทำแนวการสอนเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่าครูที่จะต้องเป็นผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นได้ย้ายไปสอนโรงเรียนอื่น 2.2 ในระยะแรกครูที่มารับผิดชอบแทนมีความกังวลใจมากเนื่องจากวิชาที่ครูท่านนี้สอนอยู่ในปัจจุบันคือวิชาคณิตศาสตร์และไม่ได้สอนวิชาสังคมศึกษามาก่อน	2.1 ผู้บริหารมอบหมายให้ครูท่านอื่นที่สอนอยู่ในระดับชั้นที่จะนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้และเคยสอนวิชาสังคมศึกษามาก่อนเป็นผู้รับผิดชอบแทน ซึ่งการที่ผู้บริหารสามารถมอบหมายให้ครูท่านนี้เป็นผู้รับผิดชอบแทนได้นั้นเนื่องจากในช่วงของการฝึกอบรมครูผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการประเมินตามสภาพจริงนั้น คณะผู้วิจัยได้จัดการอบรมให้แก่คณะครูผู้สอนทุกคนที่อยู่ในระดับชั้นที่จะนำหลักสูตรไปใช้ และนอกจากนั้นคณะผู้วิจัยและครูผู้รับผิดชอบหลักสูตรท้องถิ่นคนก่อนได้ร่วมกันจัดทำแนวการสอนระยะยาวที่ค่อนข้างละเอียด ซึ่งครูผู้สอนที่มารับช่วงต่อ สามารถนำไปแตกเป็นแผนการสอนในแต่ละสัปดาห์ได้อย่างชัดเจน 2.2 คณะผู้วิจัยได้พยายามให้กำลังใจแก่ครูท่านนี้เป็นอย่างมาก และได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นบางครั้งในช่วงของการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในรอบแรกเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ครูผู้สอน ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวช่วยให้ครูผู้สอนมีความมั่นใจมากขึ้นและสามารถที่จะดำเนินการได้ด้วยตนเองในการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	2.3 ครูบางคนไม่เห็นด้วยกับแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากเกรงว่านักเรียนจะได้รับความรู้ทางด้านวิชาการน้อยเกินไป	2.3 คณะผู้วิจัยให้ความสนทนากลุ่มและยอมรับฟังความคิดเห็นของครูท่านนี้และในช่วงของการจัดทำแผนการสอนได้เพิ่มความเข้มข้นทางวิชาการให้มากขึ้น ซึ่งต่อมาหลังจากที่ได้นำหลักสูตรไปใช้ครูท่านนี้กลายเป็นกำลังสำคัญของการดำเนินการ เป็นผู้ที่มอบหมายช่วยเหลือและประสานงานกับครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด
3.การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	3.1 ในช่วงของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นช่วงต่อของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากหลักสูตรเดิมมาเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งในช่วงนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ได้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับร่าง ในขณะที่โรงเรียนยังคงใช้หลักสูตรฉบับปี พ.ศ.2533 อยู่	3.1 คณะผู้วิจัยได้นำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับร่างมาร่วมพิจารณาประกอบกับหลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2533 โดยได้นำมาตรฐานช่วงชั้นของกลุ่มสาระต่างๆ มาร่วมพิจารณาและได้นำมาบรรจุไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่นด้วย เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไปหลังจากที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ประกาศใช้แล้ว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดความกระตือรือร้นและมองเห็นแนวทางที่จะนำหลักสูตรมาปรับใช้ต่อไป และเป็นผู้นำกลุ่มโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	3.2หลักสูตร เกษตรผสม ผสานครบวงจร ค่อนข้างมีปัญหา ในการจัดลำดับ เนื้อหาใน หลักสูตร เนื่องจากการทำ การเกษตรของ ชุมชนทำกระทุ้ม ต้องอาศัยน้ำจาก คลองชลประทาน ซึ่งจะต้องรอช่วง เวลาที่ กรมชลประทาน จะปล่อยน้ำมา 3.3 ครูและคณะ ผู้วิจัยไม่เคยมี ประสบการณ์ใน การทำเกษตร ผสมผสานครบ วงจรมาก่อน	3.2 ปรับการเรียงลำดับเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และ ให้เริ่มจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ช่วงปลายของภาคต้น 3.3 จัดหาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเชิญผู้รู้ในชุมชนและนักวิชาการ จากกรมประมง และกรมวิชาการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มาให้ ข้อมูล แนวคิดและร่วมวางแผนในการจัดทำแนวการสอน
4.การประชาสัมพันธ์ หลักสูตร	ผู้ปกครอง บางคนไม่มาร่วม ประชุมในวัน ชี้แจงเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์และ วิธีการจัดการ- เรียนการสอน ของหลักสูตร ท้องถิ่น จึงไม่เข้าใจและเกิดความรู้สึกต่อต้านเนื่อง จากเกรงว่า นักเรียนจะไม่ได้ เรียนรู้วิชาการ เท่าที่ควร	ไปพบผู้ปกครองที่บ้าน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ โดยเฉพาะกับ ผู้ปกครองที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมชี้แจงตั้งแต่เปิดเทอม จัดทำเอกสาร แผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตร เขียนบทความประชาสัมพันธ์ หลักสูตรลงในวารสารของโรงเรียน ผู้ใหญ่บ้านใช้เวทีของการประชุม ประจำเดือนของคนในชุมชนประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
5. นำหลักสูตรไปทดลองใช้	5.1 ครูบางคนคิดว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้ ผู้ที่ได้ประโยชน์คือ คณะผู้วิจัย แต่โรงเรียนจะไม่ได้ประโยชน์อะไร ดังนั้นครูที่สอนวิชาอื่นๆ ในระดับชั้นเดียวกัน จะไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร	5.1 คณะผู้วิจัยพยายามสร้างความสนิทสนม อธิบายชี้แจงถึงแนวโน้มของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะประกาศใช้นำองค์ความรู้ใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยนให้แก่คณะครูทั้งระดับ เช่น พาไปอบรมเรื่องการสอนแบบสตอรี่ไลน์ จัดหาตัวอย่างและสื่ออุปกรณ์การสอน
	5.2 ครูไม่มั่นใจในการสอนระยะแรก	5.2 คณะผู้วิจัยเข้าไปร่วมทีมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระยะแรก ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ครูผู้สอน
	5.3 ในระดับมัธยมศึกษา ครูผู้สอนจะสอนประจำวิชา ดังนั้นในช่วงแรกของการนำหลักสูตรไปใช้ จะไม่ค่อยมีการบูรณาการ เนื่องจากครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นกับครูที่สอนวิชาอื่นๆ ไม่ได้วางแผนการสอนร่วมกันเพราะยังไม่เข้าใจวิธีสอนแบบบูรณาการ	5.3 ในช่วงของการนิเทศติดตาม คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงให้คณะครูที่สอนในระดับเดียวกันทราบถึงหลักการของการสอนแบบบูรณาการ และหลังจากเสร็จสิ้นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ได้มีการประชุมคณะครูทั้งระดับเพื่อร่วมกันพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และพิจารณาหาแนวทางแก้ไข นอกจากนี้ยังได้วางแผนการสอนแบบบูรณาการร่วมกัน

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	5.4 จำนวนชิ้นงานมีมากเกินไป	5.4 ลดจำนวนชิ้นงานจากการนำหลักสูตรไปใช้รอบแรกจำนวน 22 ชิ้น เหลือเพียง 14 ชิ้น
	5.5 การสอนเรื่องแรลลีชุมชนจำนวนฐานมีมากเกินไปทำให้นักเรียนต้องกลับบ้านเร็วมาก	5.5 ปรับจำนวนฐานให้ลดลงจาก 5 ฐานเหลือเพียง 3 ฐาน และปรับระยะทางระหว่างที่ตั้งของฐานให้ใกล้กันด้วย สำหรับ 2 ฐานที่เหลือให้นักเรียนศึกษาจากของจริงในวันประเพณีกินข้าวห่อ
	5.6 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นและครูผู้สอนวิชาอื่นที่นำมาบูรณาการไม่เข้าใจถึงการประเมินชิ้นงานว่าในกรณีของการบูรณาการระหว่างวิชาจะสั่งงานอย่างไร ใครเป็นผู้สั่งงาน และให้คะแนน และชิ้นงานที่ส่งจะเก็บไว้ที่ใคร ทำให้มีการสั่งงานซ้ำซ้อน	5.6 คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับคณะครูผู้สอนพิจารณาชิ้นงานว่าควรจะอยู่ในรายวิชาใดบ้าง และจะประเมินชิ้นงานโดยแยกตามรายวิชาแต่ยึดครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลัก และสำหรับการสอนในภาคต้น 2545 ในวันปฐมนิเทศนักเรียน ครูทุกคนที่ร่วมสอนบูรณาการวิชาหลักสูตรท้องถิ่นจะเข้าพบนักเรียนพร้อมกันเพื่อชี้แจงให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องการสั่งงาน การให้คะแนนชิ้นงาน และเน้นให้เด็กมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบในการทำงาน
	5.7 หน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ไม่สอดคล้องกับช่วงเวลาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน	5.7 มีการประชุมวางแผนเพื่อสลับหน่วยการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากหน่วยการสอนเดิมไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์และช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	5.8 อุปกรณ์ไม่เพียงพอนักเรียนใช้วัสดุเปลือง บางคนนำอุปกรณ์กลับบ้านแล้วไม่นำมาคืน 5.9 ในระยะแรกๆ ครูคนอื่นๆ ในโรงเรียนยังไม่เข้าใจหลักสูตร ทำให้ไม่ทราบว่า จะช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในหลักสูตรได้อย่างไร โดยเข้าใจว่าแปลงนาทดลองนั้นใช้สอนเฉพาะกับนักเรียนป.5 เท่านั้น ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นจึงรับผิดชอบภาระทั้งหมดแต่ผู้เดียว 5.10 การเชิญวิทยากรไม่ได้เชิญล่วงหน้า เนื่องจากครูยังไม่เข้าใจเนื้อหาตลอดทั้งหลักสูตรอย่างชัดเจน ทำให้ไม่สามารถวางแผนล่วงหน้าได้จึงต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการเชิญวิทยากรอย่างกะชั้นชิด	5.8 ประชุมครูวิชาต่างๆ ที่มาร่วมสอนบูรณาการในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทุกคนก่อนเปิดเรียน เพื่อแบ่งวัสดุอุปกรณ์โดยดูว่าแต่ละหมวดต้องการวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง จะได้จัดซื้ออุปกรณ์ให้เพียงพอและไม่ขัดแย้งกันโดยการยืมจะต้องเป็นระบบ 5.9 อาจารย์ใหญ่เชิญครูทั้งโรงเรียนประชุม ชี้แจงและให้ครูที่รับผิดชอบโครงการนี้อธิบายให้ครู คนอื่นๆ เข้าใจมากขึ้น หลังจากนั้นจึงมีการออกคำสั่งมอบหมายงานให้ครูคนอื่นๆ เป็นผู้รับผิดชอบ เช่น การติดต่อสถานที่ มอบหมายให้ครูที่ทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่เวลาที่อาจารย์ไม่อยู่ ส่วนอาจารย์ใหญ่เป็นผู้หางบประมาณสนับสนุน นอกจากนั้นได้ประชุมชี้แจงให้ครูคนอื่นๆ มองเห็นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ซึ่งครูทุกคนสามารถใช้แหล่งการเรียนรู้ร่วมกันได้ เช่น การพานักเรียนไปเรียน วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในเรื่องพืชสัตว์ในแปลงทดลอง 5.10 วางแผนและติดต่อวิทยากรล่วงหน้า หลังจากที่น่าหลักสูตรไปทดลองใช้หนึ่งภาคการศึกษา ครูสามารถวางแผนและติดต่อวิทยากรล่วงหน้าได้

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	5.11 นักเรียนกลับบ้านเย็น หลักสูตรเกษตรผสมผสานครบวงจรนักเรียนต้องมา ใส่ปุ๋ยรดน้ำ พรวนดิน ถอนหญ้า ทำให้กลับบ้านเย็นมาก หรือต้องมาโรงเรียนในวันเสาร์-อาทิตย์ สำหรับหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค การจัดกิจกรรมนอกสถานที่ ใช้เวลามากทำให้ นักเรียนกลับบ้านเย็นมาก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมา คือ ความไม่พอใจของครูท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าของค่ายมวย เนื่องจากนักเรียนต้องกลับบ้านเย็น จึงทำให้ขาดการซ้อมมวย 5.12 ครูไม่ได้บรรยายละเอียดของเนื้อหาให้วิทยากรทราบ	5.11 ครูทำหนังสือจากโรงเรียนเพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองทราบเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้านักเรียนบ้านอยู่ไกลผู้ปกครองมารับให้นักเรียนกลับบ้านกับผู้ปกครอง ถ้านบ้านใกล้ครูไปส่งเอง การนำหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโคไปใช้ในรอบที่สองได้ปรับเนื้อหา และเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กระชับมากขึ้น 5.12 การนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง ครูระบุประเด็นและขอบเขตของเนื้อหาให้ชัดเจนให้วิทยากรทราบล่วงหน้าว่าควรบรรยายในประเด็นใดบ้าง

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
6. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก	ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนไม่มีเวลานิเทศครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากมีภาระความรับผิดชอบมาก	คณะผู้วิจัยไปสังเกตและนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องสัปดาห์เว้นสัปดาห์
7. ปรับปรุงแก้ไข	ประเด็นที่เป็นปัญหาจากการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่หนึ่งได้รับการปรับปรุงแก้ไขทุกประเด็น แต่จะมีประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงของการนำหลักสูตรไปใช้ในรอบที่สอง	สนทนากลุ่มกับคณะครู วิทยากร และผู้ปกครอง เพื่อสรุปปัญหา และพิจารณาหาแนวทางแก้ไข
8. นำหลักสูตรที่ปรับแล้วไปใช้	8.1. การนำหลักสูตรที่ปรับแล้วไปใช้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิทยากรท้องถิ่น ปรากฏว่าเนื้อหาที่วิทยากรบรรยายยากเกินไปสำหรับนักเรียน	8.1 ครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่นช่วยสรุปประเด็นให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ขั้นตอน	ปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา
	8.2 ครูผู้สอนไม่ทราบรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องที่วิทยากรจะบรรยายและสาธิตให้นักเรียนดู และไม่มีการตรวจสอบความเหมาะสมล่วงหน้า (เรื่อง การตอนหมู)	8.2 ครูผู้สอนและคณะผู้วิจัยชี้แจงให้วิทยากรทราบถึงความไม่เหมาะสมของกิจกรรมกับวัยของผู้เรียน ซึ่งควรจะมีการปรับเปลี่ยนในปีการศึกษาต่อไป
9. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรรอบที่สอง	ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนไม่มีเวลานิเทศครูผู้สอนหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากมีภาระ ภาระงานรับผิดชอบมาก	คณะผู้วิจัยไปสังเกตและนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องสัปดาห์เว้นสัปดาห์
10. ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนและชุมชนดำเนินการนำหลักสูตรไปใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งครูผู้สอนมีข้อสงสัยบางประการและได้โทรศัพท์มาสอบถามคณะผู้วิจัยเป็นครั้งคราว	ให้คำปรึกษาหารือทางโทรศัพท์

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จ

จากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปปรับใช้ในต่างบริบท โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยและ/หรือเงื่อนไขที่ทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จ มีดังนี้

2.2.1 การนิเทศอย่างต่อเนื่อง การที่คณะผู้วิจัยเข้าไปร่วมปรึกษาหารือกับโรงเรียนและชุมชนนั้น เป็นการให้ความรู้และสร้างความมั่นใจให้กับครู โรงเรียน และชุมชน ในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งหลังจากที่ครู โรงเรียน และชุมชนได้รับความรู้จากการปฏิบัติ และเกิดความมั่นใจมากขึ้นแล้ว โรงเรียนและชุมชนสามารถที่จะดำเนินการต่อไปเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมครูในช่วงสั้นๆ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในการให้ความรู้แก่ครูเป็นจำนวนมากในเชิงทฤษฎี แต่โอกาสที่จะให้ครูทุกคนที่ผ่านการฝึกอบรมแล้วสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้เลยนั้นคงจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการฝึกอบรมในช่วงสั้นๆ 3-5 วันนั้น ครูยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการที่มีคณะผู้วิจัยไปนิเทศหรือให้คำปรึกษาแก่ครูเป็นระยะๆ จะเป็นการช่วยให้ครูสามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้ชัดเจนมากขึ้น ในกรณีที่บางชุมชน บางโรงเรียน มีศึกษานิเทศก์ที่มีศักยภาพเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน และมีเวลามากพอที่จะไปนิเทศครูอย่างสม่ำเสมอ ศึกษานิเทศก์สามารถที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ หรือทำหน้าที่แทนคณะผู้วิจัยได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยคณะผู้วิจัยจากภายนอก เช่นเดียวกับกรณีที่บางโรงเรียนที่ผู้บริหารมีเวลามากพอที่จะนิเทศการสอนของครูในโรงเรียน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินตามสภาพจริงและการกำหนดเกณฑ์การประเมิน ผู้บริหารโรงเรียนสามารถที่จะเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการได้เอง โดยอาศัยตัวอย่างของงานวิจัยชิ้นนี้เป็นแนวทาง

2.2.2 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางานที่กำลังปฏิบัติอยู่ ดังนั้นคณะครูที่เข้าร่วมในโครงการนี้จึงไม่เกิดความรู้สึกว่าเป็นภาระของคณะผู้วิจัยที่นำมาเพิ่มให้กับครู แต่เป็นภาระของครูหรือโรงเรียนโดยมีคณะผู้วิจัยเป็นผู้ให้คำปรึกษา

2.2.3 ความรู้สึกเป็นเจ้าของหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียน ชุมชน และคณะผู้วิจัย ร่วมมือกันพัฒนาขึ้นมานั้น เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน เป็นหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ซึ่งโรงเรียนและชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมา ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนจึงเกิดความรู้สึกว่า